

Atas Žvirblys

Vilniaus senamiesčio (16073), Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (25504), pastatų – areštinės, garažo, ūkio pastato ir aplinkos Vilniaus m. sav., Vilniaus m., T. Kosciuškos g. 1 detaliųjų archeologinių tyrimų 2024 m. ataskaita

I tomas

TEKSTAS

Vilnius
2025

I TOMO TURINYS

Įvadas.....	5
Istoriniai duomenys	8
Archeologinių tyrimų apžvalga	15
Tyrimų eiga	19
<i>Šurfas Nr. 2</i>	19
<i>Šurfas Nr. 4</i>	20
<i>Šurfas Nr. 5</i>	21
<i>Šurfas Nr. 6</i>	23
<i>Šurfas Nr. 7</i>	25
<i>Šurfas Nr. 8</i>	26
<i>Šurfas Nr. 11</i>	27
<i>Šurfas Nr. 12</i>	28
<i>Šurfas Nr. 14</i>	29
<i>Perkasa Nr. 1</i>	30
<i>Perkasa Nr. 2</i>	33
<i>Perkasa Nr. 3</i>	63
<i>Perkasa Nr. 4</i>	64
Išvados.....	67
Literatūros ir šaltinių sąrašas	71
Trumpiniai	73

II TOMO TURINYS

Įvadas.....	5
Radinių sąrašas	8

III TOMO TURINYS

Įvadas.....	5
Brėžinių sąrašas	8
Brėžiniai	9
Tyrimų nuotraukų sąrašas.....	32
Tyrimų nuotraukos	39
Radinių nuotraukų sąrašas	105
Radinių nuotraukos.....	110
Neinventorizuotų radinių nuotraukos	179

IV TOMO TURINYS

Įvadas.....	5
Priedai.....	8
1. <i>Detaliųjų archeologinių tyrimų projektas</i>	8
2. <i>Leidimas (LA-58) atlikti archeologinius tyrimus</i>	23
3. <i>Detaliųjų archeologinių tyrimų projekto papildymas Nr. 1</i>	24
4. <i>Archeologinių tyrimų pažyma</i>	31
5. <i>Antropologinė ataskaita</i>	45
6. <i>Dendrochronologinių pavyzdžių iš Vilniaus m. T. Kosciuškos g. (buvusi areštinė) 2024 m. archeologinių kasinėjimų tyrimo ataskaita Nr. AR-24</i>	47
7. <i>Grunto mėginių iš T. Kosciuškos g. 1 2024 m. detaliųjų archeologinių tyrimų archeobotaninė analizė</i>	70
8. <i>Parazitologinio tyrimo protokolas</i>	95
9. <i>Pastatų (1o2/p, 2g1/p, 3i1/p, 4o1/p, 5o2/p,) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūrinių tyrimų aiškinamasis raštas (ištrauka) ir situacinis brėžinys</i>	99
10. <i>Zooarcheologinės medžiagos tyrimų ataskaita</i>	111
11. <i>Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos (I) 2024-04-23 posėdžio nutarimai</i>	137
12. <i>Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos (I) 2024-05-21 posėdžio</i>	

<i>nutarimai</i>	138
<i>13. Dėl Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (u.k. 25504) Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos akto projekto parengimo</i>	140
<i>14. Dėl Kultūros paveldo departamento prie kultūros ministerijos ketvirtosios Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2025-04-16 posėdyje priimto sprendimo dėl Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (u. k. 25504) vertingųjų savybių tikslinimo</i>	155
<i>15. Dėl pastatų - areštinės, garažo, ūkio pastato ir aplinkos, T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, archeologinių tyrimų (1)</i>	159
<i>16. Dėl pastatų - areštinės, garažo, ūkio pastato ir aplinkos, T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, archeologinių tyrimų (2)</i>	160
<i>17. Lietuvos nacionalinio muziejaus priimtos atsargumo priemonės dėl T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, 2024-04-14 įvykusios tvoros griūties</i>	162
<i>18. Radinių priėmimo aktas Nr. 88</i>	163
<i>19. Radinių priėmimo aktas Nr. 148</i>	166
<i>20. Radinių priėmimo aktas Nr. 149</i>	167
<i>21. Muziejinių vertybių priėmimo nuolat saugoti aktas</i>	171

Įvadas

Bendra informacija: 2024 m. balandžio – birželio mėnesiais, pagal detaliųjų archeologinių tyrimų projektą ir jo papildymą Nr. 1 (IV tomas, Pried. Nr. 1; 3) patvirtintą Mokslinės archeologijos komisijos (toliau MAK), (KPD išduotas leidimas – LA–58, išduotas 2024-04-04), (IV tomas, Pried. Nr. 2), buvo atliekami detalieji archeologiniai tyrimai Vilniaus senamiestyje (16073), Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovėje (25504), pastatų – areštinės, garažo, ūkio pastato ir aplinkos Vilniaus m. sav., Vilniaus m., T. Kosciuškos g. 1 (Brėž. Nr. 1). Tyrėjas: dr. Atas Žvirblys, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialisto kvalifikacijos atestato, Nr. 0018, išdavimo data – 2017–03–29.

Tyrimų aplinkybės: tyrimų užsakovas UAB „Enero“ 2024 metais numatė atlikti įvairius taikomojus ir statybinius tyrimus prieš minėtų pastatų kapitalinį remontą. Tyrimų užsakovas suformulavo užduotį ir išreiškė pageidavimus dėl archeologinių tyrimų apimčių ir vietų parinkimo. Pageidavimai pateikti, visų pirma, norint pažiūrėti esamų statinių pamatų būklę.

Visų paminėtų tyrimų užsakovas Lietuvos nacionalinis muziejus, 2024 metų pirmoje pusėje dar neturėjo pastatų kapitalinio remonto projekto. Atliktų archeologinių ir kitų tyrimų rezultatai turėjo parodyti šio pastatų komplekso projektavimo galimybes ir grėsmes.

Tyrimų tikslas: atlikti detaliuosius archeologinius tyrimus, jų pagalba surinkti informaciją apie pastatų aplinkoje esančius kultūrinius sluoksnius, juos užfiksuoti, nustatyti jų chronologiją, archeologinę vertę, surinkti archeologinius radinius. Atidengus pamatus pateikti tyrimų duomenis architektūrinių ir konstrukcinių tyrimų rengėjams.

Tyrimų data: detalieji archeologiniai tyrimai buvo atliekami 2024 m. balandžio 5 – birželio 18 dienomis. Juos pabaigus parengta tyrimų pažyma (IV tomas, Pried. Nr. 4).

Tyrimų apimtys: detaliųjų tyrimų metu iširta 10 šurfų ir 4 perkastos, bendrai 177 m² plotas. Šurfai Nr. 1; 3; 10 ir 13 nebuvo tiriami, tokio sprendimo priežastys ir aplinkybės aprašytos tyrimų eigos aprašyme.

Objekto situacijos aprašymas prieš tyrimus: teritorija prieš tyrimus apžiūrėta 2023 m. gruodžio 15 ir 2024 m. kovo 7 dienomis. Tyrimų vieta – iki 2019 metų veikęs areštinės pastatas su pagalbiniais statiniais ir kiemu esančiu Kreivojo (Plikojo; Trijų Kryžių) kalno šiaurinėje papėdėje (Brėž. Nr. 2). Nuo 2023 metų Lietuvos nacionalinis muziejus šią teritoriją nuomoja barui „Utopija“, kuris ir 2024 metais čia buvo numatęs įvairių lauko renginių. Tokia įvairi

savininkų ir nuomininkų veikla atspindėjo ir tyrimų vietoje: spygliuotos vielos virš mūrinės tvoros ir atitvertų kiemelių, metalinės sunkios durys kartu su metalinėmis sienomis atskiriančiomis mažas lauko patalpėles, piešiniai ant sienų bei kitas kavinės inventorių, dekoracijos kieme. Daugumoje vietų kieme buvo matyti sveika arba suaižėjusi asfalto arba betono danga, o arčiau Kreivojo kalno invaziniais sumedėjusiais krūmai apaugęs žemės paviršius. Arčiau kalno reljefas gana lygus, todėl panašu, kad suformuotas. Tai rodo ir akmenų mūro sienutės laikančios šlaitą (Tyr. Pav. Nr. 1, 7, 16, 27, 38, 45, 52, 59, 66, 73, 97, 101, 120–122, 152, 197, 215) (žr. fotofiksaciją tyrimų projekte).

Kita informacija: detaliųjų archeologinių tyrimų metu visi žemės kasimo darbai atlikti rankiniu būdu išskyrus iki 1,0–1,5 m storio nuo žemės paviršiaus fiksuotus XIX–XX a. sluoksnius perkasoje Nr. 2, kurie nukasti mechanizuotai. Archeologiniams tyrimams vadovavo, fotofiksaciją fotoaparatais Sony Alpha 6000 ir DJI Pocket 2 atliko ir tekstinę dalį parengė dr. Atas Žvirblys. Brėžinius parengė, radinių sąrašą sudarė, radinius klijavo, fotogrametrinius matavimus atliko Lukas Gudonis. Radiniams klijuoti naudotas PVB – polivinilbutirialio – 30% tirpalas acetone. Tyrimų vietos fotofiksaciją fotoaparatu Nikon D3200 atliko bei fotografavo radinius ir jų nuotraukas maketavo Laura Banionytė. Fotofiksacija dronu DJI Mavic 2 Pro atliko Gytis Grižas. Tyrimuose metalo ieškikliu XP Deus, dirbo Divonis Piličiauskas, papildomai naudotas pinpointeris XP MI-6 ir nivelyras Bosch Professional GOL 26 D. Kasinėjimuose taip pat dalyvavo Deividas Beržonskis, Kristijonas Kapučinskas, ir Vidmantas Briška.

Informaciją apie tirtų vietų koordinates suteikė tyrimų užsakovas. Odinius dirbinius konservavo ir odinių radinių sąrašą sudarė bei odinių dirbinių nuotraukas pateikė dr. Arūnas Puškorius. Architektūrinius tyrimus atliko Rimas Valeckas ir Daiva Kristina Valeckienė (IV tomas, Pried. Nr. 9). Parazitologinius grunto tyrimus atliko Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos mikrobiologinių tyrimų skyriaus specialistės Erika Repečkaitė ir Akvilė Jucevičiūtė (IV tomas, Pried. Nr. 8). Dendrochronologinius tyrimus atliko dr. Rūtilė Pukienė (IV tomas, Pried. Nr. 6). Zooarcheologinės medžiagos tyrimus atliko Vilniaus universiteto Archeologijos katedros Zooarcheologijos katedros darbuotoja dr. Giedrė Piličiauskienė (IV tomas, Pried. Nr. 10). Antropologinius tyrimus atliko Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Biomedicinos mokslų instituto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros darbuotoja dr. Justina Kozakaitė (IV tomas, Pried. Nr. 5). Archeobotaninės medžiagos analizę Bioarcheologijos tyrimų centre atliko Laura Banionytė, konsultuojant Rūtai Karaliūtei ir vadovaujant prof. dr. Giedrei Keen Motuzaitėi Matuzevičiūtei (IV tomas, Pried. Nr. 7).

Tyrimų metu, 2024 m. balandžio 9, 15, 22 d. ir gegužės 13 bei 18 d. buvo išsiųsti penki raštai KPD su prašymais apsvastyti kasinėjimų metu atidengtų akmenų grindinių, nuogrindų ir medinių konstrukcijų vertingąsias savybes. KPD šiuos klausimus svarstė I ir IV Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos. I-os tarybos nutarimai paskelbti KPD internetinėje svetainėje, o IV-os tarybos nutarimai buvo gauti elektroniniu paštu PDF formatu (IV tomas, Pried. Nr. 11–14). Tyrimų metų surinkti ir inventorizuoti 2292 radiniai. Jie perduoti saugoti į Lietuvos nacionalinį muziejų (IV tomas, Pried. Nr. 18–20)

Archeologinius tyrimus organizavo Miestų Archeologija, MB.

Istoriniai duomenys

Istorinė apžvalga, parengta istorikės Birutės Rūtos Vitkauskienės 2020 ir 2024 metais atliktais istoriniais tyrimais¹. Taip pat naudotasi jau 2025 m. autorės publikuotu šių tyrimų apibendrinimu². Areštinės pastatas ir jo aplinka pergyveno keletą etapų. Visų pirma, ši teritorija XIV a. buvo Kreivojo miesto arba pilies, taip pat Aukštutinės ir Žemutinės pilių prieigos. Šią vietą, jau vien dėl artumo ir reljefo ypatumų, galima vadinti svarbiu Žemutinės ir Aukštutinės pilies forpostu, o taip pat sieti su XIV a. stovėjusios Kreivosios pilies raida, nors tiesiogiai ši – tarp Neries upės ir Kreivojo kalno esanti teritorija, XIV a. rašytiniuose šaltiniuose ir nėra minima. Apie Kreivąją pilį istorinių duomenų taip pat yra mažai. Iš esmės užtikrintai žinome vieną dalyką: ji buvo sudeginta 1390 metais. Vygando Marburgiečio „Prūsijos žemės kronikoje“ rašoma: „Šturmuodami greitai paėmė medinę pilį, kur tarp daugelio užmuštųjų buvo ir karalius vardu Karigaila“³. Pastaraisiais metais vyko nemažai tarpdisciplininių tyrimų, kurie rodo, kad viso Kreivosios pilies komplekso lokalizacija yra dabartinio kalnų parko teritorijoje. Buvusio Areštinės pastato vieta tyrimuose taip pat yra priskiriama šiam kompleksui ir siejama su jo istorija.⁴ Nesiekiant prieštarauti šiems teiginiams, norisi pateikti pastebėjimą, kad bent iki XIV a. vidurio, ši teritorija galėjo turėti gal net daugiau sąsajų su Aukštutinės pilies šiaurine papėde, nei su Kreivąja pilimi, kadangi šių dviejų teritorijų dar neskyrė nauja Vilnios vaga.

Apie XV a. pabaigos – XVI a. nekilnojamojo turto savininkus Antakalnio pradžioje, sklypuose kairiajame Neries krante prie Vilnios žiočių žinoma iš 1566 metų pagalvės mokesčio registro. Jame paminėti du amatininkų namai ir dar devyni „pilies“ (zamkove) bei Karališkoji plytinė – tai jau pilininko jurisdikos valdos. Kai namų surašymo autorius perėjo tiltą Vilnios žiotyse, pirmas namas, kurį jis paminėjo – buvo Mikalojaus Jasinskio namas dešinėje kelio

---

¹ Vitkauskienė B. R. Pastato-Areštinės (Unik. Nr. 4400-2169-4642) esančio adresu T. Kosciuškos g. 1 Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: istoriniai tyrimai. Vilnius, 2020 m. rugsėjis–spalis 1 d. Autorės suteiktas egzempliorius; Vitkauskienė B. R. Areštinės (Unik. 1094-0514-6010) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: papildyti istoriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autorės suteiktas egzempliorius.

² Vitkauskienė B. R. Buvusi Vilniaus areštinė. Netikėti atradimai. *Pasakojimai apie Vilnių ir vilniečius, VII*. Sud. Zita Medišauskienė. Vilnius, 2025, p. 11–50.

³ Marburgietis V. Naujoji Prūsijos kronika. Vilnius, 1999, p. 199.

⁴ Sarcevičius S., Valionienė O., Pugačiauskas V. Kreivoji pilis: tarpdisciplininių tyrimų atvejis. Vilnius, 2016.

pusėje dabartinės areštinės – 2024 metais atliktų archeologinių vietoje. Kairėje pusėje buvo tik Neries pakrantė.

Minėtas Mikalojus Jasinskis (mirė apie 1600), turėjo Žemės teismo raštininko ir Vilniaus pakamarės pareigas. Jis buvo didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro taurininko, vėliau virtuvininko Vaitiekaus (Alberto) Jasinskio (Wojciech Jasiński vel Jasiński, minimas 1528, mirė prieš 1560-05-15) sūnus. Jasinskių šeimą globojo Žygimantas Senasis ir Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis. Už legendinius karinius nuopelnus jie buvo apdovanoti valdomis prie Kreivojo kalno. Dar XVI a. pradžioje jie pradėjo formuoti privileijuotas teritorijas kalvyne aplinkui Kreivąjį kalną. Jasinskių jurisdikcijos susidarymas prasidėjo XVI a. 5 dešimtmetyje, kai vyskupas Povilas Alšėniškis patvirtino Jasinskių altarijos fundaciją, o jų kopyčiai Vilniaus katedroje buvo užrašytos žemės ir valdiniai Antakalnyje. Karalius Žygimantas Senasis suteikė arkidiakonui Juozapui Jasinskiui įvairių privilegijų ir leido pasistatyti dvylika namų ir karčiamą jo įsigytame sklype Antakalnyje.

XVII a. teritorija Kreivojo kalno šiaurinėje papėdėje priklausė Sanguškoms, kur stovėjo jų dvaras. 1657 m. liepos 1 d. Smolensko vyskupas kunigaikštis Jeronimas Sanguška (1611–1657) parašė testamentą, kuriame nurodė, kad turi mūrinių dvarelių Antakalnyje, ties Vilnios ir Neries upių santaka, priešais Arsenalą, taip pat su vandens malūnu prie Vilnios⁵. 1669 m. sklypas jau išnuomojamas Bejeriui⁶. Iš tais metais parengto aprašymo matyti, kad per karą su Maskva šis sklypas su pastatais buvo smarkiai suniokotas. Iš įvairių teisminių bylų su nuomininkais žinoma, kad sklypas buvo padalintas į kelias dalis, prie pat Vilnios stovėjo malūnas. Galiausiai, XVII a. II pusėje susiformavo trys sklypai, kurie po karo su Maskva, pasibaigusio 1661 m., stovėjo tušti, tik prie pat Kreivojo kalno buvo mūrinių pastatų liekanos. Vilnios žiotyse būta tilto.

XVIII a. I pusės situaciją galima matyti Fiurstenhofo 1737 m. plane. Matyti, kad valda tęsiasi iki pat Slušų rūmų sodo ir Slušų valdos ribos ir apima dabartinę teritoriją T. Kosciuškos g. 1. Aptvertame plote daug nedidelių medinių pastatų. Iš dalies patenka pirmasis kareivinių

---

⁵ MAB RS F 43-26698: Testament Hieronima Sanguszki [nuorašas 1687 10 10], l. 1 v: „[...] kamienice dwie w Wilnie będące iedna za Bramą nazwaną Subacz z młynem pod nią na rzece Wilnie będącym, a druga na Antokolu przeciwno samego Cehauzu Wileńskiego nad rzekami Wilią i Wilną leżącą z młynem pod Cehauzem tam na rzece Wilnie będącym [...]“. B. R. Vitkauskienė. *Areštinės (Unik. 1094-0514-6010)...* p. 12.

⁶ Vitkauskienė. B. R. *Areštinės (Unik. 1094-0514-6010) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: papildyti istoriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autorės suteiktas egzempliorius, p. 13.*

pastatas Kosciuskos g. 3, o prie Vilnios kranto taip pat yra pastatų⁷. Apie pastato savininkus ir veiklą sužinome iš 1775 m. Vilniaus padūmės mokesčių sąrašo, kur nurodoma, kad sklype buvo užvažiuojamieji namai priklausę ponui Verygai (Weryha), kuris ėjo Pakražantės seniūno pareigas (Starosta Pokroszański)⁸.

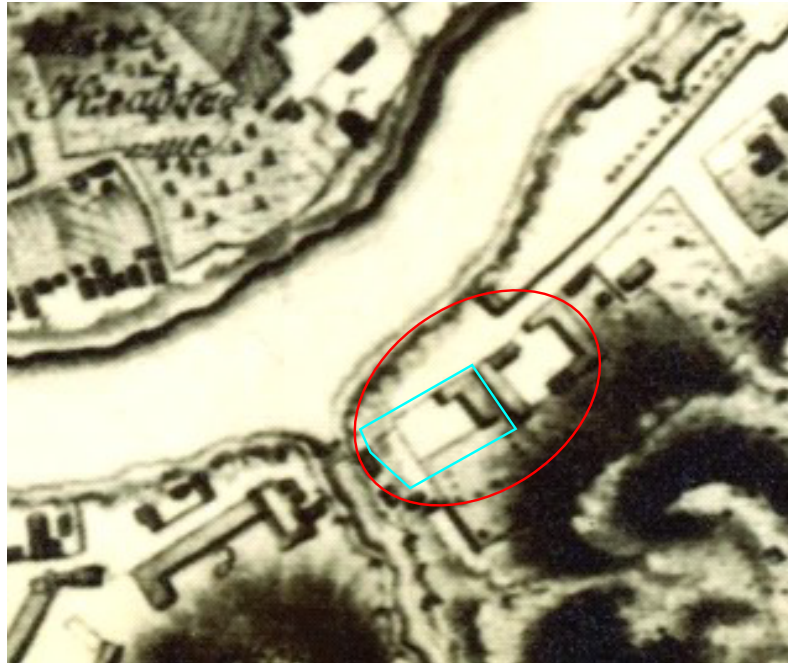
Fiurstenhofo plano fragmentas. Pažymėta Sanguškų dvaro vieta.

1789 m. Vilniuje buvo įvesta sklypų (posesijų) numeracija. Areštinės pastato aplinka pažymėta kaip posesija Nr. 1352. Prieš 1790 m. posesija dar priklausė Verygai, tačiau 1790 m. čia buvo jau pono seniūno Koziolo (Kozioł) namai. Tuo metu jau turėjo stovėti seniausia buvusios areštinės pastato dalis – rytinis korpusas, kuris buvo pastatytas XVIII a.⁹

⁷ Drėma V. Dingęs Vilnius. Vilnius, 1991 m., p. 38–39.

⁸ Vitkauskienė. B. R. Areštinės (Unik. 1094-0514-6010) T. Kosciuskos g. 1, Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: papildyti istoriniai tyrimai. Vilnius, 2024. Autorės suteiktas egzempliorius, p. 15.

⁹ Ten pat, p. 16.

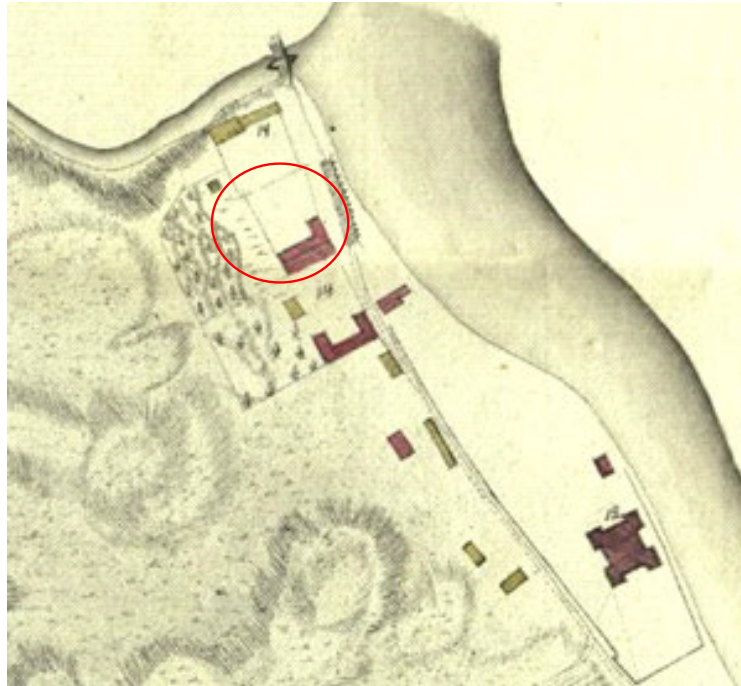

F. Chomentovskio 1798 m. padaryto Vilniaus plano fragmentas. Pažymėtas J. Chodasevičiaus dvaras ir planuojamų tyrimų vieta.

XVIII a. pab. ikonografija rodo, kad situacija šioje vietoje jau pakitusi lyginant su XVIII a. I puse. F. Chomentovskio 1798 m. sudarytame Vilniaus plane matyti, kad šiaurinis areštinės korpusas prie kelio į tiltą parodytas trumpas, prie jo prigludęs kitas, dabar jau nugriautas gretimos posesijos korpusas. Keitėsi ir pastatų savininkai. Tuo metu, – po T. Kosciuškos sukilimo 1794 m., Vilnių okupavus Rusijos kariuomenei, žemė nusavinama, ir kaip visa pilių teritorija perduodama Rusijos artilerijos daliniui dislokuoti; areštinės pastatus nusiperka J. Chodasevičius. Tuo metu čia jau susiformavusios trys jam priklausiusios posesijos nr. 1351, 1352 ir 1353. Vilniaus pavieto gimnazijos mokinių 1800 m. nubraižytuose planuose matyti, kad kelias už Arsenalo tilto į Antakalnį buvo vingiuotas ir jį kirto griovys su upeliu, tekėjusiu per posesiją 1352, tiesiog po mūriniu pastatu (tai dabartinis areštinės pastatas). Planuose parodytas per upelį permestas ilgas tiltas¹⁰.

---

¹⁰ Ten pat, p. 17.

Juzefo Urbanovièiaus, Vilniaus pavieta gimnazijos mokinio plano fragmentas. 1800. Pažymėta tyrimų vieta.

1808 m. plane matyti, kad teritorijos užstatymas vėl pasikeitęs. Iki šių metų, J. Chodasevičius pasistato dešiniąją areštinės pastato dalį, mūrinį korpusą prie dabartinės T. Kosciuškos g., dviejų aukštų, derindamas jį prie jau esamų, senesnių. Užstatymas būdingas LDK ir Vilniaus miesto dvareliams: mūriniai korpusai platūs, su vidiniu kiemu, aukšti čerpiniai stogai. Savo išvaizda atitinka XVIII a. pabaigos – XIX a. vadinamuosius A. Mickevičiaus epochos klasicistinius dvarelio architektūros bruožus. Arčiau Vilnios ir Arsenalo tilto matyti mediniai pastatai.

1808 m. Vilniaus plano fragmentas. Pažymėta tyrimų vieta.

1820 m. visa valda iš J. Chodasevičiaus atimama, įrengiama valstybinė vaistinė. Abi dalys – kairioji ir dešinioji (žiūrint nuo T. Kosciuškos g.) – sujungiamos ten, kur dabar įėjimas iš gatvės. Iš 1822 m. pastato inventoriaus matyti, kad esminės pastato dalys nepasikeitė nuo XVIII a. pabaigos. Tuo metu kieme buvo didelė pašiūrė, medinė, bet surešta tarp mūrinių stulpų, su dideliais vartais, dengta čerpėmis. Prie pašiūrės arti kalno šlaito buvo lauko tualetas dviem asmenims. Visa aplinka buvo labai tvarkinga, kiemas grįstas akmenimis, padaryti šaligatviai. 1823–1825 m. vaistinės pastatai buvo remontuojami, tvarkomos krosnys ir stogas¹¹.

1831 m. pastačius tvirtovę aplink Gedimino kalną ir ant kalno, pastate įrengiamos kareivinės. Iš visų buvusio Sanguškų dvarelio, vėliau priklausiusio Chodasevičiams, pastatų išliko būtent šios posesijos 1352 pastatai, šiandien T. Kosciuškos g. 1. Kiti buvo nugriauti 1831 m. pastačius tvirtovę. Iškasus gilius šancus, sunaikinti posesijos 1353 pastatai, tai gerai matyti ankstyvuosiuose tvirtovės planuose¹².

Numalšinus 1831 m. sukilimą, bruzdėjimai prieš Imperijos valdžią nenurimo; Simono Konarskio veikla ir pilietinis visuomenės sąmoningumas vertė valdžią susirūpinti. 1838 m.

---

¹¹ Ten pat, p. 18–19.

¹² Pugačiauskas V. Generaliniai 1831 m. karinių įtvirtinimų planai Plikajame kalne, in: „Lietuvos pilys 2010“, nr. 6, Vilnius, 2011, p. 116–127.

sumanyta įrengti šiuose kareivinėms atiduotuose pastatuose kalėjimą. Pagrindinės pertvarkomo pastato dalys nesikeitė. Bet patalpos, turėjo būti tinkamos vienu metu laikyti 280 kalinių. Į areštinės šiaurinį fasadą statmenai rėmėsi apie 5 ar 6 m aukščio pylimas, iškastas 1831 m., siekiant uždaryti praėjimą Antakalnio gatve į tilto per Vilnią pusę. Pylimas atskyrė korpusą nuo Neries, už pylimo palei patį upės krantą buvo paliktas pravažiavimas. Pylime vietoje seniau įrengtos parako saugyklos 1835 m. buvo iškastas požeminis kazematas, belangė¹³. Įvairūs kasimo darbai turėjo vykti ir Kreivojo kalno šiaurinėje papėdėje. Iš rusų kariškių ataskaitų žinoma, kad visos kalvos prie Antakalnio gatvės buvo nukasinėjamos iki pat XIX a. 6-tojo dešimtmečio¹⁴.

Areštinės pastatas šioje vietoje buvo vieno aukšto, be rūsių. Esama duomenų, kad 1850 m. pastate buvo 33 kameros, 9 karceriai, atskiros patalpos prižiūrėtojams ir sargybiniams. Areštinės rytiniame korpuse, jo dviaukštėje dalyje prie pat šlaito buvo pagrindinio prižiūrėtojo butas, tai paaiškėjo iš Areštinėje kalėjusio dailininko Eduardo Pavlovičiaus atsiminimų. 1861–1863 m. sukilimo eigoje pastatas galutinai tapo slaptųjų politinių kalinių kalėjimu. Ši posesija iki 2019 m. išlaikė įkalinimo įstaigos funkciją¹⁵.

---

¹³ Vitkauskienė B. R. Pastato-Areštinės (Unik. Nr. 4400-2169-4642) esančio adresu T. Kosciuškos g. 1 Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: istoriniai tyrimai. Vilnius, 2020 rugsėjis–spalis 1 d. Autorės suteiktas egzempliorius. P. 18-19.

¹⁴ Vitkauskienė B. R. Vilniaus tvirtovė – sukilėlių kalinimo, tardymo ir palaikų slėpimo vieta, in: 1863–1864 m. sukilėlių kelias į mirtį ir atgimimą, sudarė T. Bairašauskaitė, Vilnius, 2019, p. 116–141.

¹⁵ Vitkauskienė B. R. Pastato-Areštinės (Unik. Nr. 4400-2169-4642) esančio adresu T. Kosciuškos g. 1 Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: istoriniai tyrimai. Vilnius, 2020 rugsėjis–spalis 1 d. Autorės suteiktas egzempliorius.

Ankstesnių tyrimų apžvalga

T. Kosciuškos g. 1 sklype esančioje teritorijoje archeologiniai tyrimai iki šiol nebuvo vykdomi, tačiau aplinkoje tyrimų atlikta nemažai, – daugiausia sklype Kosciuškos g. 3 (Brėž. Nr. 1).

1992 m. G. Stankevičius atliko žvalgomočius archeologinius tyrimus Lietuvos nacionalinio muziejaus korpuso Nr. 2 cokolinio aukšto patalpose, pamatų tvirtinimo darbų vietose. Jų metu ištirta 17 šurfų ir tranšėjų, bendro 50,7 m² ploto. Užfiksuotas iki 1,4 m storio archeologiniu požiūriu nevertingas kultūrinis sluoksnis; aptikta XIX a. pab. – XX a. pr. mūro statinių fragmentų¹⁶.

1995 m. A. Vaicekuskas įvairiose sklypo T. Kosciuškos g. 3 Š dalies vietose atliko detaliuosius (1 perkasa) ir žvalgomočius (11 šurfų) archeologinius tyrimus, bendro 99,63 m² dydžio plote bei archeologinius žvalgymus 39,40 m² dydžio plote. Artimiausi ir aktualiausi tyrimai vyko sklypo ŠV kampe. Čia tirtuose šurfluose Nr. 1–4 ir perkasoje Nr. 1 užfiksuotas 3,85–6,64 m storio XIV–XX a. kultūrinis sluoksnis (įžemis – pilkšvas bei žalsvas priemolis). Nustatyta, jog šioje sklypo dalyje iki 1,40–1,44 m gylio (atskirose vietose iki 1,60–2,20 m gylio) nuo tuometinio žemės paviršiaus yra susidaręs tik XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis. Giliau slūgsančiame XIV–XV a. horizonte aptikta medinių statinių liekanų, vėlesnių laikų horizontų lygmenyse – akmenų grindinių, duobių, pastato grindų liekanų. Šurfe Nr. 4 1,40–1,44 m gylyje aptiktos 1808 m. miesto plane pažymėto pastato plytelių grindys. Tiriant perkasą, apie 3,2–4,6 m gylyje atidengta didelė medinė konstrukcija, šalia kurios rasta XIV a. pab. datuojamos keramikos fragmentų. Iškelta hipotezė, kad ši teritorija priklausė Kreivosios pilies papilio gyvenvietei¹⁷.

1997 m. S. Sarcevičius atliko detaliuosius (iširtos 3 perkastos) ir žvalgomočius (iširtas 1 šurfas) archeologinius tyrimus, bendrai 231 m². Perkasoje Nr. 1, ištirtoje ties 1995 m. A. Vaicekausko perkastos Nr. 1 Š kraštine, užfiksuotas 3,7–5,2 m storio XIV a. pab. – XX a. kultūrinis sluoksnis. Aptikta XIV a. pab. – XV a. vid. medinių gyvenamųjų, ūkinių ir gynybinių statinių, XVI a. pab. – XVII a. medinio gyvenamojo pastato liekanų. XVIII a. pab. – XIX a. I

---

¹⁶ Stankevičius G. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų Vilniuje, Kosciuškos g-vėje Nr. 3, ataskaita. Vilnius, 1993. LIIBR, f. 1, b. 2064.

¹⁷ Vaicekuskas A. Archeologinių tyrimų Vilniuje, T. Kosciuškos g-vėje 3 ataskaita (1995 m.). Vilnius, 1996. LIIBR, f. 1, b. 2474.

pusės žemės paviršius fiksuotas 1,50 m gylyje. Šio sluoksnio lygmenyje, 1,8 m gylyje, aptiktos šio laikotarpio statinio (medinio?), nugriauto 1831 m. statant tvirtovę, mūro pamatų liekanos. Įžemis (molis) fiksuotas slūgsantis 3,70–6,54 m gylyje. XX a. horizonte aptiktas XX a. II pusės akmenų grindinys (po asfalto danga).

Perkasoje Nr. 2, ištirtoje sklypo T. Kosciuškos g. 3 PV kampe, užfiksuotas 4,60–6,60 m storio XIII a. pab. – XX a. kultūrinis sluoksnis. XX a. vid. – XX a. pab. horizontą sudarė 1,50–2,40 m (P–Š) storio supiltinio pobūdžio gruntų sluoksniai. Apatinė jo plokštuma perkastos pietinėje pusėje fiksuota 1,50–1,90 m gylyje, šiaurinėje pusėje – 2,20–2,40 m gylyje. Giliau fiksuotas XIV a. pab. – XV a. pr. horizontas, o po juo XIII a. pab. – XIV a. horizontas.

Perkasoje Nr. 3 užfiksuotas 3,2–3,5 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio didžioji dalis buvo sunaikinta anksčiau paklotų komunikacijų tiesimo darbų metu. Tačiau aptikti ir XIV a. pab. – XV a. pr. datuojamų horizontų fragmentai. Taip pat prie Horaino pastato PR sienos buvo ištirtas 3,6x2 m dydžio šurfas. Fiksuotas 0,6–1,8 m storio XVIII–XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis¹⁸.

2000 m. L. Girlevičius kartu su D. Luchtaniene vykdė žvalgomojus archeologinius tyrimus T. Kosciuškos g. 1A. Ištirti trys 2x2 m dydžio šurfai. Arčiausiai planuojamų tyrimų tirtas šurfas Nr. 1, kuriame po supiltiniais XX a. sluoksniais, 2,3–2,6 m gylyje atidengtas XIX a. pab. – XX a. pr. grindinys. Po grindiniu kultūrinio sluoksnio neaptikta¹⁹.

2002 m. L. Girlevičius, D. Luchtanienė, T. Poška ir R. Žukovskis atliko archeologinius žvalgymus Kosciuškos g. 1 šalia kelio vedančio į automobilių stovėjimo aikštelę. Ištirtas 21 m² dydžio plotas. Nustatyta, kad iki 1,7 m gylio suformuoti ~ XX a. sluoksniai, apie 1,7 m gylyje buvo atidengtas XIX a. datuotinas akmenų grindinys. Po grindiniu tirtas trijų horizontų be archeologinių radinių ar struktūrų, įžemis pasirodė 2,8–2,9 m gylyje nuo žemės paviršiaus²⁰.

2015 m. archeologas I. Sadauskas vykdė archeologinius žvalgymus sklype T. Kosciuškos g. 3, buv. kareivinių korpuso Nr. 2 cokoliniame aukšte, bei sklypo kieme šalia korpusų Nr. 2 ir 4 suprojektuotų naujų inžinerinių tinkle trasų vietose ir korpuse Nr. 2 numatytos įrengti laiptinės

---

¹⁸ Sarcevičius S. 1997 m. Vilniuje, T. Kosciuškos gt. Nr. 3 vykdytų archeologinių tyrimų ataskaita. T. 1. Vilnius, 1997. LIIBR, f. 1, b. 2894.

¹⁹ Girlevičius L., Luchtanienė D. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai T. Kosciuškos g. 1A Vilniuje 2000 metais. Vilnius, 2000. LIIBR, f. 1, b. 3557.

²⁰ Girlevičius L., Luchtanienė D., Poška T., Žukovskis R. Archeologiniai žvalgymai Vilniaus senojo miesto vietoje, priemiesčių teritorijoje (A 1610 K) ir urbanistinėje teritorijoje (UV-59) 2002 m. Ataskaita. Vilnius, 2003. LIIBR, f. 1, b. 3896.

patalpoje. Iš viso žvalgytas bendras 313,7 m² plotas. Taip pat archeologiniai žvalgymai vykdyti pirmo aukšto patalpose, kuriose buvo numatyta naujai įrengti 2 rūšio patalpas. Detaliųjų archeologinių tyrimų metu korpuso Nr. 2 ŠR dalyje esančiose patalpose Nr. 1 ir 2 iširtos 2 beveik identiško dydžio perkastos, iš viso bendras 135,1 m² plotas. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu korpuso Nr. 2 cokolinio aukšto patalpose ir sklypo kieme šalia korpusų Nr. 1, 2 ir 4 iširta 13 įvairaus dydžio šurfų, iš viso bendras 36,6 m² plotas. Detaliųjų tyrimų metu fiksuotas iki 3,6–4,6 m storio XIV(?) – XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Atidengtos XIV a. pab. – XV a. pr. datuojamos medinės konstrukcijos. Žvalgomųjų tyrimų metu šurfe Nr. 11 atidengtas XIX a. pab. datuojamo medinio kolektoriaus fragmentas. Archeologinių žvalgymų metu korpuso Nr. 2 cokolinėse patalpose atidengti XVIII a. pab. – XIX a. pr. datuojami mūro fragmentai²¹.

2019 m. A. Kalinauskas įvairiose T. Kosciuškos g. 3 sklypo vietose atliko archeologinius žvalgymus inžinerinių tinklų įrengimo ir dalies komplekso kiemo dangos atnaujinimo vietose (viso 15 plotų, bendro 1306,4 m² ploto). Užfiksuotas 0,20–1,60 m storio XIX a. pab. – XXI a. pr. kultūrinis sluoksnis, daugiausiai suardytas ar supiltinio pobūdžio. Fragmentiškai išlikę nesuardyti XIX a. pab. – XX a. I pusės kultūrinio sluoksnio fragmentai užfiksuoti plotuose Nr. 1 ir 3. Įžemis pasiektas tik plotuose Nr. 1 ir 2²².

2020 m. T. Kosciuškos g. 3 sklype vyko žvalgymai ir žvalgomieji archeologiniai tyrimai, kurių autorė D. Ostrauskienė. Tyrimai vykdyti esamų žemės paviršiaus dangų keitimo, vandens nuvedimo latakų įrengimo, tvorų pamatų tvarkybos bei naujų tvorų statybos ant polinių pamatų vietose. Archeologiniai žvalgymai atlikti trejuose plotuose (plotai 1–3), bendro 181,41 m² plote. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu iširta viena perkasa (perkasa 1) ir trys šurfai (šurfai 2–4), bendro 8,37 m² ploto. Bendras per archeologinius tyrimus iširtas plotas – 189,78 m². Perkasoje 1 kultūrinis sluoksnis iširtas iki įžemio, kitose vietose – iki darbų projekcinio gylio. Archeologinis sluoksnis užfiksuotas tik šurfe 3 (atidengtas preliminariai XVIII a. pab. – XIX

---

²¹ Sadauskas I. Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais (u. k. 25504) ir pastato, vad. Horaino namu (u. k. 27977) teritorijos, T. Kosciuškos g. 3 (Vilniaus m.) 2015 metų archeologinių tyrimų ataskaita (I-II tomai). Vilnius, 2016. LIIBR, f. 1, b. 7562.

²² Kalinauskas A. Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (25504) ir pastato, vad. Horaino namu (27977) teritorijos, Vilniaus m. sav., Vilniaus m., T. Kosciuškos g. 3, 2019 metų archeologinių žvalgymų ataskaita. Vilnius, 2020. LIIBR, f. 1, b. 9820.

a. I trečd. akmenų grindinys), kituose plotuose iki 0,15–1,50 m tirto gylio fiksuotas XIX a. 4 deš. (preliminariai) / XIX a. pab. / XX a. 3 deš. – XX a. 10 deš. kultūrinis sluoksnis²³.

---

²³ Ostrauskienė D. Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (UK 25504), Vilniaus senamiesčio (UK 16073), Pastato, vad. Horaino namu (UK 27977) ir buv. kareivinių pastatų komplekso teritorijos, T. Kosciuskos g. 3, Vilniaus m., Vilniaus m. sav., 2020 m. archeologinių žvalgymų ir žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita. Vilnius, 2021. LIIBR, f. 1, b. 9852.

Tyrimų eiga

Šurfai Nr. 1; 3

Situacija. Tyrimų projekte (IV tomas, Pried. Nr. 1) numatyti šurfai Nr. 1 ir 3 (3x2 ir 2x1 m dydžio) nebuvo tiriami, kadangi Lietuvos nacionalinis muziejus (toliau LNM) nusprendė, kad šiuo metu (2024 metais) nėra tikslinga ardyti funkcionuojantį betoninį lataką. Parengtame ir muziejaus direktorės pasirašytame rašte teigiama: „Tęsiant tyrimus prie areštinės pastato fasado nuo Kosciuškos gatvės pusės, buvo atkastas šurfas Nr. 2. Atidengtas gerai išsilaikęs akmenų grindinys ir betoninė nuogrinda-latakas... Muziejaus nuomone, šurfe Nr. 2 rastą akmenų grindinį ir nuogrindą-lataką dabar ardyti netikslinga, siekiant po jais toliau tęsti archeologinius tyrimus (IV tomas, Pried. Nr. 15). Yra gauta pakankamai informacijos dėl buvusio žemės paviršiaus lygio priešais areštinės pastatą, taip pat, būtų pavojinga išardyti funkcionuojančią nuogrindą-lataką, įrengtą dėl pamatų mūro apsaugos“. Kaip jau minėta, šurfų Nr. 1 ir 3 vietose taip pat buvo funkcionuojantis latakas, kuris trukdytų tyrimams, todėl nuspręsta kasinėjimų nepradėti.

Šurfas Nr. 2 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 6; Tyr. Pav. Nr. 1–6)

Situacija. Tirtas 2x1 (2 m²) m dydžio šurfas prie pastato – areštinės ŠV fasado (Brėž. Nr. 1, 2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062163,80, Y=583437,31; R kampas: X=6062162,11, Y=583438,39, P kampas: X=6062161,57, Y=583437,55; V kampas: X=6062163,25, Y=583436,47. Tyrimų vieta buvo apaugusi žole. Žemės paviršius prie fasado buvo apie 0,7 m žemesnis nei greta (Tyr. Pav. Nr. 1, 6). Tyrimai atlikti 2024 m. birželio 5 d.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Tyrimų pradžioje nuimta 0,13–0,25 m storio velėna Brėž. Nr. 6, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), po kuria H abs. 93,22–92,48 m fiksuotas maišytas rudos spalvos gruntas (**Sl. Nr. 2**). Tyrimai sustabdyti kai H abs. 92,71–92,61 m atsidengė betoninė nuogrinda – latakas ir šalia jos H abs. 92,54–92,51 m gylyje sudėtas akmenų grindinys (Tyr. Pav. Nr. 2–5). Akmenų dydžiai: 7,5x8; 8,5x7; 10x13; 10x7; 11x7,5 cm. Prie šurfo susirinkę LNM atstovai (Tyr. Pav. Nr. 4) nusprendė, kad šiuo metu nėra tikslinga ardyti funkcionuojantį betoninį lataką ir tyrimai šiame etape buvo pabaigti (IV tomas, Pried. Nr. 15). Tyrimų metu archeologinių radinių surasta nebuvo.

Apibendrinimas. Šurfo vietoje, iki 0,9 m gylio fiksuotas supiltinis XX a. sluoksnis, kurį ištyrus atsidengė to paties laikotarpio betoninė nuogrinda – latakas ir šalia jos sudėtas akmenų grindinys.

Šūrfas Nr. 4 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 7; Pav. Nr. 1–6; R. s. Nr. 1–6; Tyr. Pav. Nr. 7–15)

Situacija. Tirtas 2,7×2,5 (6,75 m²) m dydžio šūrfas prie pastato (47589) PV dalies PR fasado (Brėž. Nr. 1, 2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=60062128,30, Y=583405,57; R kampas: X=60062126,20, Y=583406,92, P kampas: X=60062127,75, Y=583404,75; V kampas: X=60062126,83, Y=583403,08. Tyrimų vietoje buvo terasinėmis lentomis išklota baro „Utopija“ scena (Tyr. Pav. Nr. 7). Tyrimai atlikti 2024 m. balandžio 16–30 dienomis (Tyr. Pav. Nr. 15).

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuardžius terasines lentas ir iki 0,1 m storio kiemo asfalto sluoksnį (Brėž Nr. 7, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), po skaldos sluoksniu (**Sl. Nr. 2**), kv. A-B/1-3. 2,7x1,3 m dydžio plote prie sienos, H abs. 92,85–92,80 m gylyje atsidengė I-as akmenų grindinys – nuogrinda (**Sl. Nr. 3**) (Tyr. Pav. Nr. 8). Grindinio akmenys įvairaus dydžio, kai kurie gana stambūs: 9x8; 15x12; 16x10; 12x10 cm ir pan. Po asfaltu esantys kiemo grindiniai jau buvo svarstyti I-oje vertinimo taryboje pateikus jai prašymą 2024 m. balandžio 8 d. Kadangi posėdžio metu buvo pritarta jų ardymui, grindinys buvo išrinktas (Tyr. Pav. Nr. 9), kasinėjimai tęsėsi toliau (IV tomas, Pried. Nr. 1).

Po grindiniu, kv. A/1-3, iki 92,28 m gylio fiksuotas dviejų horizontų perkasimas (**Sl. Nr. 4-5**), kuriame archeologinių radinių nebuvo. Jis suardo kv B-C/1-3 H abs. 92,67-92,29 m atidengtą tamsiai pilko grunto sluoksnį (**Sl. Nr. 6**), kuriame rastas vienas vario lydinio apkalas (R. s. Nr. 1; Pav. Nr. 1), alaus butelio kamštelis ir kiti XX a. radiniai (Neinventurizuotų radinių nuotraukos: Pav. Nr. 1–2). Suardymai perkerta ir po pilku gruntu H abs. 92,48–92,45 m esantį II-ą akmenų grindinį (**Sl. Nr. 7**), kuris užėmė 2,7x1,4 m dydžio plotą (Tyr. Pav. Nr. 8, 9). Akmenų dydžiai: 13x10; 12x10; 9x9; 9x8 cm ir pan. Po grindiniu matomi sluoksniai ir radiniai parodė, kad šis grindinys taip pat suklotas XX a., todėl nuardytas ir tyrimai buvo tęsiami. Po grindiniu, iki H abs. 92,25 m, fiksuotas 0,12–0,21 m storio niveliacinis gelsvo smėlio sluoksnis (**Sl. Nr. 8**), o po juo kv. C/1-3, H abs. 92,30–91,93 m fiksuotas 0,25–0,34 m storio šviesiai pilko grunto su smulkiomis griuvenomis sluoksnis (**Sl. Nr. 9**). Ties sluoksnio viršutiniu horizontu, kv. C/1-3 2,7x0,75 m plote atsidengė III-as akmenų grindinio fragmentas sudėtas iš akmenų ir smiltainio plytelių duženų (Tyr. Pav. Nr. 10, 11). Datuojamas XX a. I puse. Šviesiai pilkame grunte po grindiniu rastas XVII a. II puse datuojamo plokštinio koklio fragmentas ir Prancūzijos armijos grenadierių saga, kuri pagal tipologiją datuojama labai plačiai: 1853–1960 m, bet pagal archeologinį kontekstą galėtų būti priskirta XIX a. pab. – XX a. pr. (R. s. Nr. 3–4; Pav. Nr. 3–4). Arčiau sienos, Kv. A-B/1-3, H abs. 92,33-91,85 m gylyje fiksuotas dviejų horizontų sluoksnis

(Sl. Nr. 10-11), kuriame aptiktas “Teichfeld & Asterblum Wlosclawek Factory” lėkštės dugnelio fragmentas (R. s. Nr. 2; Pav. Nr. 2). Išlikęs fabriko herbo fragmentas, kuris nurodo, kad lėkštė pagaminta 1882–1918 m. Kv. B-C/1-3, 2,6x1,0 m dydžio plote, pasiekus H abs. 92,07–92,03 m gylį, atsidengė IV–as akmenų grindinys (Sl. Nr. 12), kuris nebuvo ardytas (Tyr. Pav. Nr. 12–14). Akmenų dydžiai: 49x41; 20x19; 12x11; 12x9; 6x6 ir t.t. Tyrimai toliau buvo tęsiami arčiau sienos, kur H abs. 92,00–91,26 m. fiksuotas 0,45–0,71 m storio šviesiai pilkas gruntas su smulkiomis griuvenomis (Sl. Nr. 13), kuriame rastas smulkaus metalinio dirbinio fragmentas (R. s. Nr. 5; Pav. Nr. 5). Giliau, H abs. 91,30–91,14 tyrinėtas smulkių griuvenų su kalkiniu skiediniu sluoksniu be radinių (Sl. Nr. 14). Jį nuėmus, H abs. 91,51–91,27 m atsidengė V–as akmenų grindinys su dideliu nuolydžiu į PR pusę – žemyn nuo pamato (Sl. Nr. 15). Šis požymis leidžia teigti, kad aptikta areštinės pastato pirma nuogrinda ir tuo pačiu ir areštinės ŠV korpuso PV galo statybos metu suformuotas žemės paviršius. Akmenų dydžiai: 23x14; 16x14; 11x10; 12x6; 7x6 cm. Grindinys datuojamas XIX a. 7–10 deš. Pasiekus IV ir V grindinius, tyrimai nutraukti LNM prašymu (IV tomas, Pried. Nr. 16).

Apibendrinimas. Tyrinėjant šurfą užfiksuoti XIX a. 7 deš. – XX a. II puse datuojami sluoksniai ir penki akmenų grindiniai arba nuogrindos nuo pastato. Viršutiniai du grindiniai (Sl. Nr. 3; 7) datuojami XX a. II puse, giliau fragmentiškai išlikęs akmenų ir daužytų plytelių grindinys datuojamas apie XX a. I pusę. Giliau fiksuoti sluoksnių horizontai ir IV–as akmenų grindinys (Sl. Nr. 12) datuojami XIX a. pab. – XX a. pr. V–as grindinys – pastato nuogrinda (Sl. Nr. 15) remiantis istoriniais Birutės Vitkauskienės tyrimais ir žodine konsultacija, bei Rimo Valecko architektūriniais tyrimais (IV tomas, Pried. Nr. 9) gali būti datuojamas po 1863–1864 m. sukilimo²⁴.

Šurfas Nr. 5 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 8; Pav. Nr. 7–9; R. s. Nr. 7–9; Tyr. Pav. Nr. 16–26)

Situacija. Tirtas 2x2 (4 m²) m dydžio šurfas nedidelėje patalpoje skirtoje pasivaikščioti kaliniams, todėl tyrimų plotą nebuvo galimybių plėsti. Šurfas viena kraštine rėmėsi į XVIII a. viduryje statyto ŠR korpuso PV sieną²⁵. (Brėž. Nr. 1, 2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062142,97, Y=583470,77; R kampas: X=6062142,17, Y= 583472,71, P kampas:

---

²⁴ Vitkauskienė B. R. Areštinės (Unik. 1094-0514-6010) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: papildyti istoriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autorės suteiktas egzempliorius, p. 19.

²⁵ Valeckas R. Pastatų (102/p, 2G1/p, 3I1/p, 4O1/p, 5O2/p.) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autoriaus suteiktas egzempliorius, p. 88.

X=6062140,56, Y=583471,84; V kampas: X=6062141,42, Y=583470,04. Tyrimų vietą galima apibūdinti kaip kelių kvadratų vienutės tipo lauko patalpą su metalinėmis sienomis ir grotomis virš galvos (Tyr. Pav. Nr. 16, 26). Asfalto dangą suaižėjusi, pro jos tarpus stiebiasi sumedėję krūmai. Tyrimai atlikti 2024 m. balandžio 9–15 dienomis.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuardžius asfalto dangą (Brėž Nr. 8, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), iširtas 3 horizontų maišyto grunto sluoksnis be radinių (**Sl. Nr. 2-4**). Kv. A/1-3 giliau esančius sluoksnius suardo H abs. 92,79–92,07 m fiksuotas 2 horizontų perkasimas (**Sl. Nr. 5-6**) prie XVIII a. vidurio akmenų ir plytų rišto kalkiniu skiediniu pamato (**Sl. Nr. 7–8**). Panašu, kad tai nėra pamato perkasimas jo statybos metu, o XX a. I pusės suardymas. Tai parodė apatiniame horizonte atidengtas molinis XX a. 3–4 dešimtmečiui būdingas vandentiekio vamzdis ir perkasimo suardyti kiti XX a. I puse datuoti horizontai (**Sl. Nr. 9–14**), kurie išliko B/1-3, H abs. 92,78–92,35 m gylyje. Juos tiriant aptiktas (**Sl. Nr. 13**) tik vienas radinys – vaistinis buteliukas (R. s. Nr. 7; Pav. Nr. 7). Buteliukas buvo sveikas, skaidraus stiklo, su užrašu „*PANSTWOWY ZAKLAD HIGJENY*“. Istorikės Viktorijos Šimkutės teigimu, ant buteliuko užrašytas apie 1918 m. Lenkijoje įkurto higienos instituto pavadinimas. Institutas turėjo kelis filialus Vilniuje. Žinoma, kad jie gamino biologinius vaistus, vakcinas, todėl galimai vienas iš paminėtų produktų buvo ir šiame buteliuke.

Tęsiant tyrimus, kv. B/1-2, H abs. 92,50–92,03 m fiksuotas 3 horizontų duobės užpildas, kurį sudarė maišytas gruntas ir smėlis, o taip pat tamsiai pilkas gruntas (**Sl. Nr. 15–17**). Apačioje fiksuota 22,0x6,5 cm skersmens įkasta lenta (**Sl. Nr. 18**), kuri atrodo, kad žymi duobės kraštą (Tyr. Pav. Nr. 17–21). Pati duobė tęsiasi toliau už pjūvio į P pusę, o ją suardo XX a. perkasimas, kadangi PV pjūvyje fiksuoti betoniniai šulinio žiedai. Rasti du neinformatyvūs buitinės keramikos fragmentai (R. s. Nr. 8–9; Pav. Nr. 8–9) ir stratigrafinė padėtis leidžia duobės užpildus datuoti XIX a. Kadangi šurfo Nr. 5 kasinėjimai vyko tyrimų pradžioje, dar neturėta daug informacijos apie areštinės teritorijoje esančių supiltinių sluoksnių pobūdį ir vertingumą, todėl paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams. Iš viso iširta 30 l grunto. Tyrimų metu surinkta 81 floros liekana. Šiame mėginyje vyrauja piktžolės ir ruderaliniai augalai, kurie sudaro didžiąją dalį mėginyje surastų augalų. Iš kultūrinių augalų aptikta tik vienos rūšies augalo liekanos – 3 sėjamieji rugiai (IV tomas, Pried. Nr. 7). Iš to pačio sluoksnio surinkta keletas dešimčių varlių, žuvų kaulų bei žuvų žvynų. Tarp žuvų pavyko identifikuoti karpinės žuvis, ešerius ir lydekas (IV tomas, Pried. Nr. 10).

H abs. 92,54–91,86 m fiksuotas gelsvas žvyringas smėlis (**Sl. Nr. 20**), kuris ties viršutiniu horizontu turi šviesiai pilko smėlio tarp sluoksnį galimai žymėjusį čia stovintį vandenį (**Sl. Nr.**

19). Smėlyje jokių radinių nebuvo, tačiau jo struktūra atitinka perkasoje Nr. 2 fiksuotą smėlį, kuris datuotas XIX a. (žr. perkasoje Nr. 2 aprašymą: PV pjūvis Sl. Nr. 15, 17; ŠR pjūvis Sl. Nr. 10, 20, 23). Aukštai pasirodęs gruntinis vanduo ir iš po patalpų sienų slenkančios šurfo sienelės privertė tyrimų vadovą nutraukti tyrimus pasiekus 1,2 m gylį nuo asfalto paviršiaus (Tyr. Pav. Nr. 25). Remiantis kalamojo zondo parodymais, žvyringo gelsvo smėlio sluoksnis tęsiasi iki 1,85 m gylio arba iki H abs. 91,22 m., po juo pasirodo 0,2 m storio durpės sluoksnis, o giliau prasideda melsvo smėlio sluoksnis (Tyr. Pav. Nr. 22–24).

Apibendrinimas. Tyrinėjant šurfą užfiksuoti XIX–XX a. sluoksniai. XIV a. horizontai pasiekti tik kalamojo zondo pagalba.

Šurfas Nr. 6 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 9; Pav. Nr. 10–33; R. s. Nr. 10–33; Tyr. Pav. Nr. 27–37)

Situacija. Tirtas 3×3 (9 m²) m dydžio šurfas uždaramame kieme, kuris buvo skirtas pasivaikščioti kaliniams. Šurfas viena kraštine rėmėsi į XVIII a. viduryje statyto ŠR korpuso PV sieną²⁶. (Brėž. Nr. 1, 2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062152,62, Y=583465,44; R kampas: X=6062150,18, Y=583467,10, P kampas: X=6062148,37, Y=583464,66; V kampas: X=6062150,91, Y=583462,98. Tyrimų vietos paviršius – sena asfalto danga (Tyr. Pav. Nr. 27). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 11 – gegužės 23 dienomis (Tyr. Pav. Nr. 37). Tyrimus sunkino besikaupiantis gruntinis vanduo ir lipnus melsvas molingas gruntas (Tyr. Pav. Nr. 33–36)

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuardžius asfalto dangą (Brėž. Nr. 9, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), ir nukasus po ja esančius skaldos, žvyro bei smėlio sluoksnius (**Sl. Nr. 2-4**), H abs. 92,79–91,80 m gylyje tyrinėti XX a. supiltiniai maišytų žemių sluoksniai (**Sl. Nr. 5-6**) (Tyr. Pav. Nr. 28). Nors sluoksniai archeologiškai nevertingi, juose surinkta keletas buitinės keramikos ir XVI a. pab. – XVII a. viduriu datuojamų koklių fragmentų (R. s. Nr. 10–22; Pav. Nr. 10–22). Tai parodo, kad minėti suardymai greičiausiai sunaikino čia buvusius archeologinius sluoksnius. Šalia XX a. sluoksnių atsidengė įvairios XX a. struktūros, kurios netrukdyt tyrimams, todėl užfiksuotos ir neardytos. Kv. B/1-2 H abs. 92,82 m pasirodė keturkampis, 1,2x1,0 m dydžio, 0,20–0,25 m storio akmenų mūro darinys prie sienos (**Sl. Nr. 7**) (Tyr. Pav. Nr. 29), o po juo ir kartu šalia pamato praplatėjimo (**Sl. Nr. 11**) kv. B/2 užfiksuotas molinis XX a. 3–4 dešimtmečiui

---

²⁶ Valeckas R. Pastatų (102/p, 2G1/p, 3I1/p, 4O1/p, 5O2/p.) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autoriaus suteiktas egzempliorius, p. 88.

būdingas vandentiekio vamzdis (**Sl. Nr. 10**); Kv. C/1-3 atidengtas nuotekų šulinys su vamzdžiu (**Sl. Nr. 8–9**).

Tęsiant tyrimus, H abs. 92,40–91,28 m tyrinėtas 6–7 horizontų XIX a. sluoksnis, kurį galima sieti su 1831 m. čia pastatyta tvirtove (**Sl. Nr. 12–21**). Surinkta keletas buitinės keramikos fragmentų, vario lydinio apkalėlis, moneta, odinių dirbinių atraižos (R. s. Nr. 23–32; Pav. Nr. 23–32). Iš rusų kariškių ataskaitų žinoma, kad visos kalvos prie Antakalnio gatvės buvo nukasinėjamos iki pat XIX a. 6-tojo dešimtmečio²⁷. Su šiais įvykiais hipotetiškai galima sieti gelsvo smėlio sluoksnius fiksuotus giliau (**Sl. Nr. 15–21**). Aukščiau fiksuota durpė, tamsiai pilkas gruntas ir medinių konstrukcijų pjūviuose fragmentai (**Sl. Nr. 12–14**), galėtų rodyti XIX a. II pusės ramesnį areštines laikotarpį. Tokią chronologiją paliudija sluoksnyje Nr. 12 aptikta 1852 m. kaldinta rusiška kapeika (R. s. Nr. 27; Pav. Nr. 27). Iš tamsiai pilko grunto (**Sl. Nr. 12**) įgilintos struktūros buvusios kv. A/2 paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams (Tyr. Pav. Nr. 29, 30). Iš viso ištirta 20 l grunto. Tyrimų metu surinkta per 2582 vnt. floros liekanų. Mėginyje šlapynių, piktžolių ir ruderalinių bei miškų ir proskynų augalams priskirti augalų kiekiai pasiskirstė panašiai. Gausiai surinkta balandų, viksvų, aviečių liekanų. Nebuvo vienos dominuojančios augalų grupės. Mėginyje kultūrinių augalų rasta gana negausiai, tačiau jie pasižymi įvairove – 1 miežis, 2 avižos, 12 rugių, 5 neatpažinti javai, 1 salieras, 1 apynys (IV tomas, Pried. Nr. 7). Surinkta ir 14 vienetų kaulų fragmentų, kurių daugumą pavyko identifikuoti. Jie priklausė, galvijams, avims/ožkoms, ešeriui (IV tomas, Pried. Nr. 10).

Apie H abs. 91,40 m pasirodė akmenų grindinys ir klampaus melsvo molio paviršius (**Sl. Nr. 22–23**). Akmenys sudėti ganėtinai netolygiai, jų dydžiai taip pat labai skirtingi: 32x21; 24x24; 16x15; 10x7; 7x6 cm ir t.t (Tyr. Pav. Nr. 31, 32). Molyje rasta tik viena neglazūruota puodynės šukė (R. s. Nr. 33; Pav. Nr. 33) ir keli pavieniai gyvūnų kaulai (IV tomas, Pried. Nr. 10), kurie nepadėjo nustatyti chronologijos, todėl grindinys ir molio sluoksnis datuojami labai plačiai: XVI–XVIII a. Grindinys svarstytas I-oje vertinimo taryboje pateikus jai prašymą 2024 m. balandžio 22 d. Posėdžio metu buvo pritarta pusės grindinio išardymui, kad mažesniame plote būtų galima pratęsti tyrimus (IV tomas, Pried. Nr. 11). Išardžius grindinį nustatyta, kad melsvo molio sluoksnis tęsiasi iki H abs. 91,10 m, o giliau iki H abs. 90,84 m yra suformuotas melsvas smėlis (**Sl. Nr. 24**). Po to, H abs. 90,86 m prasideda durpės sluoksnis (**Sl. Nr. 25**). Jis tirtas iki H abs. 90,76 m kur pasiektos medinės lentos (**Sl. Nr. 26**). Jas užfiksavus tyrimai nutraukti, nes

---

²⁷ Vitkauskienė B. R. Vilniaus tvirtovė – sukilėlių kalinimo, tardymo ir palaikų slėpimo vieta, in: 1863–1864 m.

sukilėlių kelias į mirtį ir atgimimą, sudarė T. Bairašauskaitė, Vilnius, 2019, p. 116–141.

tyrimų plotas laiptuojant visiškai susiaurėjo (Tyr. Pav. Nr. 34–36). Užfiksuotas medinių statinių lygis datuojamas XIV a.

Apibendrinimas. Tyrimų metu paviršiuje fiksuoti horizontai ir struktūros datuojami XX a (Sl. Nr. 1–10). Pasigilinus pasirodęs tamsesnis gruntas ir medinės konstrukcijos (Sl. Nr. 12–14) remiantis radiniais gali būti datuojamos XIX a. II puse. Giliau fiksuotus įvairius smėlio sluoksnius su tarp sluoksniais (Sl. Nr. 15–21) galima sieti su čia pastatyta tvirtove. Akmenų grindinys melsvame molyje ir giliau esantis melsvas smėlis (Sl. Nr. 22–24) rodo, kad čia kažkuriuo metu buvusi labai drėgna vieta ir gan ilgą laiką stovėjo susikaupęs vanduo. Dėl duomenų trūkumo datuojama labai plačiai: XVI–XVIII a. Tyrimų pabaigoje pasiektas XIV a. sluoksnis (Sl. Nr. 25–26), ir medinio užstatymo paviršius, kuris rodo, kad šiame amžiuje visa šiaurinė Kreivojo kalno papėdė buvo tankiai apgyvendinta.

Šūrfas Nr. 7 (Brėž. Nr. 1, 2; Tyr. Pav. Nr. 38–44)

Situacija. Tirtas 2×2 (4 m²) m dydžio šūrfas areštinės pastatų komplekso pietinėje dalyje, prieš XX a. II pusėje pastatyto pirties pastato šV sienos²⁸ (Brėž. Nr. 1, 2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062112,89, Y=583443,99; R kampas: X=6062111,17, Y=583445,02, P kampas: X=6062110,15, Y=583443,30; V kampas: X=6062111,87, Y=583442,28. Tyrimų vieta apaugusi krūmais ir pernykšte žole, aplinkui mėtėsi įvairios šiukšlės, o jų tarpe senas neveikiantis televizorius (Tyr. Pav. Nr. 38). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 8 d. (Tyr. Pav. Nr. 44). Jų metu archeologinių radinių ir struktūrų nerasta, todėl apsiribota fotofiksacija.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuėmus iki 0,1 m storio velėną, po ja iki 0,6 m gylio fiksuotas 3 horizontų sluoksnis be jokių radinių. Jį ištyrus, šurfo V pusėje 0,6 m gylyje pasirodė geltonas smėlis – žemis. Didžiojoje šurfo dalyje žemio viršutinį horizontą iki 1,5 m gylio suardo pilko priemolio sluoksnis – duobės užpildas, kuriame jokių radinių taip pat nebuvo (Tyr. Pav. Nr. 39–43). Tikėtina, kad visi horizontai ir duobė gali būti siejami su pirties pastato statyba ir eksploatacija XX a. II pusėje.

---

²⁸ Valeckas R. Pastatų (1O2/p, 2G1/p, 3I1/p, 4O1/p, 5O2/p.) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autoriaus suteiktas egzempliorius, p. 5.

Šūrfas Nr. 8 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 10; Pav. Nr. 34–37; R. s. Nr. 34–37; Tyr. Pav. Nr. 45–51)

Situacija. Tirtas 3×3 (9 m²) m dydžio šūrfas pietinėje areštinės pastatų komplekso vietoje greta 1939 m. pastatyto vieno aukšto ūkinės paskirties ilgo korpuso, o tiksliau: šalia XX a. II pusėje pastatyto papildomo priestato (IV tomas, Pried. Nr. 9)²⁹ (Brėž. Nr. 1, 2.). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062104,92, Y=583420,09; R kampas: X=6062102,33, Y=583421,61, P kampas: X=6062100,75, Y=583419,17; V kampas: X=6062103,16, Y=583417,63. Tyrimų vietos paviršius – sena suaižėjusi asfalto danga (Tyr. Pav. Nr. 45). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 8–18 d. (Tyr. Pav. Nr. 51).

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuardžius asfalto dangą (Brėž Nr. 10, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), po ja kasinėta skalda, maišytas gruntas su griuvenomis, fiksuoti betono gabalai (**Sl. Nr. 2-4**), – XX a. II pusės sluoksniai. Tiriant toliau kv. A-C/3 ir C/2, H abs. 93,00–92,69 m pasirodė maišyto smėlio sluoksnis (**Sl. Nr. 12**), kuris čia suformuotas taip pat XX a. II pusėje kuomet čia buvo statomas ūkinės paskirties korpuso priestatas. Šių statybų metu buvo suardytas akmenų grindinys (**Sl. Nr. 13**), kuris išliko nesuardytas apie 3x1 m dydžio plote kv. A-C/2-3, o jo paviršius fiksuotas ties H abs. 92,95 m (Tyr. Pav. Nr. 46). Grindinio akmenų dydžiai: 22x15; 19x13; 15x9; 14x14; 11x5 cm ir pan. Grindinio orientacija: 295–300° į ŠV pusę, o jo P kraštas stačiai kyla į P pusę apie 25 cm iki H abs. 93,18 m. Virš grindinio jokių radinių nebuvo, o pats grindinys svarstytas I-oje vertinimo taryboje, jai pateikus prašymą 2024 m. balandžio 15 d. Posėdžio metu buvo pritarta pusės grindinio išardymui (IV tomas, Pried. Nr. 11), tačiau tai atlikta nebuvo, nes nuspręsta, kad vertingiau būtų padidinti tyrimų plotą nuo 2x2 iki 3x3 m dydžio.

Tai atlikus, kv. A-C/1-2, H abs. 93,33–92,27 m fiksuoti dar 2–3 horizontų maišytų gruntų sluoksniai (**Sl. Nr. 6–10**), kuriuose fiksuota XX a. smiltainio plytelių (Tyr. Pav. Nr. 47), rasta viena XIX a. pab. datuojama švininė prekių plomba, pora neinformatyvių vario lydinio dirbinių fragmentų, lėkštės pakraštėlis (R. s. Nr. 34–37; Pav. Nr. 34–37). Sluoksniai suformuoti XX a., juos formuojant sunaikintas jau aprašytas akmenų grindinys (**Sl. Nr. 13**). Įžemio – gelsvai balkšvo smėlio viršutinis horizontas pasiektas H abs. 92,82–92,27 m (Tyr. Pav. Nr. 48–50).

Apibendrinimas. Reikšmingiausias tyrimų radinys yra atidengtas akmenų grindinys (**Sl. Nr. 13**), kuris stačiai kyla į P pusę apie 25 cm, o už jo toliau fiksuotas įžemis. Tai rodo, kad XIX a. II pusėje – XX a. I pusėje šios vietos reljefas buvo visiškai kitoks nei dabar, kadangi grindinys

---

²⁹ Valeckas R. Pastatų (1O2/p, 2G1/p, 3I1/p, 4O1/p, 5O2/p.) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autoriaus suteiktas egzempliorius, p. 88; 102.

tuomet galėjo remtis į statų kalvos šlaitą. XX a. II pusėje statant korpuso priestatą grindinys sunaikintas Š pusėje, o P pusėje buvęs status kalvos šlaitas taip pat nukastas taip pažeminant vietos reljefą. Labiausiai tikėtina, kad tai galėjo įvykti XX a. viduryje, o po to buvo pastatyta areštinės tvora iš silikatinių plytų.

Šurfai Nr. 9 ir 10

Tyrimų eiga. Tirtas 3×3 (9 m²) m dydžio šurfas pietinėje areštinės pastatų komplekso vietoje 1939 m. statyto korpuso viduje. Tyrimų projekte buvo numatyta, kad korpuso viduje bus tiriami du 2x2 m dydžio šurfai (IV tomas, Pried. Nr. 1). Tačiau, prieš tyrimus nuspręsta, kad šiuo metu čia funkcionuojančių garažų viduje suplanuotų šurfų Nr. 9 ir 10 ištirti nepavyks, nes statiniai intensyviai naudojami įvairių juridinių asmenų ir yra užkrauti daiktais arba yra avarinės būklės be stogo. Vietoje to, buvo surasta didesnė avarinės būklės patalpa, kurioje saugiai tilpo vienas 3x3 m dydžio šurfas. Pradėjus jį tirti, po 1,40–1,45 m storio supiltiniais sluoksniais atsidengė XIV a. datuojamos medinės konstrukcijos, kurioms ištirti reikėjo praplėsti tyrimų plotą. Tokiu būdu buvo suformuota perkasa Nr. 1 (IV tomas, Pried. Nr. 3). Tiek šurfo, tiek perkaso aprašymas yra pateiktas bendrai prie perkaso Nr. 1 tyrimų aprašymo.

Šurfas Nr. 11 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 11; Pav. Nr. 38–48; R. s. Nr. 38–48; Tyr. Pav. Nr. 52–58)

Situacija. Tirtas 2×2 (4 m²) m dydžio šurfas areštinės pastatų komplekso kieme, šalia 1939 m. pastatyto vieno aukšto ūkinės paskirties ilgo korpuso V kampo (IV tomas, Pried. Nr. 9). Šiuo metu korpusas yra ilgesnis, kadangi XX a. II pusėje buvo pastatytas priestatas, taigi dalis šurfo PR sienutės glaudėsi ir prie priestato³⁰ (Brėž. Nr. 1–2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062119,76, Y=583414,54; R kampas: X=6062117,66, Y=583416,03, P kampas: X=6062116,28, Y=583413,96; V kampas: X=6062118,45, Y=583412,54. Tyrimų vietos paviršius – sena suaižėjusi asfalto danga ir gelžbetonis (Tyr. Pav. Nr. 52). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 11 – gegužės 2 d. (Tyr. Pav. Nr. 58).

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuardžius asfalto ir gelžbetonio dangas (Brėž Nr. 11, SI. Nr. 1–2 (toliau ten pat)), po jomis ar šalia jų iš karto H abs. 92,73–92,68 m atsidengė I–as akmenų grindinys (SI. Nr. 3), kuris galėtų būti siejamas su XX a. II pusėje čia pastatytu priestatu

---

³⁰ Valeckas R. Pastatų (1O2/p, 2G1/p, 3I1/p, 4O1/p, 5O2/p.) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autoriaus suteiktas egzempliorius, p. 88; 102.

(IV tomas, Pried. Nr. 9) (Tyr. Pav. Nr. 53). Akmenų dydžiai įvairūs: 17x8; 13x11; 10x5 cm ir t.t. Po grindiniu nukasus maišytą gruntą (**Sl. Nr. 4**), H abs. 92,63 m atsidengė II-o akmenų grindinio fragmentai (**Sl. Nr. 5**), kurie taip pat gali būti siejami su tuo pačiu XX a. II pusės priestatu (Tyr. Pav. Nr. 54).

Giliau, H abs. 92,62–92,16 m tyrinėtas 2–3 horizontų XX a. vidurio sluoksnis (**Sl. Nr. 6–9**). Ties jo apačia, H abs. 92,42–92,32 m pasirodė III-as akmenų ir plytų grindinys (**Sl. Nr. 8**) (Tyr. Pav. Nr. 55). Akmenų dydžiai: 16x16x12; 15x13x10; 15x15x10; 19x13x11; 17x9.5x6 cm ir pan., o plytų dydžiai: 26x12x6.5; 26.5x13x6; 26.5x12.5x6; 25x12.5x7; 26.5x13.5x7 cm ir pan. Akmenys fiksuoti kv. A-C/1-2, o gelsvos plytos kv. A-C/2-3, kas sutampa su 1939 m. statyto korpuso kampu. Taigi, panašu, kad plytinė grindinio dalis galėjo būti sudėta po 1939 m., o akmenų grindinys atsirado galimai XX a. II pusėje pastačius priestatą. Bet taip pat galima tokia prielaida, kad plytos dėtos priešais įėjimą į korpusą, o jo išorėje jau kloti akmenys. Po grindiniu rasta keletas XX a. I pusės radinių: šovinių tūtos, sagos, sagtys, kulkos, 1877-1915 m. datuojama plomba (R. s. nr. 38–48; Pav. Nr. 38–48), kurie galėtų būti siejami su areštinės veikla.

H abs. 92,32–92,16 m atsidengė IV-as akmenų grindinys (**Sl. Nr. 10**), kuris hipotetiškai datuojamas XX a. I puse (Tyr. Pav. Nr. 56–57). Grindinio akmenų dydžiai: 23x18; 18x13; 17x10; 14x10; 9x6 cm ir pan. Pasiėkus šį grindinį tyrimai nutraukti LNM prašymu (IV tomas, Pried. Nr. 16).

Apibendrinimas. Tyrimų metu užfiksuoti keturi akmenų ir plytų grindiniai. Viršutiniai trys datuojami po 1939 m., apatinis ketvirtas hipotetiškai datuojamas XX a. I puse.

Šūrfas Nr. 12 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 12; Pav. Nr. 49–57; R. s. Nr. 49-69; Tyr. Pav. Nr. 59–65)

Situacija. Tirtas 2×2 (4 m²) m dydžio šūrfas terasoje – geologinio šurfo vietoje, kur tyrimais nustatyta, kad įžemio viršutinis horizontas yra 2 m gylyje nuo žemės paviršiaus (Brėž. Nr. 1–2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062132,66, Y=583493,54; R kampas: X=6062130,81, Y=583494,30, P kampas: X=6062130,04, Y=583492,46; V kampas: X=6062131,89, Y=583491,69. Tyrimų vietoje – krūmais ir žolėmis apaugusioje terasoje paviršius buvo gana lygus, toliau į ŠV akių lygyje matėsi ŠR korpuso stogas (Tyr. Pav. Nr. 59). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 8–15 dienomis (Tyr. Pav. Nr. 65).

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Po 0,10–0,15 m storio velėna (Brėž. Nr. 12, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), iki 1,75 m gylio arba H abs. 98,35–96,75 m, fiksuotas supiltinis maišyto grunto sluoksnis (**Sl. Nr. 2**) su įvairiomis stambiomis surūdijusiomis skardomis. Rasta ir inventorizuota

ir keletas radinių (R. s. Nr. 49–56, 62–64; Pav. Nr. 49–51, 53–55): daugiausia buitinės keramikos fragmentų, S formos čerpės galas, stiklinio butelio dugnas, tačiau informatyviausias radinys buvo rusų kariuomenės grenadieriaus saga datuojama 1829–1862 m.

Pasiekus 1,6 m gylį, pradėjo griūti nestabilios šurfo sienutės (Tyr. Pav. Nr. 60), nors šurfo dydis atrodė pakankamas saugiams tyrimams tokia gylyje. Nenorint rizikuoti archeologų tyrėjų gyvybėmis, kv. B/1 buvo iškastas kasinys (Tyr. Pav. Nr. 61–64). Pirmiausia, H abs. 96,75–96,60 m buvo fiksuotas tamsiai pilkas smėlis su degėsiais (**Sl. Nr. 3**). Jį tiriant surinkti keli XVII–XVIII a. būdingi glazūruoti buitinės keramikos fragmentai ir puodyninių – dubeninių koklių dalys (R. s. nr. 57–61; Pav. Nr. 52). Giliau, H abs. 96,60–95,37 m fiksuotas 7 horizontų sluoksnis be jokių radinių (**Sl. Nr. 4–10**). Dėl nestabilaus biraus grunto ir griūvančių sienelių, pasiekus 3,2 m gylį tyrimai nutraukti, žemės nepasiektas.

Apibendrinimas. Tyrimų metu užfiksuotos metalinės skardos, 1829–1862 m datuojama saga ir birus piltinis gruntas rodo, kad šios vietos reljefas mažiausiai iki 3 m gylio buvo keistas XIX a. 4–6 dešimtmečiuose, kuomet rusų kariuomenė čia vykdė įvairius žemės kasimo darbus, o XX a. II pusėje judintas dar kartą.

Šurfas Nr. 13

Situacija. Tyrimų projekte (IV tomas, Pried. Nr. 1) numatytas šurfas Nr. 13 netirtas, nes jo vieta buvo pažymėta rytiniame korpuse kur buvo įgriuvusios lubos, todėl darbas tokios aplinkoje galėjo sukelti pavojų tyrimuose dirbusių žmonių gyvybei.

Šurfas Nr. 14 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 13; Pav. Nr. 58; R. s. Nr. 70; Tyr. Pav. Nr. 51, 66–72)

Situacija. Tirtas 2×2 (4 m²) m dydžio šurfas areštinės pastatų komplekso kiemo P gale prie XX a. II pusėje statytos silikatinių plytų tvoros. (Brėž. Nr. 1, 2). Šurfo kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062095,50, Y=583417,02; R kampas: X=6062095,00, Y=583418,96, P kampas: X=6062093,11, Y=583418,43; V kampas: X=6062093,60, Y=583416,31. Tyrimų vietos paviršius – žema žole apaugęs silikatinių plytų tvoros patvorys, reljefas vizualiai gana lygus. (Tyr. Pav. Nr. 66). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 8 d. Tyrimų metu aptiktas akmenų grindinys svarstytas I-oje vertinimo taryboje pateikus jai prašymą 2024 m. balandžio 15 d (IV tomas, Pried. Nr. 11). Nors posėdžio metu buvo pritarta jo ardymui, grindinys paliktas neliečiamas, tyrimai nutraukti. To priežastis – naktį iš balandžio 14 į 15 d. įvykusi nevaldoma komplekso tvoros griūtis (Tyr. Pav. Nr. 72). 2024 m. balandžio 18 d. LNM išplatino įspėjimą draudžiantį

judėjimą pėsčiųjų zonoje, į kurią pateko ir šurfo Nr. 14 vieta (IV tomas, Pried. Nr. 17). Šūrfas vėliau užkastas (Tyr. Pav. Nr. 51).

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuėmus velėną, (Brėž Nr. 13, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), H abs. 93,18–92,71 m fiksuotas 2 horizontų sluoksnis (**Sl. Nr. 2–4**), kurio apatinė dalis – tamsiai pilkas degėsingas gruntas fiksuotas giliau nei XX a. II pusės silikatinių plytų tvoros pamatas (**Sl. Nr. 4**). Giliau, H abs. 93,00–92,50 m tyrinėtas rausvų plytų griuvenų sluoksnis (**Sl. Nr. 5**), kuriame rasta ir inventorizuota kulka (R. s. Nr. 70; Pav. Nr. 58). Taip užfiksuota ir daugiau radinių, kurie nebuvo inventorizuoti: keramikinių vamzdžių dalys, aliumininis butelio dangtelis ir t.t (Tyr. Pav. Nr. 71). Sluoksnį ir radinius galima datuoti XX a. Tęsiant kasinėjimus, H abs. 92,90–92,69 m tyrinėtas 2 horizontų sluoksnis (**Sl. Nr. 6–7**), kurį sudarė gelsvas ir šviesiai pilkas smėlis, o šiuos ir aukščiau tirtus horizontus suardo maišyto grunto perkasimas (**Sl. Nr. 8–9**). Pasiekus šurfe H abs. 92,84–92,76 m, atsidengė akmenų grindinys (**Sl. Nr. 10**), kuris neardytas. Akmenų dydžiai: 24x12; 21x17; 13x11; 10x8; 10x6 cm ir t.t (Tyr. Pav. Nr. 67–70).

Apibendrinimas. Tyrimų metu užfiksuoti XX a. sluoksniai ir radiniai. Aptiktas grindinys hipotetiškai datuojamas XIX a. II puse – XX a. I puse ir galimai turi sąsają su grindiniu aptiktu šurfe Nr. 8.

Perkasa Nr. 1 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 14; Pav. Nr. 59–83; R. s. Nr. 71–135; Tyr. Pav. Nr. 73–96)

Situacija. Tirta 4,5×4,0 (18 m²) m dydžio perkasa 1939 m. pastatyto vieno aukšto ūkinės paskirties ilgo korpuso vienoje iš avarinių patalpų³¹ (Brėž. Nr. 1, 2). Pirmiausia šioje vietoje vyko 3x3 m dydžio šurfo Nr. 9 tyrimai (Tyr. Pav. Nr. 73–78), kuris vėliau, MAK pritarus tyrimų projekto papildymui (IV tomas, Pried. Nr. 3), buvo praplėstas ir tapo perkasa (Tyr. Pav. Nr. 79–96). Perkamos kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062128,22, Y=583435,05; R kampas: X=6062124,10, Y=583437,56; P kampas: X=6062121,74, Y=583433,72; V kampas: X=6062125,92, Y=583431,31. Tyrimų vietoje prieš kasinėjimus fiksuotas betoninis grindų paviršius, kurį prieš pradėdant tyrimus reikėjo išpjauti (Tyr. Pav. Nr. 73). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 11 – birželio 18 dienomis.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuardžius betoninę dangą, (Brėž Nr. 14, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), ir nukasus po ja esantį skaldos sluoksnį (**Sl. Nr. 2**), H abs. 92,92–91,56 m

---

³¹ Valeckas R. Pastatų (1O2/p, 2G1/p, 3I1/p, 4O1/p, 5O2/p.) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autoriaus suteiktas egzempliorius, p. 88; 102.

visame perkasos plote fiksuotas 0,6–1,3 m storio maišyto grunto sluoksnis (**Sl. Nr. 3**), kurį sudarė griuvenos, žvyras, smėlis. Taip pat jame fiksuoti asbesto turinčių konstrukcijų fragmentai, neveikiantys inžineriniai tinklai ir stambūs rieduliai (**Sl. Nr. 17–18**) (Tyr. Pav. Nr. 74, 79). Sluoksnio viršutiniame horizonte aptikta virš 20 metų amžiaus vyriškio kaukolė (IV tomas, Pried. Nr. 5), kurios čia atsiradimo aplinkybės neaiškios (Tyr. Pav. Nr. 80). Taip pat užfiksuota XX a. metalinių dirbinių ir koklių fragmentų, kurie palikti tyrimų vietoje. Iš sluoksnio inventorizuota tik keletas radinių (R. s. Nr. 71, 72, 75; Pav. Nr. 59–60, 62).

Tęsiant kasinėjimus, po 1,40–1,45 m storio supiltiniais sluoksniais, H abs. 91,86–91,72 m, 2,80x2,25 m dydžio plote atsidengė medinės konstrukcijos (kv. A–C/2–4): dvi eilės statmenai suklotų medinių lentų ir užvirtusi medinė siena bei pavienės išvartytos lentos (**Sl. Nr. 8**) (Tyr. Pav. Nr. 75–78, 81–93). Suguldytų lentų orientacija atitinka tyrinėtos perkasos orientaciją – 32° ŠR–PV. Pačios lentos labai sunykusios, apie 18–25 cm pločio, vietomis apdegusios. Remiantis jų orientacija ir konstrukcija galima teigti, kad šioje vietoje aptiktas tikėtino medinio kelio fragmentas. Šis kelias galėjo jungti Kreivąjį miestą su Žemutine pilimi. Virš medinių lentų buvo 0,02–0,15 m storio juodos durpės su degėsiais sluoksnis (**Sl. Nr. 7**), kuriame surinkta neglazūruotos buitinės keramikos fragmentų puoštų horizontaliomis linijomis (R. s. Nr. 79–89, 123–135; Pav. Nr. 66–68, 79–83), remiantis tipologija XIII–XIV a. I puse datuojami odinės avalynės apkulnis ir kišenė (R. s. Nr. 122/1–2; Pav. Nr. 78) ir 15 vienetų gyvūnų kaulų, tarp kurių dauguma priklausė galvijams, taip du kaulai priskirti avims/ožkoms (IV tomas, Pried. Nr. 10). Paimtas gruntas archeobotaniniams tyrimams. Šių tyrimų metu pavyko nustatyti, kad aplinkoje virš medinių lentų buvo gausu apynių, balandų, viksvų, nuodingojo vėdryno, aviečių, raudonžiedžio šakinio sėklų. Taip pat gausiai užfiksuota lazdynų riešutų kevalų, kiaušinių lukštų, žuvų žvynų (IV tomas, Pried. Nr. 7). Pagal surinktus radinius galima teigti, kad durpės sluoksnis ir medinės lentos po ja gali būti datuojami XIV a. Tarp lentų pavyko surinkti dar daugiau smulkios zooarcheologinės medžiagos: išskirtas vienas galvijo ir du avių/ožkų kaulai arba dantys, rastas ir vienas lydekos slankstelis, bei karpinių ir ešerinių žuvų kaulų ir žvynų (IV tomas, Pried. Nr. 10).

Preparuojant lentas, šalia jų po durpe H abs. 91,96–91,72 m atsidengė maišyto gelsvo ir pilko smėlio sluoksnis (**Sl. Nr. 16**), kuriame surinkta dar XIV a. būdingų radinių – neglazūruotos buitinės keramikos fragmentų puoštų horizontaliomis linijomis ir įkartomis (R. s. Nr. 79–118; Pav. Nr. 66–74) ir keletas smulkių vario lydinio dirbinių fragmentų (R. s. Nr. 119–121; Pav. Nr. 75–77). Vis dėl to aprašyti XIV a. sluoksniai perkasos pjūviuose beveik neatsispindi (Tyr. Pav. Nr. 88, 90, 94), kadangi juos kv. A-C/5 perkerta maišyto grunto perkasimas (**Sl. Nr. 3**), o kv.

A/1-4, A-D/1 ir kv. C-D/1-5 fiksuoti stambių riedulių mūro fragmentai (Tyr. Pav. Nr. 81–86). Geriausiai mūras išlikę C-D/1-5, kur jį galima įvardinti kaip pamato padą. Jis sudėtas iš stambių riedulių, kurie rišti skiediniu. Virš jo buvo gelsvų eklektinių plytų griuvenos. Pastarasis požymis leistų mūrą datuoti XIX a. pab. – 1939 m, arba iki ūkinio komplekso statybos pradžios.

Minėtų perkasių liko nepaliestas tik PR perkamos pakraštys kv. E/2–5 (Tyr. Pav. Nr. 84–86). Čia išlikęs vos 0,25–0,30x3,5 m dydžio plotas prie sienutės, kuris nebuvo suardytas XX a. perkasių. Po viršutiniu maišytu gruntu, H abs. 92,57–91,93 m, fiksuotas 3–5 horizontų kultūrinis sluoksnis be radinių (**Sl. Nr. 4-6, 9, 10, 12**). Giliau, H abs. 92,30–91,89 m pasirodė juodos durpės sluoksnis (**Sl. Nr. 7**), kuriame aptiktas vario lydinio apkalėlis ir dvi įvijos (R. s. Nr. 76–78; Pav. Nr. 63–65). Ties durpės apatiniu horizontu, H abs. 92,00–91,86 m pasirodė medinių lentų fragmentai (**Sl. Nr. 8**), kurie parodė, kad šioje vietoje toliau į PV nuo perkamos gali būti ir nesuardytų medinių konstrukcijų (Tyr. Pav. Nr. 91–92). Po lentomis, H abs. 92,00–91,62 m užfiksuoti skirtingos sudėties smėlio sluoksniai (**Sl. Nr. 13–16**), kurie gali būti siejami su kv. A-C/2 fiksuotu maišytu smėliu (**Sl. Nr. 16**), tačiau juose dėl mažų tyrimų apimčių nepavyko aptikti jokių archeologinių radinių.

Kv. B/1 šalia medinių lentų atlikus gręžinį kalamuoju zonu nustatyta giliau esančių sluoksnių stratigrafija:

Maišytas rusvas gruntas H abs. 91,64–91,36 m;

Gelsvas smėlis H abs. 91,36–91,24 m;

Pilkas gruntas su degėšiais H abs. 91,24–91,16 m;

Pilkas smėlis H abs. 91,16–90,94 m;

Juodas durpingas gruntas H abs. 90,94–90,74 m;

Pilkas gruntas H abs. 90,74–90,34 m;

Melsvas smėlis – tikėtina įžemis H abs. 90,34–89,64 m;

Apibendrinimas. Tirtoje perkasoje didžiąją dalį ploto užėmė supiltinis XX a. sluoksnis (**Sl. Nr. 3**), tačiau jį nukasus, 1,40–1,45 m gylyje atsidengė durpės sluoksnis (**Sl. Nr. 7**) ir medinės konstrukcijos (**Sl. Nr. 8**) datuojamos XIV a. Kadangi jos iš visų pusių suardytos vėlyvų perkasių, platesnis XIV a. horizontų kontekstas lieka neaiškus. Galimai šioje vietoje pavyko užfiksuoti XIV a. medinio kelio fragmentą, kuris vedė iš Kreivojo miesto link Žemutinės pilies. Siekiant patvirtinti arba paneigti šią hipotezę reikėtų plėsti tyrimų apimtis.

Perkasa Nr. 2 (Brėž. Nr. 1–5, 15–20; Pav. Nr. 84–378, 392–393; R. s. Nr. 136–1400; Tyr. Pav. Nr. 97–196)

Situacija. Tirta 14,5×6,0 (87 m²) m dydžio perkasa buvusios areštinės pastatų komplekso kieme, tarp ŠV korpuso PR fasado ir 1939 m. statyto ūkinės paskirties korpuso ŠV fasado. (Brėž. Nr. 1, 2). Perkastos kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062163,79, Y=583437,30; R kampas: X=6062162,11, Y=583438,38; P kampas: X=6062161,57, Y=583437,54; V kampas: X=6062163,25, Y=583436,46. Tyrimų vietoje prieš kasinėjimus fiksuotas asfaltuotas kiemo paviršius, kuris buvo vietomis stipriai aptrupėjęs todėl nesunkiai ardėsi mechaniniais įrankiais (Tyr. Pav. Nr. 97). Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 5 – liepos 5 dienomis (Tyr. Pav. Nr. 196).

Tyrimų eiga. Tyrimų metu fiksuoti įvairūs XIII–XX a. kontekstai, kurie dažnu atveju būdavo persidengę tarpusavyje. Ankstesnius kultūrinio sluoksnio horizontus sunaikindavo vėlesni perkasimai, o kai dalis istorinių laikotarpių nebuvo užfiksuoti, kadangi žemės paviršius per kelis šimtus metų ne tik pakildavo, bet ir buvo ženkliai pažemintas. Dėl išvardintų priežasčių, perkastos aprašymas pateikiamas fragmentuotai išskiriant skirtingus kontekstus. Eilės tvarka pateikta remiantis chronologija, tačiau ja besąlygiškai nesekama.

Kontekstas Nr. 1. XX a. vidurio grindinys.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Nuardžius asfalto dangą (Brėž Nr. 18, 19, **PV pjūvis Sl. Nr. 2** ir **ŠR pjūvis Sl. Nr. 2** (toliau ten pat)), dalyje perkastos ploto, 0,05–0,10 m gylėje atsidengė fragmentiškai išlikęs akmenų grindinys (**PV pjūvis Sl. Nr. 4; ŠR pjūvis Sl. Nr. 14a**) (Tyr. Pav. Nr. 98–99). Akmenų dydžiai: 7x4; 12x11; 9x7; 10x8; 6x5; 15x10 cm ir t.t. Grindinys svarstytas I-oje vertinimo taryboje pateikus jai prašymą 2024 m. balandžio 8 d. Posėdžio metu buvo pritarta grindinio išardymui (IV tomas, Pried. Nr. 11). Grindinys vietomis praardytas, kaip paaiškėjo vėliau, tiesiant inžinerinius tinklus, tačiau jo stratigrafinė padėtis ir giliau fiksuoti maišyto grunto sluoksniai rodo, kad jis nėra ankstyvas. Dar vienas įrodymas – kv. A-F/15 po grindiniu fiksuotas 1939 m. statyto ūkinio korpuso pamato perkasimas (IV tomas, Pried. Nr. 9) (**PV pjūvis Sl. Nr. 3; ŠR pjūvis Sl. Nr. 10**).

Apibendrinimas. Aptiktas grindinys buvo sudėtas po 1939 m.

Kontekstas Nr. 2. XX a. II pusės inžinerinių tinklų perkasimai.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Tyrimų metu išryškėjo keli gilūs perkasimai, kurie suardė iki XX a. I pusės susidarius kultūrinių sluoksnių horizontus. Ištyrus perkasimus iki jų

dugno, visais atvejais buvo aptikti ir užfiksuoti XX a. II puse datuojami vandentiekio ir nuotekų tinklų vamzdžiai.

Kv. B–E/3–4, H abs. 90,69–90,55 m atsidengė metalinis vandentiekio vamzdis (Brėž. Nr. 15; Tyr. Pav. Nr. 153, 157, 159, 177–182), kurį klojant suardytas kultūrinis sluoksnis iki 2,0–2,2 m gylio nuo kiemo paviršiaus. Perkasimo užpildas – maišytas gruntas susidedantis iš smėlio ir griuvenų (**PV pjūvis Sl. Nr. 9; ŠR pjūvis Sl. Nr. 16**). Perkasime rastas ir inventorizuotas vienas žiedas puoštas augaliniu ornamentu (R. s. Nr. 175; Pav. Nr. 110) ir XVII a. būdingo plokštinio koklio fragmentas (R. s. Nr. 154; Pav. Nr. 101).

Kv. B–E/7–8, H abs. 90,97–90,52 m atsidengė du keramikiniai nuotekų vamzdžiai (**PV pjūvis Sl. Nr. 12a; ŠR pjūvis Sl. Nr. 13a**), kuriuos klojant suardytas kultūrinis sluoksnis iki 2,1 m gylio nuo kiemo paviršiaus (Tyr. Pav. Nr. 123–125, 131, 137–139, 143, 166, 187). Perkasimo užpildas – maišytas gruntas susidedantis iš šviesiai pilko grunto ir geltono smėlio (**PV pjūvis Sl. Nr. 7; ŠR pjūvis Sl. Nr. 6**). Perkasime rasta viena XX a. 4 deš. datuojama švininė plomba su pavaizduotu karūnuotu ereliu vienoje pusėje ir užrašu „*MEWDA, GANIZU, WILNO*“ kitoje pusėje (R. s. Nr. 155; Pav. Nr. 102).

Tarp kv. A/14 ir F/10, H abs. 92,03–91,90 m atsidengė metalinis vandentiekio vamzdis (**PV pjūvis Sl. Nr. 12b; ŠR pjūvis Sl. Nr. 13b**), kurį klojant suardytas kultūrinis sluoksnis iki 0,9 m gylio nuo kiemo paviršiaus (Tyr. Pav. Nr. 102, 108). Perkasimo užpildas – maišytas gruntas susidedantis iš smėlio, molio, smulkių griuvenų ir šviesiai pilko grunto (**PV pjūvis Sl. Nr. 5; ŠR pjūvis Sl. Nr. 12**). Perkasime radinių nebuvo.

Apibendrinimas. Perkasoje užfiksuoti keli XX a. II pusės perkasimai sunaikino XIII a. pab. – XX a. I pusės sluoksnius.

Kontekstas Nr. 3. 1939 m. statyto ūkinio korpuso aplinka.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Kv. A–F/15 tyrimų plotas ribojosi su 1939 m. statyto ūkinio korpuso siena (IV tomas, Pried. Nr. 9), kurio pamato praplatėjimas (Brėž. Nr. 15 – **perkasos planas A, Sl. Nr. 1**) atsidengė H abs. 91,73–91,69 m. Šalia pamato užfiksuotas 0,8–0,9 m gylio (iki H abs. 92,06–91,87 m) perkasimas (Tyr. Pav. Nr. 190), kurį galima sieti su korpuso statybomis. Perkaso užpildas – maišytos griuvenos, molis arba smėlis (**PV pjūvis Sl. Nr. 3; ŠR pjūvis Sl. Nr. 10**). Reikia pažymėti, kad pamato apačia tyrimų metu nebuvo pasiekta, o tai reiškia, kad statant korpusą, gilesnė pamato duobė buvo iškasta korpuso viduje, o ne išorėje. Taip pat reikia paminėti, kad sienutėje, kv. F/14–15 atsidengė medinė konstrukcija (Tyr. Pav. Nr. 141) iš suklotų rąstų ir betono luitas virš jos (**PV pjūvis Sl. Nr. 10, 13**). Šalia, kv. F/13–14

fiksuotas ir konstrukcijos perkasimas – rusvo molio sluoksnis (**PV pjūvis Sl. Nr. 14**), kurio apačia buvo ties H abs. 91,07 m. Archeologinių radinių prie pamato nebuvo rasta.

Apibendrinimas. Kv. A–F/15 užfiksuoti sluoksniai ir struktūros siejami su 1939 m. čia vykusiomis statybomis. Jų metu buvo sunaikinti XIII a. pab. – XX a. I pusės sluoksniai.

Kontekstas Nr. 4. I akmenų nuogrinda.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Vykdam tyrimus kv. A–F/1–3, prie buvusios areštinės pastato PR sienos (IV tomas, Pried. Nr. 9), 6,0x1,5 m dydžio netaisyklingos konfigūracijos plote, 0,55–1,10 m gylyje arba H abs. 92,29–91,68 m pasirodė iš akmenų sudėta nuogrinda (Brėž. Nr. 15 – **perkasos planas A, Sl. Nr. 8; PV pjūvis Sl. Nr. 4; ŠR pjūvis Sl. Nr. 14b**) (Tyr. Pav. Nr. 111, 112, 120). Akmenų dydžiai: 35x30; 20x15; 25x20; 14x12; 22x12; 18x14 cm ir t.t. Toliau nuo buvusios areštinės pastato nuogrinda pakyla ir buvo užfiksuota 0,55–0,65 m gylyje nuo kiemo paviršiaus, o arčiau pastato pamatų fiksuotas staigus, – iki 0,6 m nuolydis. Prie pat pamato nuogrinda neišlikusi, ji išardyta čia pajudinus gruntą vėlesniame laikotarpyje, tačiau dėl jos sąsajų su pastatu abejonių nekyla.

Tyrimų metu užfiksuota, kad nuogrinda užpilta maišytu gruntu (**PV pjūvis Sl. Nr. 40; ŠR pjūvis Sl. Nr. 3**) (Tyr. Pav. Nr. 190–191), kuriame rasta pora sagų su pavaizduotu karūnuotu ereliu, švininis svarelis, šovinio tūta (R. s. Nr. 138–143; Pav. Nr. 86–91). Surinkta informacija leidžia teigti, kad aptikta akmenų nuogrinda galėjo funkcionuoti pastačius ilgąjį korpusą 1800–1808 m, tačiau greičiausiai ji galėjo čia būti suklotą ne Jono Chodasevičiaus ar tvirtovės įkūrimo laikotarpiu, o vėliau – XIX a. viduryje ar antroje amžiaus pusėje. Būtent šiuo laikotarpiu datuojami dauguma virš žemės esančių ilgojo korpuso mūrų (IV tomas, Pried. Nr. 9).

Nuogrinda svarstyta I-oje vertinimo taryboje pateikus jai prašymą 2024 m. gegužės 13 d. Posėdžio metu buvo pritarta jos išardymui (IV tomas, Pried. Nr. 12).

Apibendrinimas. Kv. A–F/1–3 užfiksuota I akmenų nuogrinda datuojama XIX a. vid. – II puse ir gali būti siejama su čia veikusia areštine.

Kontekstas Nr. 5. II akmenų nuogrinda.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Kv. A–D/1–2, H abs. 91,49–91,48 m atsidengė, dar viena, stipriai apardyta akmenų nuogrinda. Ji fiksuota 2,75x0,45 m dydžio netaisyklingos konfigūracijos plote (Tyr. Pav. Nr. 147–149), sudėta iš mažesnių nei pirma nuogrinda akmenų (Brėž. Nr. 16 – **perkasos planas B, Sl. Nr. 8; ŠR pjūvis Sl. Nr. 14c**). Akmenų dydžiai: 22x14; 17x10; 11x10; 8x7; 6x6 cm ir t.t. Prie pat pamato nuogrinda neišlikusi, tačiau dėl jos

fragmentiškumo jos santykis su pastatu nėra iki galo aiškus. Virš nuogrindos fiksuotas tamsiai pilkas gruntas (**PV pjūvis Sl. Nr. 11; ŠR pjūvis Sl. Nr. 15**), tačiau toks pats gruntas tęsiasi ir šalia ir giliau nei nuogrinda. Jis fiksuotas kv. A–F/1–3, H abs. 92,18–91,00 m. Sluoksnyje surinkti radiniai nebuvo labai informatyvūs: keletas vinių, šovinio tūta, buitinės keramikos fragmentas (R. s. Nr. 136–137, 144–149; Pav. Nr. 84–85, 92–96). Jei atkreiptume dėmesį į kv. B–E/3–4 fiksuotą vandentiekio vamzdžio perkasią, tai už jo kv. A–C/4–6, H abs. 92,38–91,20 m fiksuotas taipogi tamsiai pilkas gruntas (**ŠR pjūvis Sl. Nr. 17**) yra tiesiog perkasi atkirstas prieš tai aprašyto sluoksnio tęsinys. Jį tiriant rasta dar keletas radinių, kurie buvo gerokai informatyvesni: Augusto III grašis su 1754 m. kaldinimo data, švininė plomba su 1843 m. data ir šovinys bei šovinio tūta (R. s. Nr. 150–153; Pav. Nr. 97–100).

Apibendrinimas. Kv. A–D/1–2 užfiksuota II akmenų nuogrinda datuojama XIX a. vid., ji gali būti siejama su čia veikusia areštine.

Kontekstas Nr. 6. XX a. I pusės (?) mūro fragmentas.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Kv. A–C/11–12, H abs. 91,30–91,25 m atsidengė stambių riedulių mūras su skiediniu (Brėž. Nr. 15; Tyr. Pav. Nr. 102–105). Kv. D–F/11–12 turėjo būti jo tęsinys, tačiau šioje vietoje fiksuoti tik pavieniai rieduliai rodantys, kad mūras šioje vietoje jau buvo sunaikintas. Išlikęs mūras buvo 2,55x1,40 m dydžio, orientuotas 55° ŠR kryptimi, jo apačia pasiekta ties H abs. 91,65 m (Tyr. Pav. Nr. 108, 118–124). Riedulių dydžiai: 50x40; 43x37, 33x28; 29x26; 25x20 cm ir t.t. Virš mūro archeologinių radinių nebuvo surasta, kartografinėje medžiagoje joks statinys čia taip pat nepažymėtas. Remiantis stratigrafine jo padėtimi galima teigti kad tai greičiausiai XX a. pirmų kelių dešimtmečių konstrukcija, kuri turėjo būti nugriauta 1939 m. statant ūkinės paskirties korpusą ir tuo pačiu pakeičiant visą areštinės kiemo vaizdą. Kaip dar vienas to įrodymas yra jau giliau po pamatu rastos trys plytos su užrašais kirilica (R. s. Nr. 1191–1195; Pav. Nr. 284–285).

Apibendrinimas. Tyrimų metu atidengtas stambių riedulių mūras su skiediniu, kurios dalis perkasoje buvo sunaikinta XX a. II pusėje. Mūras gali būti datuojamas XX a. pirmu trečdaliu, jis tikėtina nugriautas 1939 m. pradėtų statybų metu.

Kontekstas Nr. 7. Vilniaus tvirtovės laikotarpio sluoksniai – XIX a. 4–5 dešimtmečiai.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Tarp XX a. suardymų, perkasoje išryškėjo įvairūs gelsvo, pilko arba maišyto smėlio horizontai su tarp sluoksniais be archeologinių radinių, kuriuos galima sieti su XIX a. 4–5 dešimtmečiuose čia vykdytais žemės judinimo darbais susijusiais su

Vilniaus tvirtovės įrengimu (**PV pjūvis Sl. Nr. 15, 17, 23, 26; ŠR pjūvis Sl. Nr. 10, 20, 23**) (Tyr. Pav. Nr. 108–110, 141–143, 183, 186).

Kv. A–F/8–15 tokie smėlio sluoksniai (**PV pjūvis Sl. Nr. 15, 17; ŠR pjūvis Sl. Nr. 10, 20, 23**) fiksuoti H abs. 92,60–91,02 m (Tyr. Pav. Nr. 190, 191). Juos suardo XX a. perkasimai, kurie detaliam aprašyti kaip perkasos kontekstai Nr. 2, 4, 5.

Kv. A–F/1–7 gelsvo arba maišyto smėlio sluoksniai su tarp sluoksniais (**PV pjūvis Sl. Nr. 23, 26; ŠR pjūvis Sl. Nr. 20**) fiksuoti kiek giliau: H abs. 91,85–90,75 m, taigi rodo nedidelį nuolydį link Neries upės. Šioje perkasos dalyje jie suardyti XX a. perkasimų, kurie aprašyti kaip kontekstai Nr. 1, 2, 3. Vizualiai gali pasirodyti, kad maišyto smėlio sluoksnius suardo ir 1800–1808 m statyto korpuso pamato perkasimas (**ŠR pjūvis, kv. A/1, Sl. Nr. 3**), o taip pat XVII a. šulinio perkasimas (**ŠR pjūvis, kv. A/5 Sl. Nr. 21**). Tačiau, minėti perkasimai yra labai siauri, todėl labiau tikėtina, kad jie nesuardė kitų sluoksnių, o kaip tik patys buvo dalinai atkasti ir liko prie sienų nesuardyti, nes priešingu atveju areštinės pastatų reikėtų datuoti XIX a. II puse, kadangi perkasimas „suardo“ ir vėlesnio laikotarpio sluoksnius su radiniais (žr. konteksto Nr. 5 aprašymas).

Kas leidžia pagrįsti teiginį, kad maišyto smėlio sluoksniai turi būti siejami su XIX a. 4–5 dešimtmečiuose čia vykdytais žemės judinimo darbais? Visų pirma, tai ties gelsvo smėlio su pilko smėlio tarp sluoksniais apatiniu horizontu (**ŠR pjūvis, Sl. Nr. 23**) kv. A/12, H abs. 91,52 m užfiksuota įgilinta iki H abs. 91,25 m duobutė, kurios užpildas buvo griuvenos su smėliu (**perkasos planas B, Sl. Nr. 9**). Čia pavyko rasti trijų gelsvų plytų fragmentus (R. s. 1191–1193; Pav. Nr. 284–285). Šios plytos gali būti datuojamos XIX a., visos jos rėmeliuose turi skaičių ir raidžių kombinacijas: „Я &“ ir „Ж II“. Taip pat svarbu paminėti, kad daugiau jokių radinių tiriant minėtus smėlio sluoksnius rasta nebuvo, o pats gruntas yra atvežtinis. Tai rodo, kad sluoksniai suformuoti greitai, per trumpą laiką, tikėtina keičiant Kreivojo kalno aplinkos reljefą ir pritaikant jį tvirtovės poreikiams.

Apibendrinimas. Pagal surinktus duomenis galima teigti, kad maišyto arba gelsvo smėlio sluoksniai gali būti datuojami XIX a., o remiantis istoriniu kontekstu juos galima sieti su Vilniaus tvirtovės įrengimu XIX a. 4–5 dešimtmečiuose. Iš rusų kariškių ataskaitų žinoma, kad visos kalvos prie Antakalnio gatvės buvo aktyviai šiame laikotarpyje nukasinėjamos³².

---

³² Vitkauskienė B. R. Vilniaus tvirtovė – sukilėlių kalinimo, tardymo ir palaikų slėpimo vieta, in: 1863–1864 m. sukilėlių kelias į mirtį ir atgimimą, sudarė T. Bairašauskaitė, Vilnius, 2019, p. 116–141.

Kontekstas Nr. 8. XVII a. šulinys/rezervuaras

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Vykdamas tyrimus tarp XX a. suardymų, kv. B–C/5–7, 1,2 m gylyje arba H abs. 91,47 m atsidengė 1,6x1,6 m dydžio medinis šulinys (Brėž. Nr. 15; Tyr. Pav. Nr. 100, 101, 105, 120). Dėl savo dydžio jis galėjo tarnauti ir kaip vandens rezervuaras. Paviršiuje fiksuotos 25–30 cm pločio medinės lentos, o giliau jau buvo naudoti 16–19 cm storio pusaščiai (Tyr. Pav. Nr. 113–115). H abs. 87,67 m pasiekus dugną nustatyta, kad viso išlikęs 3,8 m aukščio šulinys/rezervuaras su dugne paklotomis medinėmis lentomis (Brėž. Nr. 16–18). Ties dugnu tarp lentų tarpų vizualiai matėsi kaip nuolatos veržiasi skaidrus vanduo kartu išstumdamas ir melsvą smėlį. Užfiksavus šulinį/rezervuarą pastebėta, kad net karštą vasaros dieną šulinys/rezervuaras per mažiau nei parą prisipildo gruntinio vandens iki 3 metrų nuo jo dugno. Taigi, vandens lygis pakildavo iki apytiksliai 90,67 m altitudės ir taip susilygindavo su vandens lygiu perkasoje, kuris reguliariai pakildavo iki H abs. 90,80–90,60 m. Galima teigti, kad 2024 metais šulinyje/rezervuare pastoviai buvo apie 7–8 kubiniai metrai švaraus vandens. Jei panašus kiekis laikėsi XVII a., jo turėjo pakakti ne tik buitiniam naudojimui. Galbūt šį rezervuarą galima sieti su tuo, kad XVII a. šią teritoriją valdant Smolensko vyskupui kunigaikščiui Jeronimui Sanguškai (1611–1657), vieną iš sklypų taip pat valdė salyklininkas³³.

Tiriant šulinio/rezervuaro užpildą fiksuoti jau ne jo naudojimą, o apleidimą liudijantys sluoksniai su radiniais. Viso išskirti 9 skirtingi sluoksnių horizontai, kurie ir yra įvardinti numeriais nuo 1 iki 9 (Brėž. Nr. 20 - **šulinio pjūvis Sl. Nr. 1–9** (toliau ten pat)). Iš viršutinio (nr. 1), gilesnio, kuriame buvo gausu organikos (nr. 3) ir iš durpingo sluoksnio (nr. 7) arčiau dugno paimti trys mėginiai po 20 litrų archeobotaniniams tyrimams. Taip pat iš pastarųjų dviejų sluoksnių, kurie turėjo specifinį mėšlą primenantį kvapą, paimti du mėginiai parazitologiniams tyrimams. Dendrochronologiniai tyrimai nevykdyti dėl kelių priežasčių: 1. Šulinio/rezervuaro chronologija buvo daugiau ar mažiau aiški pagal jo apleidimo faktą; 2. Norėta paskirti daugiau resursų XIV a. mėginių tyrimams; 3. Dr. Rūtėlei Pūkienei tyrimams reikėjo labiau apatinių pusaščių, kuriuos ištraukti techniškai buvo labai sudėtinga dėl greitai kylančio gruntinio vandens.

Iš pradžių reikia paminėti, kad šalia šulinio/rezervuaro buvo fiksuotas 0,02–0,10 m storio sluoksnis (**ŠR pjūvis, Sl. Nr. 21**), kuris tęsėsi iki H abs 90,25 m gylio. Jei jį traktuotume kaip šulinio įkasimo duobės kontūrą, tuomet jis atrodo per daug siauras ir negilus. Ties kv. C/5 jis

---

³³ Vitkauskienė B. R. Areštinės (Unik. 1094-0514-6010) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: papildyti istoriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autorės suteiktas egzempliorius, p. 10.

kiek platėjo, tačiau jo kontūrai buvo neaiškūs, jis apardytas jau XIX a. Panašiau, kad šulinys/rezervuaras buvo sumontuotas prieš jį įleidžiant, o duobė buvo kasama būnant šulinyje. Iš išorės taip pat buvo nedideli grunto judinimai, ką ir rodo užfiksuotas sluoksnis. Jį tiriant rasta archeologinių radinių: Keletas glazūruotų ir neglazūruotų buitinės keramikos fragmentų (R. s. Nr. 171–172, 1177–1184; Pav. Nr. 107, 268) tarp kurių informatyviausias buvo vadinamos Kielcų keramikos fragmentas datuojamas XVI a. II puse – XVII a (R. s. Nr. 171; Pav. Nr. 107). Taip pat rastas plokštinės čerpės galas su gūbriu (R. s. Nr. 1185; Pav. Nr. 279), XVI a. pab. – XVII a. plokštinių koklių fragmentų (R. s. Nr. 1186–1189; Pav. Nr. 280–282), smulkių metalinių dirbinių fragmentų (R. s. Nr. 173–174; Pav. Nr. 108–109) ir medinis pakulnės užpildas (R. s. Nr. 1190; Pav. Nr. 283).

Šulinio/rezervuaro stratigrafija ir radiniai:

1 sluoksnis: tamsiai pilkas gruntas su akmenimis. H abs. 91,37–90,84 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 1**). Tiriant užpildo viršutinį sluoksnį gausiai rasta įvairių radinių (R. s. Nr. 181–435; Pav. Nr. 116–173). Didžiausią grupę sudarė buitinė keramika (R. s. Nr. 181–241, 244–270, 281–291, 296–420; Pav. Nr. 116–120, 122–127, 137–138, 142–164): aptikta glazūruotų ir neglazūruotų puodų, puodynų, lėkščių, keptuvių, ąsočių, indų fragmentų, kurie gali būti priskirti tipiškiems XVII a. dirbiniams. Tarp informatyvesnių reikėtų priskirti importinių indų iš Westerwaldo regiono fragmentus, kurie datuojami XVII a. II puse – XVIII a. I puse (R. s. Nr. 183, 297; Pav. Nr. 116, 142), taip pat ne anksčiau kaip XVIII a. datotinus fajansinių ir akmens masės indų fragmentus (R. s. Nr. 250–251, 296; Pav. Nr. 124, 142). Rasta keletas Jono Kazimieros Vazos šilingų, kurių vienas buvo su įskaitoma 1665 m. kaldinimo data (R. s. Nr. 277–280; Pav. Nr. 133–136). Surinkta keletas metalinių dirbinių fragmentų (R. s. Nr. 273–276, 295, 425–426; Pav. Nr. 129–132, 141, 170–171), o tarp jų galima paminėti šaukštą pagamintą iš vario lydinio (R. s. Nr. 273; Pav. Nr. 129), avalynės pasagėlę (R. s. Nr. 276; Pav. Nr. 132), cilindrinę spyną (R. s. Nr. 295; Pav. Nr. 141) ir strėlės antgalį (R. s. Nr. 426; Pav. Nr. 171). Taip pat aptikti keli karnizinių ir sieninių koklių fragmentai datuojami nuo XVI a. pab. iki XVII a. II pusės (R. s. Nr. 242, 422–424; Pav. Nr. 121, 167–169). Rasti keli puodyninių – dubeninių koklių fragmentai (R. s. Nr. 271, 292–293; Pav. Nr. 139), vienas plokštinės čerpės galas (R. s. Nr. 421; Pav. Nr. 166), stiklinių butelių ir taurių duženos (R. s. Nr. 243, 272, 294, 427–430; Pav. Nr. 128, 140, 172), langų stiklų fragmentai (R. s. Nr. 431–435; Pav. Nr. 173).

Iš sluoksnio paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams (20 l). Tiriant mėginį surinkta daugiau nei 348 vienetai floros liekanų. Daugiausia fiksuotos piktžolės ir ruderaliniai

augalai: didžiosios dilgėlės, balandos, viksvos, nuodingasis vėdrynas. Iš kultūrinių augalų identifiukuoti 2 javai, 1 aviža, 1 rugys ir 2 kviečiai. Buvo rasta ir kiaušinių lukštų bei žuvų žvynų (IV tomas, Pried. Nr. 7). Taigi, surinktas gana įvairus archeobotaninių liekanų rinkinys, tačiau vyraujančias piktžoles galima aiškinti tuo, kad šis sluoksnis yra viršutinis šulinio/rezervuaro užpildo horizontas. Tuo metu šulinys – faktiškai ūkinė duobė buvo beveik užpilta ir jos vietoje formavosi naujas žemės paviršius.

Dauguma sluoksnio radinių datuojami XVII a., tačiau kreipiant dėmesį į tiksliau datuojamus vėlesnius radinius galima teigti, kad viršutinis užkasto šulinio/rezervuaro užpildas buvo suformuotas XVII a. paskutiniame trečdalyje – XVIII a. pradžioje. Keletas vėlesnių radinių galėjo įsimaišyti ties sluoksnio viršutiniu horizontu besiformuojant naujam žemės paviršiui.

2 sluoksnis: rudas durpingas gruntas. H abs. 90,84–90,28 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 2**). Sluoksnyje buvo gausu buitinės keramikos: glazūruotų ir neglazūruotų lėkščių, puodinių, puodų, keptuvių/trikojų indų, bokalų, indų (R. s. Nr. 436–608; Pav. Nr. 174–185). Taip rasta diržo sagtis (R. s. Nr. 610; Pav. Nr. 187), stiklinių butelių ir taurių fragmentų (R. s. Nr. 611–616; Pav. Nr. 188), langų stiklų duženų (R. s. Nr. 617–629) ir vienas S formos čerpės fragmentas (R. s. Nr. 609; Pav. Nr. 186). Pastarasis radinys rodo, kad antras sluoksnis kaip ir pirmas buvo suformuotas ne anksčiau kaip XVII a. II pusėje.

3 sluoksnis: ruda humusinga durpė su gausia organika. H abs. 90,28–89,80 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 3**). Surinkta kelios dešimtys buitinės keramikos fragmentų: glazūruotų ir neglazūruotų indų, indelių, lėkščių, keptuvių, puodų fragmentų (R. s. Nr. 630–673; Pav. Nr. 189–191). Įdomūs ir vertingi radiniai buvo keli plokštinių koklių fragmentai datuojami XVII a. II puse (R. s. Nr. 674–677; Pav. Nr. 192–194). Du iš jų galima įvardinti kaip herbinius, kadangi turėjo heraldinių elementų (vaizduojama karūna) ir inicialus D ir W (R. s. Nr. 674; Pav. Nr. 192) bei K ir A (R. s. Nr. 676; Pav. Nr. 194). Kadangi kokliai pilnai neišlikę, lieka neaišku kokiomis dar raidėmis jie galėjo būti pažymėti. Tikėtina, kad tai kokio nors bajoro gyvenusio šioje posesijoje inicialai. Tačiau, iš istorinių šaltinių žinome, kad čia savo valdas XVII a. turėjo Sanguškos, todėl surasti sąsajas su konkrečiais asmenimis iš šių kelių raidžių yra sudėtinga. Sluoksnyje dar rastas pasagos fragmentas (R. s. Nr. 678), šlakas (?) (R. s. Nr. 679), langų stiklų šukės (R. s. Nr. 684–685) ir trys Jono Kazimiero Vazos šilingai, kurių vienas buvo su įskaitoma 1666 m. kaldinimo data (R. s. Nr. 680–682; Pav. Nr. 195–197), odiniai dirbiniai: dirbinio detalė (atplaiša) bei atraiža (R. s. Nr. 683/1–2; Pav. Nr. 198).

Kadangi sluoksnyje buvo gausu organikos, paimti mėginiai parazitologiniams ir archeobotaniniams tyrimams (20 l). Pirmieji tyrimai rezultatų neatnešė, tačiau ieškant augalų

surinkta daugiau nei 2465 vienetų liekanų. Nustatyta, kad daugiausia augalų yra priskirtini šlapynėms. Dominavo viksvos, balandos ir takažolės. Taip pat aptikta paprastoji juodgalvė, juoduogis šėivamedis, aitrusis ir gumbuotasis vėdrynas. Rasta ir suanglėjusių kultūrinių augalų: 1 javų grūdas, 3 sėjamosios avižos ir 1 sėjamasis rugys. Taip pat dar buvo surinkta kitų nesuaglėjusių kultūrinių augalų makroliekanų: 6 sėjamosios kanapės, 1 salotinė trūkažolė, 18 sėjamųjų grikių, 1 paprastasis apynys, 1 graikinio riešutmedžio riešuto kevalo fragmentas ir 1 anyžinė ožiažolė. Paminėtina ir tai, kad tyrimų metu surinkta žuvų žvynų, kiaušinių lukštų fragmentų (IV tomas, Pried. Nr. 7). Reikia pažymėti, kad tyrimai parodė gana didelę maistinę įvairovę, – be įprastų grūdų rastas ir graikinio riešuto kevalas, kuris rodo, kad šioje vietoje gyvenę žmonės papildydavo savo maistinį racioną atvežtiniais iš užsienio produktais.

Sluoksnio tyrimai patvirtino, kad ir šis šulinio užpildas buvo suformuotas ne anksčiau kaip XVII a. paskutiniame trečdalyje.

4 sluoksnis: ruda durpė. H abs. 89,85–89,48 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 4**). Sluoksnyje buvo gausu buitinės keramikos: glazūruotų ir neglazūruotų lėkščių, puodinių, puodų, dubenų, indų fragmentų (R. s. Nr. 686–775; Pav. Nr. 199–207). Taip rastas sulūžęs į dvi dalis medinis kastuvas (?) (R. s. Nr. 776; Pav. Nr. 208) ir neaiškus medinis dirbinys panašus į kaištį (R. s. Nr. 777; Pav. Nr. 209). Rasta peilio geležtė ir neaiškių dirbinių iš švino lydinio fragmentai (R. s. Nr. 778–780; Pav. Nr. 210), nusitrynusi varinė moneta (R. s. Nr. 781; Pav. Nr. 211), stiklinių butelių ir taurių fragmentų (R. s. Nr. 783–788; Pav. Nr. 215), langų stiklų duženų (R. s. Nr. 789–790), rasti odiniai dirbiniai avalynės priekiai, lopas, diržai, atraiža (R. s. Nr. 782/1–6; Pav. Nr. 212–213). Taip pat krepšys pagamintas iš medžio žievės (R. s. Nr. 782/7; Pav. Nr. 214)

5 sluoksnis: tamsiai ruda durpė. H abs. 89,55–89,25 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 5**). Surinkta kelios dešimtys buitinės keramikos fragmentų: glazūruotų ir neglazūruotų indų, dubenėlių, keptuvių, puodų, puodinių fragmentų (R. s. Nr. 791–829; Pav. Nr. 216–217). Rastas vienas plokštinės ir vienas S formos čerpės fragmentas (R. s. Nr. 830–831; Pav. Nr. 218). Palyginus su kitais sluoksniais gausa pasižymėjo mediniai dirbiniai, kurie durpėje puikiai išliko: rasti trys statinių šulai (R. s. Nr. 832–834; Pav. Nr. 219–221), stačiakampio formos lentutė (R. s. Nr. 835; Pav. Nr. 222), statinės (?) dangtis (R. s. Nr. 836; Pav. Nr. 223), du nusmailinti kuoliukai (R. s. Nr. 837–838; Pav. Nr. 224–225), meškerės stovas – laikiklis (?) susidedantis iš dviejų fragmentų (R. s. Nr. 839–840; Pav. Nr. 226) ir aplūžusi lenta su skylute (R. s. Nr. 841; Pav. Nr. 227). Rastas tik vienas metalinis dirbinys: širdelės formos vario lydinio apkalėlis (R. s. Nr. 842; Pav. Nr. 228). Sluoksnyje dar surinkta stiklinių butelių ir taurių fragmentų (R. s. Nr. 844–847), lango

stiklo šukė (R. s. Nr. 848), taip pat ir odinių dirbinių – naginė, įvairios avalynės konstrukcijos detalės, atraižos (R. s. Nr. 843/1–18; Pav. Nr. 229–231).

Kiek netikėtas radinys sluoksnyje buvo žmogaus kaukolė (Tyr. Pav. Nr. 134). Nustatyta, kad tai buvo vyras, virš 40 m. Identifikuota patologija: abiejų momenkaulių ir kaktikaulio viršutinės skliauto dalies padidėjęs porėtumas (sugijusio uždegimo ar sugijusios kraujosruvos žymės) (IV tomas, Pried. Nr. 5). Lieka neaišku kaip ši kaukolė atsidūrė tarp kitų radinių. Galima tik spėti, kad tai įvyko karo suirutės ir maro XVIII a. pradžioje metu, tačiau tai tik hipotetinis spėjimas.

6 sluoksnis: pilka durpė su stambiais rieduliais. H abs. 89,25–88,82 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 6**). Sluoksnis išsiskyrė gerokai mažesniais radinių kiekiais. Atsižvelgiant į tai, kad į gruntą buvo dar buvo primesta stambių riedulių, galima manyti, kad sluoksnis buvo suformuotas per ganėtinai trumpą laiką. Jame surinkta glazūruotų ir neglazūruotų lėkščių, puodinių, puodų, dubenėlių, keptuvių fragmentų (R. s. Nr. 849–865; Pav. Nr. 232–233). Rastas vienas S formos čerpės galas (R. s. Nr. 866; Pav. Nr. 234).

7 sluoksnis: ruda durpė. H abs. 88,85–88,45 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 7**). Surinkta daugiau nei du šimtai buitinės keramikos fragmentų, kurių dalis buvo apysveikiai arba susiklijavo į beveik sveikus indus. Gausiai buvo glazūruotų ir neglazūruotų puodinių, indelių, lėkščių angobu pieštais ornamentais, keptuvių, puodų, dubenų, dubenėlių, bokalų, indų fragmentų (R. s. Nr. 867–1075; Pav. Nr. 235–259). Rasti trys plokštinių čerpių fragmentai (R. s. Nr. 1076–1078; Pav. Nr. 260). Pasitaikė keletas XVI a. pab. – XVII a. II puse datuojamų sieninių ir karnizinių koklių fragmentų (R. s. Nr. 1079–1083; Pav. Nr. 261). Taip pat rastas vienas žiedelis (R. s. Nr. 1084), stiklinių butelių ir taurių fragmentai (R. s. Nr. 1087–1095; Pav. Nr. 264), langų stiklo šukės (R. s. Nr. 1096–1111; Pav. Nr. 264). Aptikta ir pora medinių dirbinių – kastuvas (R. s. Nr. 1085; Pav. Nr. 262) bei neaiškios paskirties nusmailintas dirbinys (R. s. Nr. 1086; Pav. Nr. 263). Dar rasta odinių dirbinių – įvairios avalynės konstrukcijos detalės, diržai (R. s. Nr. 1112/1–12; Pav. Nr. 265–266). Taip pat durpėje išliko vilnonio audinio atplaišų (R. s. Nr. 1113; Pav. Nr. 392) (Tyr. Pav. Nr. 150–151).

Gausiai radiniais pasižymėjusiame sluoksnyje paimti mėginiai archeobotaniniams (20 l) ir parazitologiniams tyrimams. Vykdamas archeobotaninius tyrimus surinkta daugiau nei 1500 vnt. floros liekanų. Labiausiai išsiskyrė šlapynių augalai, ypač viksvos. Taip pat rastos balandos, trumpamakštės rūgtytės, rasakilos, surinkta 19 lazdyno riešutų kevalų. Suanglėjusių kultūrinių augalų makroliekanų buvo nedaug, tik 1 javams priskirtas grūdas. Rasta nesuanglėjusių kultūrinių augalų: 1 krapas, 1 galimai morka, 6 grikliai, 3 apyniai, 28 graikinio riešutmedžio riešutų kevalų fragmentai, 1 europinio alyvmedžio vaisius (alyvuogė), rugių pelai. Tyrimų metu

pavyko surinkti 17 kiaušinių lukštų fragmentų, 15 žuvų kaulų ir jų fragmentų. Sluoksnyje dar aptikti 7 plaukų kuokšteliai. Vėl gi reikia pažymėti, kad aptikta didelė įvairovė visokių augalų liekanų, tame tarpe ir akivaizdžiai importinių: graikiniai riešutai, alyvuogė (IV tomas, Pried. Nr. 7). Šį kartą rezultatyvūs buvo ir parazitologiniai tyrimai. Jų metu mėginyje pavyko aptikti *Ascaris opp ovum* – askardžių (lot. *Ascaris*) – parazitinių apvaliųjų kirmėlių kiaušinėlių. Tai rodo, kad aplinkoje buvo *Ascaris lumbricoides* – žmogaus atskardžių, kurių kiaušinėliai paprastai aptinkami dirvožemyje ar išmatose (IV tomas, Pried. Nr. 8).

Surinkti duomenys leidžia teigti, kad septintas sluoksnis – tipiškas ūkinės duobės užpildas, kuriame gausu įvairaus depozito: XVII a. tipiškų buitinių, o taip pat ir maisto atliekų, net ir išmatų.

8 sluoksnis: tamsiai ruda durpė su akmenimis ir griuvenomis. H abs. 88,45–87,85 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 8**). Tai – priešpaskutinis šulinio/rezervuaro sluoksnis, kuris pagal visus požymius žymi pirmą ženklų užteršimo etapą ir šulinio apleidimą pagal pirminę jo paskirtį. Surinkta kelios dešimtys buitinės keramikos fragmentų: glazūruotų ir neglazūruotų indų, puodų, puodynų fragmentų (R. s. Nr. 1114–1156; Pav. Nr. 267–271). Taip pat keletas medinių dirbinių: šaukštas (R. s. Nr. 1157; Pav. Nr. 272), profiliuota baldo detalė (R. s. Nr. 1158; Pav. Nr. 273), statinės (?) dangtis (R. s. Nr. 1159; Pav. Nr. 274), statinės šulas (R. s. Nr. 1160; Pav. Nr. 275), meškerės laikiklis (R. s. Nr. 1161; Pav. Nr. 276). Dar surasta pora odinių atraižų (R. s. Nr. 1162/1–2), surinkta stiklinių butelių ir indų fragmentų (R. s. Nr. 1163–1165; Pav. Nr. 277), langu stiklo fragmentų (R. s. Nr. 1066–1174; Pav. Nr. 277), dvi juodos spalvos vilnos atplaišos (R. s. Nr. 1175; Pav. Nr. 393). Surastas ir vienas ketursienis titnaginis kirvukas (R. s. Nr. 1176; Pav. Nr. 278).

9 sluoksnis: melšvas smėlis. H abs. 87,85–87,62 m (**šulinio pjūvis Sl. Nr. 9**). Paskutiniame sluoksnyje jokių radinių nebuvo. Jį galima traktuoti kaip tarp šulinio/rezervuaro medinių lentų tarpų kartu su gruntiniu vandeniu išstumtą smėlį. Išvalius šulinį iki dugno ir atliekant fiksaciją, nuolatos veikė vandens siurblys (Tyr. Pav. Nr. 163–165). Jį išjungus, iškart pro dugno lentų tarpus keliose vietose pradėdavo bėgti vanduo, o pro didesnius tarpus būdavo išstumiamas melšvas smėlis.

Atskirai reikėtų paminėti zooarcheologinės medžiagos tyrimų rezultatus, kurie išsamiai aprašyti prieduose esančioje ataskaitoje (IV tomas, Pried. Nr. 10). Išskyrus apatinį užpildą ties grindimis, gyvūnų ir žuvų kaulų gausiai surinkta visuose lygiuose. Viso aptikti 1373 vienetai. Iš jų 905 vnt. (65,9 %) buvo žinduolių gyvūnų, net 297 vnt. (21,6 %) paukščių ir 171 (12,5 %) žuvų

kaulų fragmentas (3 lentelė, priedas nr. 1). Identifikuoti buvo 462 (51 %) žinduolių ir 83 (48 %) žuvų kaulai.

Beveik visi identifikuoti žinduolių kaulai priklausė naminiams gyvuliams, daugiausia galvijams – jų aptikta 352 vienetai, priklausantys mažiausiai 20 įvairaus amžiaus individų. Stirna – vienintelis nustatytas laukinis gyvūnas. Taip pat tyrimų metu identifikuota kiaulių (10 individų), avių ir ožkų (5 individų) kaulų ir jaunos katės ir triušio liekanų. Šulinio/rezervuaro tyrimai išsiskyrė žuvų kaulų gausa. Viso surinkta 170 žuvų kaulų bei apie 70 žvynų, identifikuotos mažiausiai septynios rūšys. Išskirtiniu radiniu laikytinas vienintelis Lietuvoje rastas atlantinės silkės dantikaulis, priklausęs 20–25 cm ilgio individui. Didžiausią dalį sudarė plėšriosios žuvys: lydekų ir starkių kaulai (po 25 egzempliorius, t. y. po 30,5 %). Lydekų liekanos priklausė bent keturiems individams, kurių dydis siekė nuo 35–40 iki 60–70 cm, o daugiausia nustatyta 40–50 ir 60–70 cm ilgio žuvų. Starkių liekanos, daugiausia pelekų stipinai, priskirtos bent vienai 40–50 cm ilgio žuviai. Ešerių aptikta 14 kaulų (17,1 %), jie priklausė mažiausiai penkiems individams, iš kurių vienas buvo tik 5–10 cm, o kiti 25–45 cm ilgio; daugiausia rasta didesnių, 30–40 cm egzempliorių liekanų. Karpinių žuvų grupę reprezentuoja 14 fragmentų, tarp jų šeši auksinio karoso slanksteliai (20–25 cm ilgio individas) bei mažiausiai vienam 45–50 cm ilgio karšiui priskirti keturi kaulai ir dar šeši bendresni slanksteliai. Greta šių gana įprastų rūšių aptikta ir retesnis radinys – eršketo plokštelės dalis.

Apibendrinimas. Pagal surinktus radinius galima teigti, kad šulinys/rezervuaras statytas XVII a., o jo funkcionavimo pabaiga ir teršimo pradžia gali būti datuojama XVII a. II puse. Pilnai iki viršaus jis buvo užpiltas keliais etapais XVII a. paskutiniame trečdalyje – XVIII a. pradžioje, tačiau, greičiausiai per gana trumpą laiką šiame diapazone. Galima šulinio/rezervuaro užteršimo šiukšlėmis priežastis galėtų būti po karo su maskvėnais (1655–1661) suniokoto ir apleisto sklypo nepriežiūra. Tai netiesiogiai patvirtina ir istoriniai duomenys. Štai, 1669 m. kapitulos kanauninkas Ambraziejus Beinortas savo rašte mini, kad po karo su maskvėnais, sklypas yra negyvenamas ir jį nutarta išnuomoti Jonui Bejeriui ir jo žmonai³⁴. Kita šulinio/rezervuaro užteršimo versija būtų 1702–1708 m. laikotarpis, kuomet Šiaurės karo metu Vilnius buvo kelis kartus užimtas Švedijos ir Rusijos kariuomenių arba 1710–1711 m. siautęs maras. Galimai tai liudija smurto arba maro ištiktas nelaimėlis, kurio kaukolė buvo rasta šulinyje. Nustatyta, kad tai buvo vyras, virš 40 m. Identifikuota patologija: abiejų momenkaulių

---

³⁴ Vitkauskienė B. R. Buvusi Vilniaus areštinė. Netikėti atradimai. Pasakojimai apie Vilnių ir vilniečius, VII. Sud. Zita Medišauskienė. Vilnius, 2025, p. 28–29

ir kaktikaulio viršutinės skliauto dalies padidėjęs porėtumas (sugijusio uždegimo ar sugijusios kraujosruvos žymės).

Kontekstas Nr. 9. 1378 m. ar kiek vėliau statyta tvora

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Perkasos Nr. 2 tyrinėjimai parodė, kad XX a. perkasmiai keliose vietose visiškai sunaikino XIV–XIX a. horizontus. Tačiau, archeologinių kontekstų perkasoje analizė atskleidė, kad XIX a. arba tvirtovės laikotarpiu suformuoti sluoksniai padarė dar didesnę žalą. Galima konstatuoti, kad tuo metu žemės paviršius buvo pažemintas ir užpiltas gruntu, taip sunaikinant XIV a. pab. – XVIII a. paviršius tyrimų aplinkoje. Tai patvirtina kv. B–C/5–6 fiksuotas įgilintas XVII a. šulinys/rezervuaras ir faktas kad visoje perkasoje daugiau nebuvo užfiksuoti nei XVII a. horizontai, nei radiniai. Taip pat sunaikinti ir XIV a. pab. – XVI a. buvę žemės paviršiai.

Analizuojant šią situaciją svarbu atkreipti dėmesį į kv. B/2–3 užfiksuotą medinės tvoros fragmentą (Brėž. Nr. 17, 18 - **Planas C Sl. Nr. 12; ŠR pjūvis Sl. Nr. 26**) (Tyr. Pav. Nr. 188). Perkasoje, H abs. 91,08–90,18 m, buvo rastas tvoros apatinės dalies fragmentas (Tyr. Pav. Nr. 191), kurį sudaro išlikę lentų fragmentai (Tyr. Pav. Nr. 158, 182). Iš viso fiksuoti 5 lentų fragmentai, kurių aukštis siekė 50–70 cm. Tvoros orientacija – apie 350° šiaurės kryptimi, o tai sutampa su giliau užfiksuota karkasine konstrukcija (**Planas C Sl. Nr. 17**). Tačiau, jos stratigrafinė padėtis rodo, kad tvora neturi tiesioginių sąsajų su ja. Tai leidžia manyti, kad ši tvora priklauso jau vėlesniam raidos etapui. Minėta, kad išlikusių tvoros lentų aukštis tėra pusmetris ar kiek daugiau, o tai leidžia teigti, kad tyrimų metu užfiksuota tik jų apatinė dalis. Tai reiškia, kad tvoros statymo ir funkcionavimo laikotarpiu žemės paviršius buvo aukštesnis nei dabartinis. Vėliau, XIX a., jis buvo nukastas, todėl tų laikų paviršiaus horizontas nebeiškilo. Atlikus vienos lentos dendrochronologinius tyrimus (IV tomas, Pried. Nr. 6), nustatyta, kad medis buvo nukirstas 1378 m. rudenį arba 1379 m. pavasarį. Nedaug laiko praėjus nuo nukirtimo fakto turėjo atsirasti ir tvora. Remiantis surinktais duomenimis galima daryti išvadą, kad laikotarpiu tarp 1378 ir 1390 m. buvęs žemės paviršius neiškilo.

Apibendrinimas. Tyrimai parodė, kad XIX–XX a. vykę žemės judinimo darbai visiškai sunaikino XIV–XVIII a. sluoksnius. Kv. B/2–3 atidengtas medinės tvoros apatinės dalies fragmentas. Stratigrafinė analizė rodo, kad tvoros naudojimo metu buvęs žemės paviršius neišlikęs. Dendrochronologiniai tyrimai ir istorinis kontekstas leidžia datuoti tvoros statybą laikotarpiu tarp 1378 ir 1390 m.

Kontekstas Nr. 10. XIV a. III ketvirčio paviršius (I durpės sluoksnis)

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Archeologiniai tyrimai kvadratuose A–F/9–13 atskleidė visai kitokią nei aukščiau buvusių sluoksnių sudėtį ir jų formavimo ypatumus, o tuo pačiu išryškėjo chronologiškai ankstyvi sluoksniai. Po XIX a. suformuotų kultūrinių sluoksnių buvo atidengtas gerai išsilaikęs XIV a. II puse datuotinas žemės paviršius. Chronologija buvo nustatyta remiantis stratigrafine padėtimi bei sluoksnių tarpusavio sąsajomis (Tyr. Pav. Nr. 190, 191).

Tarp XX a. įvykdytų suardymų, H abs. 91,35–91,10 m gylyje, fiksuotas juodos spalvos durpės sluoksnis (Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 29**). Kv. A–C/9–15 durpė buvo vizualiai labiau tamsiai pilka ir jos paviršius kiek kilo į R pusę. Čia ji fiksuota H abs. 91,53–91,30 m gylyje (Brėž. Nr. 18 – **ŠR pjūvis Sl. Nr. 24**). Šis durpės sluoksnis, kuriame pastebėta organikos liekanų ir sunykusių medinių struktūrų pėdsakų, galėtų būti įvardintas kaip I durpės sluoksnis, ir toliau jis bus vadinamas šiuo terminu (Tyr. Pav. Nr. 142, 183).

I durpės sluoksnis taip pat sutampa su I mediniu lygiu. Ties viršutiniu šio sluoksnio horizontu, H abs. 91,59–91,28 m buvo rasta sunykusių medinių lentų fragmentų (Brėž. Nr. 15 – **Planas A, Sl. Nr. 17**), kurios žymėjo anksčiau egzistavusių statinių grindų lygį (Tyr. Pav. Nr. 116–118). Tai rodo, kad šiame laikotarpyje teritorijoje stovėjo mediniai statiniai ar konstrukcijos, kurios dėl antropogeninių veiksnių ilgainiui sunyko arba buvo sunaikintos XIX–XX a. perkasimų.

Sluoksnio apatiniame horizonte užfiksuotos netvarkingai suverstos medinės lentos, raštai, pusaščiai ir kitos medinių konstrukcijų detalės (Tyr. Pav. Nr. 108–110, 119, 123, 124, 126–130). Šios struktūros gali būti interpretuojamos kaip ankstesnio statybų etapo pabaigos liudijimas – sugriovimų metu buvo suversti įvairių konstrukcijų likučiai. Tai leidžia teigti, kad prieš I durpės sluoksnio susiformavimą čia egzistavo ankstesni mediniai statiniai, kurių griuvėsiai tapo naujo stratigrafinio vieneto pagrindu. Iš I durpės sluoksnio paimta penki medienos mėginiai, kurie buvo perduoti saugoti į Lietuvos nacionalinį muziejų dendrochronologiniams ir kitiems tyrimams atėityje³⁵ (Brėž. Nr. 3).

Atsižvelgiant į stratigrafinę situaciją ir žemiau esančių sluoksnių chronologiją, I durpės sluoksnis gali būti datuojamas laikotarpiu nuo 1350 m. iki 1390 m., tačiau labiausiai tikėtinas data galėtų būti apie 1350–1375 m. Chronologinės ribos siejamos su spėjamu ankstesnių statinių

---

³⁵ Perkamos Nr. 2 tyrimų eigos aprašymo pabaigoje žiūrėti 2024-05-15 dienos sąrašą

sugriovimo laikotarpiu ~1350 m ir su dendrochronologiniais tyrimais 1378 m. datuotu mėginiu kv. B/2.

I durpės sluoksnyje surinkta ir inventorizuota apie pusšimtis archeologinių radinių. Pats pirmas durpės paviršiuje aptiktas ir *In situ* užfiksuotas radinys buvo medinė lazda su buožele (R. s. Nr. 1194; Pav. Nr. 286; Tyr. Pav. Nr. 106, 107). Buoželė apdegusi, dalis jos nuskilusi, ji neornamentuota. Lazda nulūžusi ir nėra pilno ilgio. Tokių radinių Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje aptikta virš 200 vienetų. Jų chronologinės ribos apima XIII–XV a. pr., tačiau didžioji dauguma jų aptikta XIV a. pab. – XV a. pr. kultūriniuose sluoksniuose. Nors iki šiol vyksta mokslinės diskusijos dėl jų paskirties, visgi šios lazdos išnyksta po Lietuvos krikšto, todėl jos dažniausiai siejamos su ikikrikščioniškosios religijos atributais. Gausiausią radinių grupę sudarė neglazūruota buitinė keramika (R. s. Nr. 1195–1209, 1211–1228, 1233–1241, 1248; Pav. Nr. 287–294, 302). Fragmentai daugiausia priklausė apžiestiems puodams ar puodynėms, buvo pilkos molio masės su smulkių akmenukų priemaišomis. Dalis pakraštėlių puošti horizontaliomis lygiagrečiomis linijomis ar bangelėmis. Kai kurie fragmentai apdege, tikriausiai maisto gamybos metu. Galima konstatuoti, kad tai tipiška XIV a. buitinė keramika. Taip pat svarbu pažymėti, kad dalis fragmentų klijavosi su radiniais iš po durpe buvusių sekančių sluoksnių. Tai rodo, kad dalies sudaužytų puodų patekimas į I durpės sluoksnį turi būti vertinamas kaip antrinis. Taip pat surinkta ir inventorizuota keletas molio tinko nuolaužų (R. s. Nr. 1229; 1242–1245; Pav. Nr. 294). Inventorizuotas 31 odinių dirbinių fragmentas. Tarp smulkių atraižų galima išskirti du naginių ir vieną batviršio detalę (R. s. Nr. 1210, 1230/1–2, 1246/1–4–1247/1–13; Pav. Nr. 298–301). Be jau minėtos lazdos su buožele, I durpės sluoksnyje rasta dar pora medinių dirbinių. Tai – apskritimo formos plūdė (R. s. Nr. 1231; Pav. Nr. 295) ir medinė maišymo lopetėlė arba praktine kalba kalbant universalus maišymo įrankis (R. s. Nr. 1232; Pav. Nr. 296).

Iš I durpės sluoksnio buvo paimtas mėginys archeobotaniniams tyrimams (20 l). Šiame mėginyje surinkta daugiau nei 3216 floros liekanų. Gausiausiai aptikta šlapynių augalų, tarp jų – daugiau nei 700 nuodingojo vėdryno ir 242 šliaužiančiojo vėdryno makroliekanos. Miškų ir proskynų augalų grupėje išsiskyrė nusvirusioji striepsnė (600+), piktžolių – balanda (300+) ir trumpamakštė rūgtis (246). Iš kultūrinių augalų surinkti suanglėję – 2 javai, 3 rugiai, 2 soros, nesuanglėję – 1 salieras, 6 griikiai, 89 soros ir 27 jų fragmentai. Mėginyje dar aptikta 58 kiaušinių lukštų fragmentai (IV tomas, Pried. Nr. 7).

Sluoksnyje surinkti gyvūnai nerodė didelę įvairovės. Vyravo galvijų, kaulių arba avių/ožkų kaulai. Kiek įdomesni radiniai būtų ešerių žvynai ir kaulai (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 147–151).

Apibendrinimas. Po ankstesnių statinių sugriovimo, teritorijoje pradėjo formotis naujas žemės paviršius. Tai rodo, kad XIV a. viduryje ir trečiame ketvirtyje vyko reikšmingi pokyčiai, galimai susiję su naujų statinių atsiradimu.

Kontekstas Nr. 11. XIV a. vidurio griovimai

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Tęsimi tyrimai kvadratuose B–E/9–12 parodė, kad XIV a. viduryje čia vyko pastatų ir jų interjerų griovimo darbai. Po I durpės sluoksniu buvo fiksuoti medinių konstrukcijų fragmentai (Tyr. Pav. Nr. 108–110, 119, 120, 123–130), o po jais plytų griuvenos, rodančios destruktinius procesus, susijusius su anksčiau egzistavusių statinių ardymu. Po minėtu durpės sluoksniu ir netvarkingai suverstomis medinėmis konstrukcijų liekanomis kv. B–E/9–12 išryškėjo du skirtingi archeologiniai sluoksniai: maišytas gruntas – sudarytas iš šviesiai pilko smėlio, gelsvo smėlio, raudonų plytų nuolaužų bei akmenų (Tyr. Pav. Nr. 116–118). Šis sluoksnis fiksuotas H abs. 91,30–90,81 m kv. B–D/9–12 (Brėž. Nr. 15 – **Planas A, Sl. Nr. 19**). Tuo tarpu šviesiai pilko smėlio sluoksnis – kv. D–E/9–12, H abs. 91,34–90,70 m gylyje. Ties perkastos viduriu grūntinės priemaišos mažėjo, kol kv. E/9–12 išryškėjo tik vientisas šviesiai pilkas smėlis tarp dviejų durpės sluoksnių (Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 41**).

Kadangi žemiau šių sluoksnių buvo atidengtos medinio rentinio pastato liekanos su mūrine krosnimi, galima daryti išvadą, kad aprašyti sluoksniai žymi pastato griovimo etapą. Plytų griuvenos, tikėtina, priklausė pastate buvusiai krosniai, o virš jų gulintys medinių lentų, rąstų ir pusraščių fragmentai greičiausiai yra pastato konstrukcijų liekanos.

Daugiausia radinių surinkta šviesiai pilkame smėlyje (**PV pjūvis Sl. Nr. 41**) (R. s. Nr. 1249–1302; Pav. Nr. 303–319). Kaip ir I–ame durpės sluoksnyje, čia taip pat vyravo neglazūruota buitinė keramika (R. s. Nr. 1249–1258, 1261–1292, 1300–1301; Pav. Nr. 303–304, 308–314, 313–314). Tai – apžiestiems puodams ar puodynėms priklausantys fragmentai, kurie buvo pilkos molio masės su smulkių akmenukų priemaišomis. Dalis pakraštelių puošti horizontaliomis lygiagrečiomis linijomis, įkartomis ar bangelėmis. Kai kurie fragmentai apdege, tikriausiai maisto gamybos metu. Dalis fragmentų klijavosi su radiniais iš aukščiau arba giliau buvusių sluoksnių. Taip pat surinkta ir inventorizuota keletas molio tinklo nuolaužų (R. s. Nr. 1260; 1294–1296; Pav. Nr. 294) ir vienas verpstukas (R. s. Nr. 1293; Pav. Nr. 315). Rasti ir trys metaliniai dirbiniai: apkalėlis, saga ir smeigtukas (?) (R. s. Nr. 1297–1299; Pav. Nr. 316–318). Įdomiausias tarp jų apkalėlis (R. s. Nr. 1297; Pav. Nr. 316). Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad vaizduojama žmogaus arba kokios mitinės būtybės galva su iškištu liežuviu, tačiau Viduramžiais

dažnai su iškištu liežuvium būdavo vaizduojami liūtai, todėl tai gali būti ir šio gyvūno atvaizdo interpretacija dirbinyje. Tokiu atveju apkalą galima būtų sieti su kovomis prieš Vokiečių ordiną. Galbūt tai nedidelė puošybos detalė nuo trofėjaus? Dar rasta odinių dirbinių: įvairių avalynės konstrukcijos dalių, atraižų (R. s. Nr. 1259/1–27; 1302/1–2; Pav. Nr. 305–307, 319). Taip pat gana gausiai surinkta gyvūnų kaulų, tačiau jų įvairovė apsiribojo tik galvijais ir kiaulėmis (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 124–132, 143–146, 721–726).

Maišytame grunte su plytų griuvenomis (Brėž. Nr. 15 – **Planas A, Sl. Nr. 19**) radinių buvo mažiau (R. s. Nr. 1304–1319; Pav. Nr. 291, 294, 313–314, 320–321, 322–326). Taip pat reikia atskirai paminėti vieną radinį aptiktą ant sluoksnio viršutinio horizonto. Tai – kv. D–F/11 ir D–E/12 ant mūrinės krosnies užversta 351 cm ilgio durų konstrukcija mažiau (R. s. Nr. 1303), kuri sustiprina keliamą hipotezę, kad fiksuotas maišytas gruntas ir medinės detalės ant jo liudija giliau fiksuoto pastato sugriovimo etapą. Grįžtant prie smulkesnių radinių sluoksnyje, dauguma jų vėl gi priskiriami buitinei keramikai (R. s. Nr. 1304–1314; Pav. Nr. 291, 313–314, 320–321). Vertingiausias radinys: horizontaliomis, lygiagrečiomis linijomis puoštas apžiestas puodas su išorėje išlikusiais degėsiomis (R. s. Nr. 1212, 1251, 1309; Pav. Nr. 291). Puodas susiklijavo iš 8 fragmentų todėl pavyko nustatyti ne tik angos ar dugnelio skersmenį, bet ir aukštį (120 mm). Maišytame grunte buvo tik vienas jo fragmentas, 3 fragmentai rasti šviesiai pilkame smėlyje (Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 41**), o dar 4 fragmentai buvo aptikti I–ame durpės sluoksnyje (**PV pjūvis Sl. Nr. 29**). Tai rodo, kad pastato griovimo metu radiniai pasklido po teritoriją ir net formuojantis naujam žemės horizontui dalis fragmentų turėjo gulėti paviršiuje. Likę buitinės keramikos radiniai – apžiestų puodų arba puodynų fragmentai, kai kurie klijavosi tarpusavyje. Dalis jų puošti horizontaliomis, lygiagrečiomis linijomis, naudojimo metu apdegę. Griuvenose dar aptiktos dvi metalinės lašo formos sagos su kilputėmis (R. s. Nr. 1315A–1315B; Pav. Nr. 322–323) ir molio tinko fragmentai (R. s. Nr. 1318–1319; Pav. Nr. 326). Taip pat surinkta galvijų, kiaulių ir avių kaulų, kurie rodo maistui buvo vartojami išskirtinai naminių gyvulių mėsa (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 460–467). Iš griuvenų pavyko išrinkti dvi sveikesnes plytas. Jos gelsvos, keturkampės, 16 cm pločio ir 9,2–9,6 cm aukščio, pilnas ilgis neišlikęs (R. s. Nr. 1316–1317; Pav. Nr. 324–325).

Apibendrinimas. Remiantis stratigrafija, radiniais bei giliau aptiktų pastato lentų dendrochronologiniais tyrimais, galima kelti hipotezę, kad 1297–1330 m. statytas pastatų kompleksas su krosnimi galėjo funkcionuoti kelis dešimtmečius, o užfiksuoti sluoksniai jau žymi jo griovimo fazę. Tai galėjo vykti apie XIV a. vidurį. Kaip hipotetinę datą galima paminėti 1365

m. ir griovimus sieti su Vokiečių ordino vykdytu Vilniaus puolimu, kuomet ši miesto dalis galimai jau buvo atskirta nuo miesto branduolio, naujais įtvirtinimais ir nauja Vilnios vaga.

Kontekstas Nr. 12. 1315 m. statytas pastatas su mūrine krosnimi.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Kv. B–F/9–13 (Brėž. Nr. 17 – **Planas C**), po šviesiai pilku smėliu ir maišytu gruntu su griuvenomis (Brėž. Nr. 15 – **Planas A**, **Sl. Nr. 19**; Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 41**), H abs. 90,91–90,79 m atsidengė 4,0x3,5 m ploto, 348° į šiaurę orientuoto medinio rentinio pastato liekanos (Tyr. Pav. Nr. 135–140). Užfiksuoti keturi suleisti sienų rąstai ir pastato grindys, kurios išklotos 20–39 cm pločio pušinėmis lentomis su 10 cm nuolydžiu į Š pusę. Pastato vidaus plotas 3,6x3,2 m, jo PV kampe išlikusi 1,6x1,3 m dydžio rausvų bei gelsvų plytų krosnis (Tyr. Pav. Nr. 144–146). Krosnis mūryta iš 33 cm ilgio, 15–17 cm pločio ir 9,0–9,5 cm aukščio plytų, kurias atidengus matėsi, kad yra suskilinėjusios, trupėjo. Vienoje iš plytų pastebėta gamybos metu netyčia įspausta turbūt aplinkoje buvusio šuns pėda (Tyr. Pav. Nr. 174–176). Krosnies vidus ties padu 1,05x0,60 m dydžio, dugnas klotas plytomis, kurios dėl krosnies naudojimo buvo smarkiai apdegusios. Krosnies pakura fiksuota iš R pusės (Tyr. Pav. Nr. 170–172, 175). Galimai iš R pusės turėjo būti ir įėjimas į vidų. Kv. D–E/9–10 grindyse fiksuotos šešios 16x12 – 20x16 cm dydžio, viena kitai simetriškai išdėstytos ertmės, kurių vienoje kv. E/9 buvo matyti įkalto kuolo likučiai (Tyr. Pav. Nr. 187, 189). Visa ši struktūra sudaro statmeną krosniai ir lygiagretų grindų lentoms 1,75x1,30 m plotą. Galima spėti, kad tai galėjo būti didelio stalo, o gal suolų – gultų skirtų miegoti vieta.

Nors šiame tekste buvo paminėta, kad aptiktas pastatas su krosnimi, tačiau faktiškai galima konstatuoti, kad tai buvo 11,52 m² dydžio patalpa. Tokia išvada grindžiama tuo, kad iš rytų ir pietų pusių prie jos buvo priglautos dar 2–3 patalpos, kurių statybos laikas yra panašus arba kiek vėlesnis. Todėl tikėtina, kad pirmiausia buvo pastatytas pastatas su krosnimi, o po to jis buvo keliais etapais praplėstas.

Pastato statybos laikas nustatytas atlikus dendrochronologinius tyrimus (IV tomas, Pried. Nr. 6, mėginiai 1–4, 8, 9). Šie tyrimai parodė, kad visos tirtos pastato grindų lentos ir pamatiniai rąstai yra iš pušies medienos. Analizuoti šeši mėginiai leido nustatyti medžių kirtimo laikotarpius ir tai susieti su pastato statybos chronologija.

Paskutinės užaugusios rievės skirtinguose mėginiuose datuojamos laikotarpiu nuo 1305 m. iki 1314 m. Pirmoji grindų lenta rodo 1312 m. paskutinę rievę, antroji – 1305 m., trečioji – 1308 m., ketvirtoji – 1311 m. Pamatiniuose rąstuose (8 ir 9 mėginiuose) paskutinės rievės užaugusios 1314 m. Atlikti tyrimai parodė, kad namo statybai naudoti medžiai buvo nukirsti 1313–1315 m.

Tiksliausiai pastato datavimą leidžia nustatyti 1314 m. rudenį –1315 m. pavasarį kirsti rąstai ir grindų lentos (4, 8 ir 9 mėginiai), kas leidžia manyti, jog pastato statyba galėjo prasidėti 1315 m.

Nors R pastato dalis buvo užversta maišytu gruntu su griuvenomis (Brėž. Nr. 15 – **Planas A, Sl. Nr. 19**), tačiau kv. C–D/12–13 (Brėž. Nr. 16 – **Planas B, Sl. Nr. 14**), taip pat D–F/9–11 (Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 32**) H abs. 91,13–90,79 m fiksuotas juosvos durpės sluoksnis. Virš grindų jo storis buvo 2–7 cm, o vietomis durpingas juosvas gruntas išpreparuotas tik tarpuose tarp lentų. Taip pavyko aptikti tris peilio geležtes (viena iš jų buvo tarpe tarp lentų) ir vieną vinį (R. s. Nr. 1328–1331; Pav. Nr. 331–334). Prie pat krosnies ant grindų kv. D–E/11 aptikta adata (R. s. Nr. 1320; Pav. Nr. 327). Preparuojant durpingą gruntą nuo pastato grindų taip pat aptikti 7 neglazūruotos apžiestos buitinės keramikos fragmentai. Visi jie apdegę naudojimo metu, dviejų išorė puošta horizontaliomis, lygiagrečiomis linijomis (R. s. Nr. 1321–1327; Pav. Nr. 328–330). Taip pat rastos dvi odinių dirbinių atraižos (R. s. Nr. 1341). . Gyvūnų kaulų ant medinių grindų beveik nebuvo. Šalia krosnies ant grindų tik aptikta smulkių žuvų ir kanopinių gyvūnų kaulų (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 86–87).

Dalis dirbinių ir jų fragmentų neabejotinai buvo pamesti žmonių gyvenusių ar vykdžiusių veiklą šiame pastate, tačiau vietomis kiek storesnis susiformavusios durpės sluoksnis rodo, kad tam tikru metu pastate švara jau nebebuvo palaikoma, formavosi grunto ir organikos sluoksnis ant grindų, kuriame pasimetė ir vienas kitas savo funkciją praradęs dirbiny.

Nuo pastato medinių grindų šalia krosnies, H abs. 90,95–90,87 m gylyje (kv. D-E/11) pavyko pririnkti 15 litrų grunto archeobotaniniams tyrimams. Kadangi keliama hipotezė, kad mediniame name po jo pastatymo kurį laiką buvo palaikoma švara ir tik vėliau grindų paviršius buvo užterštas, gruntas galėjo būti suformuotas apie 1330–1350 m. Archeobotaninių tyrimų metu surinkta 410 floros liekanų, iš kurių vyrauja šlapynių ir kultūriniai augalai. Mėginyje makroliekanų gausa pasižymėjo nuodingasis vėdrynas (100 vnt.). Iš kultūrinių augalų aptikta 32 kanapės, 3 grikliai, 6 apyniai ir 4 soros bei 81 jų fragmentai. Rasta ir suanglėjusių augalų – 1 javų grūdas ir 1 lėšis. Iš kitų potencialiai vartojamų surinktų ekofaktų galėtume išskirti lazdyno riešutą (49 riešutų fragmentai) ir kiaušinius (surinkti 37 kiaušinių lukštų fragmentai) (IV tomas, Pried. Nr. 7). Taigi, aptiktos floros liekanos yra gana įvairios, tačiau suanglėjęs javų grūdas ir lėšis bei grikliai, apyniai, kanapės ir soros leidžia daryti išvadą, kad juosva durpė virš grindų ar jų tarpuose kaupėsi tuo metu, kai pastate vyko aktyvus gyvenimas – galėjo būti sandėliuojami, ruošiami ir/ar vartojami šie maisto produktai.

Maistui ruošti galėjo būti naudojama pastate buvusi krosnis. Krosnies paviršiuje, H abs. 91,15–91,05 m buvo užpiltas pilkos spalvos gruntas su degėsiais, o giliau, H abs. 91,05–90,95 m

fiksuotas degėsių sluoksnis, kuris buvo atskirtas į viršutinį ir apatinį sluoksnius. Visas gruntas iš krosnies vidaus surinktas ir padalintas atitinkamai į tris mėginius po 10 litrų. Jokių archeologinių radinių neaptikta, tačiau toliau buvo vykdomi grunto archeobotaniniai tyrimai.

Krosnies paviršiuje surinktame grunte daugiausia aptikta šlapynių augalų liekanų, ypač kiminių (48 vnt.) ir nuodingojo vėdryno (24 vnt.). Kultūriniais augalams priskirti apyniai (53 vnt.). Piktžolių ir ruderalinių augalų grupėje fiksuotos balandos (9 vnt.) ir didžiosios dilgėlės (10 vnt.). Miškų ir proskynų augalų tarpe daugiausia buvo juodgalvių (8 vnt.). Iš kitų liekanų aptikta kiaušinių lukštų fragmentų.

Viršutiniame krosnies degėsių sluoksnyje daugiausia aptikta šlapynių augalų, ypač nuodingojo vėdryno (44 vnt.). Piktžolių grupėje dominavo didžioji dilgėlė (7 vnt.), iš miškų ir proskynų augalų – lazdyno riešutų fragmentai (6 vnt.). Kultūriniais augalams priskirti apynys ir sora (po 1 vnt.). Iš kitų liekanų aptikta kiaušinių lukštų fragmentų.

Apatiniame krosnies degėsių sluoksnyje fiksuota daug šlapynių augalų, iš kurių vyravo nuodingasis vėdrynas (73 vnt.). Piktžolių grupėje išsiskyrė didžioji dilgėlė (4 vnt.), miškų ir proskynų – lazdyno riešutų fragmentai (5 vnt.). Kultūriniais augalams priskirtas apynys (1 vnt.). Taip pat aptiktas kiaušinio lukšto fragmentas (IV tomas, Pried. Nr. 7) ir karpinėms žuvims priskirtų žvynų (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 11). Išskirtuose trijuose krosnies degėsių sluoksniuose surasti nedideli kiekiai makroliekanų leistų daryti prielaidą, kad ji nebuvo užteršta, dėl to turėjo būti periodiškai valoma naudojimo laikotarpiu.

Kv. A–B/8–9, ties pastato ŠR kampu buvo pasigilinta namo išorėje (Tyr. Pav. Nr. 130–133). Nustatyta, kad čia buvo įkalti kuolai, kurie stabilizavo pastato kraštą. Tikėtina, kad jie buvo didesnės konstrukcijos dalis, skirtos apsaugoti nuo grunto slinkimo liūčių metu. Aptikta sudėtinga žemės paviršiaus sutvirtinimo ir perteklinio vandens nutekėjimo sistema, kuri padėjo išlaikyti pastatą stabilų, o jo vidų sausą. Pastatas neabejotinai rėmėsi į kvadratuose B–E/2–7 fiksuotą karkasinę konstrukciją, tačiau kvadratuose A–F/8 ji buvo sunaikinta tiesiant nuotekų vamzdį (**Planas C**). Pasigilinus pastato išorėje, virš plaukiančio melsvo smėlio H abs. 90,56–90,15 m fiksuotas juosvos durpės sluoksnis (**ŠR pjūvis Sl. Nr. 36**), kuris yra iki 0,65 m giliau nei pastato grindys. Sluoksnis turėjo būti suformuotas dar prieš pastatant pastatą su krosnimi, taigi galėtų būti datuojamas XIII a. pab. – XIV a. pr. Jame rastas vienas apdegęs apžiesto puodo pakraštėlis ir vienas iš vidaus apdegęs puodo šonas, kurio išorė puošta horizontaliomis, lygiagrečiomis linijomis (R. s. Nr. 1332–1333; Pav. Nr. 330, 335). Taip pat rastos odinės atraižos bei indo gaminto iš beržo žievės sienelė (R. s. Nr. 1334/1–3; Pav. Nr. 336).

Apibendrinimas. Tyrimų metu aptiktos 4,0x3,5 m dydžio medinio rentinio pastato liekanos. Užfiksuoti keturi suleistų sienų raižai ir pastato grindys. Pastato viduje, PV kampe išlikusi 1,6x1,3 m dydžio rausvų ir gelsvų plytų krosnis. Remiantis dendrochronologiniais tyrimais nustatyta, kad didžiausia tikimybė kada galėjo prasidėti pastato statyba yra 1315 m. Mūrinė krosnis, taip pat virš pastato grindų ir jų tarpuose aptiktos peilių geležtės, adata, buitinės keramikos fragmentai ir suanglėjusių kultūrinių augalų liekanos rodo, kad pastatas buvo gyvenamosios paskirties.

Kontekstas Nr. 13. Apie 1315–1330 m. statyta patalpa.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Į P nuo patalpos su krosnimi, kv. C–F/12–15, H abs. 91,13–91,04 m atsidengė dar vienos patalpos grindys (Brėž. Nr. 17 – **Planas C**) (Tyr. Pav. Nr. 135–138). Jos klotos 18–34 cm pločio lentomis, kurių išlikimo laipsnis buvo prastesnis nei patalpoje su krosnimi (Tyr. Pav. Nr. 170, 171). Patalpos dydis neaiškus, kadangi dalis jos buvo sunaikinta 1939 m. statant vieno aukšto ūkinės paskirties korpusą. Tačiau, iš esamos situacijos galima teigti, kad patalpa galėjo būti priglauta prie patalpos su krosnimi (Tyr. Pav. Nr. 187, 189), taigi orientuota taip 348° į šiaurę. Jos plotis R–V kryptimi galėjo būti apie 3,5 m. Virš grindų nurinkus suverstas be tvarkos lentas ir raižtus (Brėž. Nr. 16 – **Planas B**), paruoštas juosvos durpės sluoksnis, kuris kv. D–F/13–15 turi pilko smėlio priemaišų (Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 16**; Brėž. Nr. 18 – **ŠR pjūvis Sl. Nr. 33**). Tiriant sluoksnį virš grindų lentų H abs. 91,20–91,02 m, aptikta nedaug tokių archeologinių radinių: trys neglazūruotų puodų pakraščėliai, kurių du puošti horizontaliomis lygiagrečiomis linijomis ir viena puodo šukė (R. s. Nr. 1335, 1338, 1344–1345; Pav. Nr. 292, 330, 335), vario lydinio perlenkta skardelė, apkalas ir kabutis (R. s. Nr. 1336–1337, 1340; Pav. Nr. 337–338, 340), tekinto medinio dubenėlio dugnelis (R. s. Nr. 1339; Pav. Nr. 339). Taip pat inventorizuotas 1550x160x70 dydžio lentos fragmentas su įkarta (R. s. Nr. 1342; Pav. Nr. 341). Dar surasta odinių atraižų (R. s. Nr. 1341/1–2) ir keletas galvijų bei avių/ožkų kaulų (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 715–720). Melsvame smėlyje (Brėž. Nr. 17 – **Planas C Sl. Nr. 14**) šalia lentų, kv. E/13, H abs. 91,12–91,02 m rasta metalinė kniedė (R. s. Nr. 1343; Pav. Nr. 342), kuri čia pateko prieš paklojant grindis.

Apibendrinimas. Į pietus nuo patalpos su krosnimi atidengtos dar vienos patalpos grindys, klotos lentomis, kurių išlikimas buvo prastesnis. Tiksliai patalpos forma nėra aiški, nes dalis jos sunaikinta 1939 m. statant ūkinės paskirties pastatą. Tikėtina, kad ši patalpa buvo prijungta prie patalpos su krosnimi, jos plotis galėjo siekti apie 3,5 m. Tokiu atveju jos statybos laikas turėtų būti nežymiai vėlesnis: apie 1315–1330 m.

Kontekstas Nr. 14. Apie 1330 m. statytas pastatas.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Kv. B–C/13–15, H abs. 91,25–91,20 m atsidengė dar vieno pastato arba patalpos fragmentas išklotas 15–35 cm pločio grindų pušinėmis lentomis (Brėž. Nr. 17 – **Planas C**) (Tyr. Pav. Nr. 186, 187–189). Statinio pilnas dydis lieka neaiškus, nes didžioji jo dalis liko už ŠR pjūvio, o kita jo dalis neabejotinai sunaikinta 1939 m. statant pastatą kieme. Kv. B–C/13–15 išlikęs tik trapecijos formos 2,25 m² dydžio plotas. Grindų paviršius apie 30 cm aukštesnis nei patalpos su krosnimi ir apie 18 cm aukštesnis nei gretimos patalpos (Kontekstas Nr. 13). Buvo akivaizdu, kad tai kitas – vėlesnis statybos etapas, tačiau pastacius visi statiniai galėjo funkcionuoti vienu metu.

Statybos laikas nustatytas atlikus dendrochronologinius tyrimus (IV tomas, Pried. Nr. 6, mėginiai 6–7). Atlikti dviejų lentų tyrimai parodė, kad jos yra pušinės. Vieno mėginio paskutinė rievė užaugusi 1293 m., o kito 1301 m. Atlikus išsamią analizę nustatyta, kad labiausiai tikėtinos medžių nukirtimo datos yra 1328–1330 m. ir 1326–1329 m. Remiantis šiais tyrimais galima teigti, kad pastatas statytas apie 1330 m. Tyrimų metu archeologinių radinių buvo nedaug. Juosvoje durpėje (Brėž. Nr. 18 – **ŠR pjūvis Sl. Nr. 33**) tiriant sluoksnį H abs. 91,30–91,22 m surinktas vienas odinės avalynės priekis bei atraiža (R. s. Nr. 1347/1–2; Pav. Nr. 344).

Apibendrinimas. Tyrimų metu atidengtas pastato ar patalpos fragmentas, išklotas pušinėmis lentomis. Jo grindų paviršius buvo aukštesnis nei gretimų patalpų, kas rodo vėlesnį statybos etapą, nors visi pastatai galėjo funkcionuoti vienu metu. Dendrochronologiniai tyrimai atskleidė, kad statyba vyko apie 1330 m.

Kontekstas Nr. 15. 1297 m. ar kiek vėliau statytas pastatas.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Kv. A–B/9–12, užfiksuotas dar vieno, taip pat į pjūvį „nueinančio“ pastato fragmentas be grindų (Brėž. Nr. 17 – **Planas C**) (Tyr. Pav. Nr. 135–137, 186, 187, 189). Užfiksuotas tik trikampio formos apie 2,25 m² dydžio pastato plotas. Jo pilnas dydis lieka neaiškus, nes didžioji pastato dalis liko už ŠR pjūvio (Tyr. Pav. Nr. 144). Galimas statybos laikas paaiškėjo atlikus dendrochronologinius tyrimus (IV tomas, Pried. Nr. 6, mėginys 5) (Tyr. Pav. Nr. 192). Atliktas pušinio tašo tyrimas parodė, kad paskutinė rievė užaugusi 1297 m. Kadangi ši rievė beveik neabejotinai buvo pažievinė, medis galėjo būti nukirstas 1297 m. rudenį ar 1298 m. pavasarį. Tikėtina, kad panašiu metu ar kiek vėliau ir buvo pastatytas pastatas. Tiksliau būtų galima pasakyti ateityje išplėtus tyrimų plotą į ŠR nuo perkasos. Taip pat reikėtų

pažymėti, kad kv. A/9, B/10–12 fiksuotas pastato Vakarinis sienos rąstas buvo apdegęs. Galimai šioje vietoje buvęs gaisras, kurio metu pastatas sudegė. Tačiau, kad patvirtinti hipotezę, reikėtų atsidengti likusią pastato dalį.

Ganėtinai nedideliame plote pavyko surinkti nemažai archeologinių radinių. Juosvoje durpėje (Brėž. Nr. 18 – **ŠR pjūvis Sl. Nr. 33**) H abs. 91,20–90,99 m surinkta keliolika vienetų apžiestų neglazūruotų puodų ir puodynų dugnelių ir pakraštelių (R. s. Nr. 1350–1364; Pav. Nr. 328, 346–347), keletas molio tinko nuolaužų (R. s. Nr. 1367–1370; Pav. Nr. 294), saga (R. s. Nr. 1349; Pav. Nr. 345), peilio geležtės dalis (R. s. Nr. 1365; Pav. Nr. 348), inventorizuotas ir vienas rąstas su įkarta (R. s. Nr. 1371; Pav. Nr. 349). Taip pat surasta odinių atraižų bei vaikiškos avalynės priekis (R. s. Nr. 1348/1–2; 1366/1–4; Pav. Nr. 350). Neskaitant radinių aptiktas ir vienas kiaulės žandikaulis (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 8).

Apibendrinimas. Tyrimų metu atidengtas pastato fragmentas be grindų, kurio pilnas dydis išlieka neaiškus. Dendrochronologiniai tyrimai rodo, kad statyba galėjo vykti apie 1297–1298 m. Tiksliau pastato laikotarpį būtų galima nustatyti išplėtus tyrimų plotą.

Kontekstas Nr. 16. Apie 1323–1324 m. pastatyta karkasinė konstrukcija.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Kv. B–E/2–7, užfiksuota karkasinė konstrukcija sudėta iš stambių (vidutiniškai 19–28 cm skersmens), kai kuriais atvejais tašytų pušies kamienų, o karkaso vidaus užpildas – durpingas gruntas su melsvo smėlio tarp sluoksniais (Brėž. Nr. 17 – **Planas C Sl. 13, 17**; Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 33–35, 42–43**). Pirmi rąstai pasirodė tyrimų metu nusileidus giliau nei H abs. 91,00 m altitudė (Tyr. Pav. Nr. 103, 120–123, 190, 191). Ties H abs. 90,00 m fiksuoti giliausi rąstai, o giliau jų, ties H abs. 89,65 m fiksuotas juosvos durpės sluoksnis (**Planas C Sl. 13, 17**; **PV pjūvis Sl. Nr. 35**), kurio apatinis horizontas nepasiektas. Konstrukcija sutvirtinta į gruntą šalia jos sukaltais kuolais (Tyr. Pav. Nr. 135–139, 143, 153–162, 166–168, 177–182, 187, 188). Viso užfiksuota konstrukcija užėmė 13,5 m² perkamos ploto, tačiau ji turėjo būti neabejotinai didesnė ir tęstis už perkamos ribų Rytų ir Vakarų kryptimis. Ta proga reikia prisiminti, kad analogiška karkasinė konstrukcija buvo atidengta 1997 m. S. Sarcevičiaus vadovaujamuose tyrimuose apie 50 metrų į ŠV³⁶, taigi šios konstrukcijos turėjo susijungti į vieną sistemą.

---

³⁶ Sarcevičius S. 1997 m. Vilniuje, T. Kosciuškos gt. Nr. 3 vykdytų archeologinių tyrimų ataskaita. T. 1. Vilnius, 1997. LIIBR, f. 1, b. 2894, p. 20–22.

Perkasoje 2 atidengta konstrukcija kv. A–C/5–7 buvo sunaikinta XVII a. statant šulinį/rezervuarą, o kv. A–F/8 tiesiant nuotekų vamzdį. Kv. A–F/3–4 ji taip pat dalinai suardyta tiesiant vandentiekio vamzdį. Apibendrinant galima konstatuoti, kad karkasinės medžio ir grunto konstrukcijos R ir P pusės suardytos, o V pusė tęsiasi už perkastos sienutės. Tačiau, Š pusėje konstrukcija užsibaigia kv. B–E/2–3, taigi turime užfiksuotą vieną kraštą (Tyr. Pav. Nr. 160, 162, 187, 188). Dėl perkastos laiptavimo, mažo tyrimų ploto ir besiveržiančio gruntinio vandens pavyko užfiksuoti 2,4 m ilgio konstrukcijos krašto atkarpą kv. C–E/2, kuri orientuota 75° R kryptimi. Kraštu čia įvardintas kraštinis rąstas, kuris minėtoje atkarpoje kv. D/2 sutvirtintas įkalta į gruntą kuolu. Tokia 75° karkasinės konstrukcijos orientacija turėjo sutapti ir su šlaito orientacija, o statmenai į Šiaurę turėjo būti nuolydis link Neries upės, kurios vaga tuo metu buvo daug arčiau nei dabar.

Siekiant nustatyti konstrukcijos pastatymo laiką, buvo atlikti dendrochronologiniai tyrimai ir ištirti 3 mėginiai (IV tomas, Pried. Nr. 6, mėginiai 10–12). Tyrinėti trys pušiniai iš dalies aptašyti rąstai, kurie buvo vieni stambiausių konstrukcijoje. Nustatyta, kad 10 ir 11 mėginių paskutinė rievė užaugusi 1323 m., o labiausiai tikėtina kirtimo data yra 1323 m. rudenį – 1324 m. pavasaris. 12 mėginio paskutinė rievė datuota 1306 m., o kirtimo data – 1306 m. rudenį arba 1307 m. pavasaris. Svarbu pažymėti, kad kv. D/5, 12 mėginys gulėjo ant 11 mėginio, taigi pastarojo medžio 17 m. vėlesnė kirtimo data nerodo naujo konstrukcijos statybos etapo. Apibendrinant dendrochronologinius tyrimus galima tokia išvada: labiausiai tikėtina, kad konstrukcija buvo pastatyta 1323 m. rudenį arba 1324 m. Tačiau nustatyta, jog statybai naudoti ne tik nauji, bet ir antrinio panaudojimo rąstai.

S. Sarcevičiaus manymu šios karkasinės konstrukcijos paskirtis buvo gynybinė³⁷. Nors tokia hipotezė turi pagrindą, tačiau trūksta daugiau įrodymų, kad tai galutinai būtų galima patvirtinti. Akivaizdu, kad konstrukcijos labai svarbi paskirtis buvo šlaito link Neries upės sutvirtinimas. Kv. B–C/8–9 fiksuotas pastato su krosnimi kraštas sutvirtintas sukaltais į gruntą kuolais. Šalia pastato arba jo viduje fiksuotas melšvas smėlis, šlapynėms būdingi augalai ir aukštas gruntinio vandens lygis rodo, kad Kreivojo miesto gyventojai turėjo nuolatos susidurti ne tik su drėgmės problema, bet ir su nestabiliu slenkančiu gruntu. Šalia pastato fiksuota kuolų ir rastų sistema turėjo stabilizuoti pavojingą šlaitą. Ar tuo pačiu metu ji galėjo būti naudojama kaip gynybinis papildio įtvirtinimas, tai jau kitas klausimas, kurį atsakyti padėtų praplėsti šios vietos tyrimai.

---

³⁷ Sarcevičius S., Valionienė O., Pugačiauskas V. Kreivoji pilis: tarpdisciplininių tyrimų atvejis. Vilnius, 2016, p. 74.

Tiriant kultūrinių sluoksnių horizontus konstrukcijos viduje, H abs. 91,00–89,65 fiksuota juosva arba pilka durpė, kuri vietomis maišyta su smėliu arba atskirta 0,04–0,20 m storio melsvo smėlio tarp sluoksniais (**Planas C Sl. 13, 17; PV pjūvis Sl. Nr. 33–35, 42–43**). Tokia sluoksnių sandara leidžia teigti, kad jie susiformavę per trumpą laiką ir gali būti siejami su konstrukcijos statybomis 1323–1324 m., kuomet karkaso vidus buvo užpildomas gruntu. Melsvo smėlio tarp sluoksniai galėjo atsirasti statybų metu perkasus giliau esantį (Tyr. Pav. Nr. 166–168) sluoksnį apsemtą gruntinio vandens (**PV pjūvis Sl. Nr. 42**). Ties konstrukcijos viršumi, H abs. 91,18–90,68 m fiksuotas 1–2 horizontų sluoksnis, kurį sudarė juoda durpė, o vietomis pasirodė balkšvas smėlis (**PV pjūvis Sl. Nr. 29, 31**). Tikėtina, kad tai jau virš konstrukcijos XIV a. II pusėje susiformavęs žemės paviršius. Virš jo kv. C–E/4–7, H abs. 91,31–90,18 m fiksuotas melsvo smėlio sluoksnis (**PV pjūvis Sl. Nr. 28**). Jis galimai yra sąnašinis, suformuotas po liūties ar nuošliaužos.

Virš konstrukcijos (**PV pjūvis Sl. Nr. 28, 29, 31**) tirtuose sluoksniuose jokių radinių nebuvo. Visi archeologiniai radiniai buvo surinkti giliau – iš sluoksnių tarp karkasinės konstrukcijos rąstų, kurie suformuoti statybos laikotarpiu (**Planas C Sl. 13, 17; PV pjūvis Sl. Nr. 33–35, 42–43**). Gausa pasižymėjo odiniai dirbiniai, jų fragmentų surinkta 332 vienetai (R. s. Nr. 1372/1–147, 1373, 1376/1–28, 1378/1–11, 1379/1–6, 1380/1–14, 1382/1–120, 1386/1–3; Pav. Nr. 351–353, 356–360, 362–363, 365). Tarp jų išsiskyrė odinio sviedinio detalės (R. s. Nr. 1376/10–15; Pav. Nr. 358). Tai – gana retai aptinkamas odinis dirbiny, gerai žinomas iš Vilniaus Žemutinės pilies tyrinėjimų. Taip pat rastas ir sudėtinio diržo antgalis (R. s. Nr. 1376/16; Pav. Nr. 358). Kiti odiniai dirbiniai – daugiausia smulkios arba stambesnės avalynės detalės: padai, vidpadžiai, batviršiai, priekiai, apkulniai ir įvairios smulkios atraižos. Taip pat rasti trys neglazūruotų apžiestų puodų fragmentai (R. s. Nr. 1383–1385; Pav. Nr. 366), du mediniai nusmailinti kuolai (R. s. Nr. 1375, 1377; Pav. Nr. 355, 361) ir dvi medinės plūdės (R. s. Nr. 1374, 1381; Pav. Nr. 354, 364). Analizuojant gyvūnų kaulus pastebėta, kad daugiausia jų priklausė galvijams, mažiau rasta kiaulių kaulų ir 1 avies/ožkos kaulas. Taip pat identifikuoti lydekų, ešerinių ir karpinių žuvų žvynai (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 27–81).

Iš tamsiai pilkos durpės sluoksnio (**PV pjūvis Sl. Nr. 34**), iš pjūvio kv. C/4, H abs. 90,50–90,40 m, buvo paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams (15 l). Mėginyje surinkta daugiau nei 1996 floros liekanų. Daugiausia aptikta piktžolių, ruderalinių ir šlapynių augalų liekanų, kiek mažiau – miškų ir proskynų augalų. Piktžolių ir ruderalinių augalų grupėje gausiausiai fiksuoti balandų, rūgštynių, dilgėlių ir rūgčių likučiai. Iš šlapynių augalų išsiskyrė vėdrynai ir viksvos, o iš miškų augalų – juodgalvės. Suanglėjusių kultūrinių augalų nerasta,

tačiau identifikuoti nesuanglebę griekiai, soros ir galimai apyniai. Taip pat aptiktas vienas kiaušinio lukšto fragmentas (IV tomas, Pried. Nr. 7).

Apibendrinimas. Tyrimų metu užfiksuota karkasinė konstrukcija, sudaryta iš stambių pušinių rąstų, įtvirtintų kuolais ir užpildytų durpingu gruntu su smėlio tarp sluoksniais. Dendrochronologiniai tyrimai nustatė, kad konstrukcija pastatyta apie 1323–1324 m., tačiau naudoti ir antrinio panaudojimo rąstai, kuriems ruošti vienas medis kirstas 1306–1307 m.. Konstrukcija buvo skirta šlaito sutvirtinimui, tačiau lieka atvira diskusija dėl jos panaudojimo šios miesto dalies gynybai.

Kontekstas Nr. 17. Aplinka į Šiaurę nuo 1323–1324 m. pastatytos karkasinės konstrukcijos.

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Taip vadinamą aplinką sudaro nedidelis 3,4 m² dydžio plotas kv. B–E/1–2 už karkasinės konstrukcijos prie buvusios areštinės sienos, kurios pamatų apačia nebuvo pasiekta (Tyr. Pav. Nr. 188). Dėl mažo tyrimų ploto nepavyko pasiekti ir įžemio, tyrimai pabaigti pasiekus H abs. 89,23 m gylį (Tyr. Pav. Nr. 190, 191). Tiriant šį plotą, po nuardytomis nuogrindomis H abs. 90,88–89,23 m gylyje fiksuotas 5–7 horizontų kultūrinis sluoksnis datuojamas XIV a. (Brėž. Nr. 17 – **Planas C Sl. 13–15**; Brėž. Nr. 18 – **ŠR pjūvis Sl. Nr. 27, 29–31**; Brėž. Nr. 19 – **PV pjūvis Sl. Nr. 29, 31, 37–39, 44**). Jį galima suskirstyti į tris etapus.

Paviršiuje, H abs. 90,88–90,56 m fiksuotas balkšvas smėlis ir giliau esantis juodos arba tamsiai pilkos durpės sluoksnis (**ŠR pjūvis Sl. Nr. 27**; **PV pjūvis Sl. Nr. 29, 31**), kuris lyginant su kituose perkaso kvadratuose fiksuotais sluoksniais, galimai atitiktų I durpės sluoksnį. Pagal tai jį galima datuoti apie XIV a. II pusę ir įvardinti kaip tuo metu susiformavusį žemės paviršių. Galima taip pat pažymėti, kad vos 0,67 m atkarpoje už konstrukcijos link Neries upės, ties sluoksnio apatiniu horizontu fiksuotas 0,3 m arba 22° nuolydis. Skaičiuojant teoriškai, per sekančius keturis metrus galėtų susidaryti 1,5–2,0 m aukščio kritimas. Tyrinėti sluoksniai galimai žymi jau pakitusį vietos reljefą. Radinių nebuvo daug: vienas vario lydinio žiedelis (R. s. Nr. 1387; Pav. Nr. 367), švininis svarelis (R. s. Nr. 1388; Pav. Nr. 368), 4 neglazūruoti, apžiesti buitinės keramikos fragmentai (R. s. Nr. 1389–1392; Pav. Nr. 366, 369). Taip pat rasta ir įvairių odinių dirbinių detalių: avalynės konstrukcijos detalių, daug odinių atraižų (R. s. Nr. 1393/1–329; Pav. Nr. 370–372).

Giliau, H abs. 90,65–89,61 m, tyrinėtas juosvos humusingos durpės sluoksnis su nuolydžiu Š kryptimi (**Planas C Sl. 13**; **ŠR pjūvis Sl. Nr. 29**; **PV pjūvis Sl. Nr. 34**), kuriame fiksuoti du degėsių tarp sluoksniai ir pavieniai degėšiai (Tyr. Pav. Nr. 160–162). Kv. C/2 šie tarp sluoksniai

buvo ryškesni: I–as degėsių tarp sluoksnių koncentravosi ties H abs. 90,40–90,15 m.; II–as degėsių tarp sluoksnių buvo intensyviausias H abs. 90,00–89,85 m. Tikėtina, kad šis durpės su degėsių sluoksnių suformuotas jau pastačius karkasinę konstrukciją ir ją eksploatuojant ~XIV a. II ketvirtįje. Už jos, kv. C–D/1–2 galėjo būti išpilamos atliekos su degėsių.

I–ame degėsių tarp sluoksnyje surinkti 28 molio tinko nuolaužos (R. s. Nr. 1394), neaiškaus medinio dirbinio fragmentas (R. s. Nr. 1395; Pav. Nr. 374), bangelėmis puošto neglazūruoto apžiesto puodo pakraštėlis (R. s. Nr. 1396), 62 smulkios avalynės detalių liekanos: detalių siūlių nuopjovos, atraižos (R. s. Nr. 1399; Pav. Nr. 377). Aptikta ir galvijų, kiaulių kaulų, o taip pat ešerinių ir karpinių žuvų žvynų (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 17, 23, 24, 623–626).

Surinktas gruntas ir archeobotaniniams tyrimams (10 l). Tirtame mėginyje surinkta daugiau nei 567 floros liekanų. Išsiskiria nesuangležusių kultūrinių augalų grupė, kurioje dominuoja apyniai (200+ liekanų). Taip pat aptikta kanapė, grikliai, galimai raudonėlis ir soros. Iš suangležusių kultūrinių augalų surastas viena rugio liekana. Piktžolių grupėje gausiausiai fiksuotos balandos, šlapynių – vėdrynai, miškų ir proskynų – juodgalvės. Aptiktas 1 kiaušinio lukšto fragmentas (IV tomas, Pried. Nr. 7). Šie tyrimai parodo, kad užfiksuoti degėsių nėra koks nors miesto puolimo iš išorės ir gaisro požymis, o panašiau, kad išpiltos sudegusios ir nesudegusios maisto atliekos.

II–ame degėsių tarp sluoksnyje aptiktas medinis statinės (?) dangtis (R. s. Nr. 1397; Pav. Nr. 375), geležinė vinis (R. s. Nr. 1398; Pav. Nr. 376), trys odinės avalynės atraižos (R. s. Nr. 1400/1–3; Pav. Nr. 378).

Paimtas dar vienas mėginys archeobotaniniams tyrimams (10 l). Jį tiriant surinkta daugiau nei 868 floros liekanų. Gausiausiai aptikta piktžolių ir ruderalinių augalų – 230 balandų ir 167 trumpamakščių rūgčių. Iš suangležusių kultūrinių augalų aptiktas vienas miežis, rugys ir sora. Nesuangležusių kultūrinių augalų grupėje vyravo apyniai (100+ liekanų), taip pat rasta kanapė ir soros (8 liekanos bei 69 jų fragmentai). Aptiktas kiaušinio lukšto fragmentas (IV tomas, Pried. Nr. 7). Tame pačiame mėginyje pavyko aptikti ir ešerinių bei karpinių žuvų žvynų (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 18–22, 25).

Tęsiant tyrinėjimus, H abs. 89,82–89,23 m fiksuotas 2–4 horizontų sluoksnių be radinių. Tyrinėtą durpingą gruntą su melsvo smėlio priemaišomis arba iki 0,3 m storio įsiterpusiais melsvo smėlio sluoksniais (**Planas C Sl. 14, 15; ŠR pjūvis Sl. Nr. 30, 31; PV pjūvis Sl. Nr. 37–39, 44**). Tokia grunto sandara rodo, kad sluoksnių galėjo susiformuoti per trumpą laiką, o to priežastis – karkasinės konstrukcijos statybos.

Apibendrinimas. Kv. B–E/1–2, už karkasinės konstrukcijos, atliktų tyrimų metu išskirti 5–7 sluoksnių horizontai, kurie gali būti sujungti į 3 didesnis grupes. Jos atspindi skirtingus žemės paviršiaus formavimosi etapus: (1) žemės paviršius susidaręs po konstrukcijos statybos pabaigos 1323–1324 m., (2) XIV a. II ketvirtyje suformuotas žemės paviršius (3) XIV a. II pusės žemės paviršius.

Pabaigus tyrimus perkasoje Nr. 2, UAB Rekreacinė statyba darbuotojai LNM prašymu užklojo medines konstrukcijas geotekstile ir tuomet užpylė perkasą smėliu. Šulinys/rezervuaras taip pat iki dugno buvo išklotas geotekstile. Dėl šios priežasties tyrėjai paskutinį kartą iš jo išsiurbė gruntinį vandenį (Tyr. Pav. Nr. 193–195).

Tyrimų perkasoje Nr. 2 metu surinktos medienos sąrašas ir paimtų mėginių/radinių lokacija perkastos kvadratų sistemoje

2024 m. gegužės 15 d. ir birželio 6, 17 d. vykdytų archeologinių tyrimų metu, iš perkastos Nr. 2 buvo surinkti gerai išlikę, su apdirbimo požymiais, įvairaus dydžio medienos rąstai bei lentos, tašai. Mediena rinkta trimis tikslais: dalis mėginių atrinkta dendrochronologiniams tyrimams, kita dalis – kaip medienos mėginiai dendrochronologiniams tyrimams ateičiai, o taip pat kaip archeologiniai radiniai, numatant jų saugojimą muziejuje. Dalis medinių konstrukcijų, kurios riboja tolimesnę tyrimų eigą, išimtos ir išmatuotos (jei buvo įmanoma) ir paliktos tyrimų vietoje, kadangi neturėjo informatyvių požymių ir buvo sunykę. Žemiau pateikiamas medienos surinkimo sąrašas, suskirstytas pagal paėmimo datas.

2024 m. gegužės 15 d. – dalis medienos surinkti kaip mėginiai ateities tyrimams, kita dalis – rinkti kaip radiniai siekiant saugoti muziejuje. Visa ši medžiaga perduota Lietuvos nacionaliniam muziejui. Taip pat pamatuota dalis lentų ir rąstų, kurie dėl savo prasto išlikimo buvo palikti tiriamojoje vietoje.

Brėž. Nr. 3

1. Lenta (mėginys). Matmenys – 269x27x5 cm. Požymiai – su įkarta (26 cm pločio, 11 cm gylio). Paėmimo vieta: P2, Kv. C-F/13-14 .

2. Lenta (radinys (R. s. Nr. 1342; Pav. Nr. 341)). Matmenys – 155x16x7 cm. Požymiai – su įkarta (10x15,5x8 cm). Paėmimo vieta: P2. Kv. C-E/13.
3. Rąstas (mėginys). Matmenys – 110x20 cm; Skersmuo – 59 cm. Požymiai – su iškirtimu (16 cm pločio, 4,5 cm gylio). Paėmimo vieta: P2. Kv. C-D/13.
4. Rąstas (paliktas). Matmenys – 114x20,5; skersmuo – 67 cm. Išėmimo vieta: P2. Kv. C-D/13.
5. Lenta (palikta). Matmenys – 38x6–6,5. Išėmimo vieta: P2. Kv. A-C/12-13.
6. Lenta (palikta). Požymiai – sunykusi. Išėmimo vieta: P2. Kv. A-B/12.
7. Rąstas (atpjautas mėginys, likusi dalis – radinys (R. s. Nr. 1371; Pav. Nr. 349)). Matmenys – ilgis neaiškus; skersmuo – 24 cm. Požymiai – su įkarta (20x22,4x9 cm). Paėmimo vieta: P2. Kv. A-C/11-12.
8. Lenta (palikta). Išėmimo vieta: P2. Kv. B-C/12-13.
9. Lenta (palikta). Išėmimo vieta: P2. Kv. B-C/12-13.
10. Rąstas (paliktas). Matmenys – ilgis – 369 cm; skersmuo – 17 cm. Požymiai – daug šakų. Su įkarta (24x15x7 cm). Išėmimo vieta: P2. Kv. A-B/9-11.
11. Rąstas (paliktas). Matmenys – ilgis – 82 cm; skersmuo – 19 cm. Požymiai – su įkarta (20x18x13 cm). Išėmimo vieta: P2. Kv. B/9-10.
12. Durų konstrukcija, jos dalis (radinys (R. s. Nr. 1303)). Matmenys – stačiakampio skersinio pjūvio 23,1x22 cm, fragmento ilgis – 351 cm. Požymiai – konstrukcija buvo paklota ant nugriautos krosnies ir naudota kaip naujo rentinio pastato dalis. Paėmimo vieta: P2. Kv. C-F/11-12.
13. Rąstas (paliktas). Matmenys – ilgis – 100 cm; skersmuo – 20 cm. Požymiai – daug šakų. Išėmimo vieta: P2. Kv. B-C/11-12.
14. Rąstas (mėginys). Matmenys – ilgis – 94 cm; skersmuo – 14 cm. Paėmimo vieta: P2. Kv. B-C/11-12.
15. Rąstas (mėginys). Matmenys – ilgis – 385 cm; skersmuo – 17 cm. Paėmimo vieta: P2. Kv. B-C/10-12.

2024 m. birželio 6 d. – vienas pusrąstis paimtas kaip mėginys ateities tyrimams ir perduotas Lietuvos nacionaliniam muziejui. Taip pat pamatuota dalis lentų ir rąstų, kurie dėl savo prasto išlikimo buvo palikti tiriamojoje vietoje.

Brėž. Nr. 3

1. Rąstas (paliktas). Matmenys – ilgis – 60,5 cm; skersmuo – 18 cm. Požymiai: šakotas, yra įkartos žymė. Išėmimo vieta: P2. Kv. D/5.
2. Rąstas (paliktas). Požymiai: sunykęs fragmentas. Išėmimo vieta: P2. Kv. D/4.
3. Rąstas (paliktas). Požymiai: sunykęs. Išėmimo vieta: P2. Kv. B/3.
4. Lenta (palikta). Požymiai: maža sunykusi lentutė. Išėmimo vieta: P2. Kv. D/4.
5. Lenta (palikta). Požymiai: sunykusi. Išėmimo vieta: P2. Kv. C/4.
6. Rąstas (paliktas). Požymiai: sunykęs, apdegęs. Išėmimo vieta: P2. Kv. C/4.
7. Lenta (palikta). Matmenys – 132x18x6 cm. Išėmimo vieta: P2. Kv. C/3.
8. Lenta (palikta). Matmenys – 135x23x8 cm. Išėmimo vieta: P2. Kv. E/4.
9. Pusrąstis (mėginys). Matmenys – 118x28x18. Išėmimo vieta: P2. Kv. C/4.

2024 m. birželio 17 d. – atpjauti medienos mėginiai dendrochronologiniams tyrimams, atiduoti dr. Rūtilei Pukienei. Pačios medinių konstrukcijų detalės nejudintos ir išsaugotos in situ.

Brėž. Nr. 4

1. Lenta (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 290x55 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. D-12.
2. Lentos fragmentas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 115x40 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. D-11.
3. Lentos fragmentas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 135x12 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. E-11.
4. Lenta (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 270x55 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. B-C/10.
5. Tašas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 240x230 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. B/12.
6. Lenta (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 280x55 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. B/13.
7. Lenta (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 265x60 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. B-C/13.
8. Rąstas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 205x160 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. E/8.
9. Tašo fragmentas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 100x85 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. E/8.
10. Rąstas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 275x250 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. C/5.
11. Tašytas rąstas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 260x205 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. D/3.
12. Tašytas rąstas (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 270x195 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. D/6.
13. Lenta (mėginys). Skerspjūvio matmenys – 400x85 mm. Paėmimo vieta: P2. Kv. B/2.

Perkasa Nr. 3 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 21; Pav. Nr. 379–383; R. s. Nr. 1401–1414; Tyr. Pav. Nr. 197–214)

Situacija. Tirta 4,1×2,0 (8,2 m²) m dydžio perkasa ŠR korpuso išorėje (Brėž. Nr. 1, 2). Perkasos kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062157,88, Y=583481,79; R kampas: X=6062156,31, Y=583483,04; P kampas: X=6062153,88, Y=583479,77; V kampas: X=6062155,59, Y=583478,55. Užfiksuota, kad tyrimų vieta apaugusi sumedėjusiais krūmais, paviršiuje mėtėsi šiukšlės. (Tyr. Pav. Nr. 197). Buvo matyti, kad ŠR korpuso pirmo aukšto langų apatinė palangė yra su lig žemės paviršiumi, taigi žemės lygis šioje vietoje yra akivaizdžiai pakilęs per paskutinius porą šimtmečių. Tyrinėjimai atlikti 2024 m. balandžio 10 – gegužės 20 d. (Tyr. Pav. Nr. 214).

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Paviršiuje, po 0,05–0,10 m storio velėna (Brėž Nr. 21, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), iki 0,95 m gylio nuo žemės paviršiaus arba iki H abs. 92,98–92,78 m, tyrinėtas 2–4 horizontų supiltinis maišyto grunto sluoksnis su XX a. II pusės radiniais (**Sl. Nr. 2–7**) (Tyr. Pav. Nr. 198, 199). Pastarajame gylyje, kv. A–B/3–4, 1,73x1,95 m dydžio plote pasirodė akmenų grindinio fragmentas (**Sl. Nr. 14**) (Tyr. Pav. Nr. 200–202). Akmenys 26x21; 15x11; 30x25; 22x18; 23x15 cm dydžio. Atsižvelgiant į tai, kad ši areštinės korpuso dalis yra seniausia ir datuojama XVIII a. bei žymima to laiko planuose (IV tomas, Pried. Nr. 9), o grindinys aptiktas ne paviršiuje po asfalto dangą, o giliau, jis hipotetiškai galėtų būti siejamas su Sanguškoms priklausiusiu dvareliu (XVII–XVIII a.). Grindinys neardytas, pateiktas svarstyti I–ai nekilnojamo kultūros paveldo vertinimo tarybai. 2024-04-23 vykusio posėdžio metu taryba atidėjo sprendimą, nes nepakanka duomenų grindinio įvertinimui (IV tomas, Pried. Nr. 11). Po posėdžio nuspręsta grindinį palikti ir tęsti tyrimus šalia jo.

Į PV nuo grindinio, kv. A–B/2–3 H abs. 92,92–92,41 m fiksuotas smulkių griuvenų su kalkių skiediniu sluoksnis (**Sl. Nr. 9**), o po juo H abs. 92,61 m pasirodė į ŠV orientuota akmenų struktūra – sienutė (?) (**Sl. Nr. 10**), kurią galima datuoti XIX–XX a. pradžia (Tyr. Pav. Nr. 203, 205). Šalia sienutės fiksuotas kalkių sluoksnis (**Sl. Nr. 11**), o kiek giliau dar du su jos statyba sietini sluoksnių horizontai (**Sl. Nr. 12–13**).

Statant minėtą sienutę buvo suardytas aukščiau fiksuotas akmenų grindinys, o abi struktūras A–B/1–2 sunaikino maišytos grunto perkasimas, kuris tirtas H abs. 93,70–91,45 m (**Sl. Nr. 8**). Perkasimo dugne – H abs. 91,56 m, kv. A–B/1 pasirodė molinis XX a. 3–4 dešimtmečiui būdingas vandentiekio vamzdis (**Sl. Nr. 8c**) (Tyr. Pav. Nr. 203–206). Surinkta nemažai archeologinių radinių, o tai rodo, kad tiesiant vamzdį buvo sunaikintas archeologinis sluoksnis. Tarp radinių daugiausia buvo glazūruotos ir neglazūruotos buitinės keramikos fragmentų (R. s.

Nr. 1401–1408; Pav. Nr. 379), dar surasta S formos čerpės dalis (R. s. Nr. 1409; Pav. Nr. 380), plokštinio koklio kaklelis (R. s. Nr. 1410; Pav. Nr. 380), 1727 m. kaldinta 5 kapeikų nominalo moneta (R. s. Nr. 1411; Pav. Nr. 381), du stiklinių butelių fragmentai (R. s. Nr. 1412–1413; Pav. Nr. 382).

Aprašytas perkasimas H abs. 92,12–91,43 m sunaikino 1–2 horizontų sluoksnį, kurį nuo viršaus sudarė: juoda durpė ir vietomis fiksuotas gelsvas smėlis (**Sl. Nr. 15–16**) (Tyr. Pav. Nr. 209–213). Radinių surasta nebuvo, tačiau ties H abs. 91,12–91,11 m fiksuotos PV–ŠR kryptimi suguldytos medinės lentos ir šalia esantys pavieniai rąstų fragmentai (**Sl. Nr. 19–20**) (Tyr. Pav. Nr. 203–205). Virš ir šalia lentų, po 0,02–0,11 m storio tamsiai pilko grunto sluoksneliu (**Sl. Nr. 17**), H abs. 91,45–91,02 m fiksuotas rudos durpės sluoksnis (**Sl. Nr. 18**) Tiriant šį sluoksnį virš medinių lentų lygio aptiktas odinio apkulnio fragmentas ir nedidelė odinė atraiža (R. s. Nr. 1414/1–2; Pav. Nr. 383). Pasak odinės avalynės specialisto dr. A. Puškoriaus, aptiktas apkulnis pagal požymius gali būti datuojamas XIV a. Taip pat aptikti trys galvijų vienas kiaulės kaulai (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil nr, 2, 4, 88, 89)

XVII–XVIII a. statyto Sanguškų dvarelio pamato apačia pasiekta H abs. 91,20 m. Po pamatu tolyn tęsiasi užfiksuotos XIV a. medinės lentos ir rąstai. Įžemis tyrimų metu nepasiekta.

Apibendrinimas. Po supiltiniais sluoksniais, 0,95 m gylyje aptiktas XVII–XVIII a. akmenų grindinys (**Sl. Nr. 14**). Kadangi grindinio ardyti nebuvo galima, tyrimai tęsiasi šalia jo. Netrukus, 2,2 m gylyje atsidengė priežastis, kodėl šioje vietoje nebuvo grindinio – molinis XX a. 3–4 dešimtmečiui būdingas vandentiekio vamzdis. Po vamzdžiu užfiksuoti fragmentiškai išlikę nesuardyti XIV a. horizontai ir medinio užstatymo fragmentai (**Sl. Nr. 15–20**).

Perkasa Nr. 4 (Brėž. Nr. 1, 2, 5, 22, 23; Pav. Nr. 384–391; R. s. Nr. 1415–1424; Tyr. Pav. Nr. 215–237)

Situacija. Tirta 3×3+2,9×2 (14,81 m²) m dydžio L formos perkasa už 1939 m statytų arklidžių prie avarinio stovio, byrančia akmenų sienute paremto šlaito (Brėž. Nr. 1, 2). Pastarasis veiksnys ir lėmė galutinę šios perkastos formą (Tyr. Pav. Nr. 223–225). Perkasos kampų koordinatės: LKS-94 Š kampas: X=6062131,00, Y=583461,00; R kampas: X=6062126,55, Y=583464,47; P kampas: X=6062125,30, Y=583462,91; PVa kampas: X=6062127,38, Y=583461,21; PVb kampas: X=6062126,72, Y=583460,35; V kampas: X=6062129,28, Y=583458,54. Prieš tyrimus užfiksuota, kad tyrimų vieta apaugusi žole, sumedėjusiais krūmais, paviršiuje mėtėsi šiukšlės, šalia buvo šuns būda, kuri pusiau užgriuvusi slenkančio šlaito (Tyr. Pav. Nr. 215). Taigi, aplinka tyrimams neatrodė labai saugi. Kasinėjimų metu paaiškėjo, kad

gruntas šioje vietoje yra labai nestabilus. Su nuolatos griūvančiomis perkasos sienutėmis tvarkytasi statant medinius skydus, o kylantis gruntinis vanduo buvo siurbiamas siurbliu (Tyr. Pav. Nr. 226–236). Tyrinėjimai tokiomis sąlygomis atlikti 2024 m. balandžio 5 – gegužės 7 d. (Tyr. Pav. Nr. 237).

Stratigrafija, radiniai, chronologija. Paviršiuje, po gana stora 0,07–0,27 m storio velėna (Brėž Nr. 22, 23, **Sl. Nr. 1** (toliau ten pat)), iki 0,4–1,0 m gylio nuo žemės paviršiaus arba iki H abs. 93,56–93,17 m, tyrinėtas 1–3 horizontų supiltinis maišyto grunto sluoksnis (Tyr. Pav. Nr. 221, 222), kuris pagal fiksuotus plastiko dirbinius (Tyr. Pav. Nr. 218) gali būti datuojamas apie 1990–2000 m. (**Sl. Nr. 2–8**). Sluoksnis formavosi tiek dėl pilamų šioje vietoje šiukšlių, tiek dėl slenkančio Kreivojo kalno grunto dėl yrančios šlaitą laikančios sienutės (**Sl. Nr. 9**).

Kv. A–C/1, H abs. 93,48–93,23 m, pasirodė prie arklidžių privestos betoninės nuogrindos fragmentas (**Sl. Nr. 10**) (Tyr. Pav. Nr. 217). Nuogrinda atsirado ne iš karto 1939 m. pastačius arklides, o XX a. II pusėje. Taip pat gali būti datuojama ir iš antrinio panaudojimo gelsvų plytų sudėta struktūra (**Sl. Nr. 11**) (Tyr. Pav. Nr. 216, 217), kuri buvo atidengta kv. A–C/3, H abs. 93,56–93,49 m. Plytos sudėtos viena eile, jų dydžiai: 28x16x7; 26x12x6,5; 27x14x4,5; 26x13x6; 26x13x6 cm ir pan. Lieka neaiškus šios struktūros galutinis sumanymas, tačiau nekilo abejonų, kad tai XX a. II pusės bandymai sudėti takelį už pastato ar kitaip įprasminti įkalinimo įstaigos kasdienybę. Išardžius betoninę nuogrindą ir dėl lietaus bei slenkant pjūviams išgriuvus plytų struktūrai, H abs. 93,50–92,86 m fiksuoti maišyti sluoksniai (**Sl. Nr. 12–13**) su XX a. II pusės radiniais (vielomis ir panašaus pobūdžio daiktais).

Pasiekus H abs. 92,98–92,90 m, kv. A–C/1–2 buvo atidengtas akmenų grindinys (**Sl. Nr. 14**), kuris jau gali būti siejamas su 1939 m. statytomis arklidėmis (IV tomas, Pried. Nr. 9), kadangi panašiam gylyje po plytų mūru (**Sl. Nr. 15**) jau buvo atsidengusi arklidžių cokolinė dalis (**Sl. Nr. 16**) (Tyr. Pav. Nr. 220, 223). Akmenys: 17x17x15; 17x11x10; 12x11x10; 12x7x5; 7x7x6 cm dydžio ir pan. Po grindiniu, iki H abs. 92,20 m gylio tyrinėtas gelsvo priemolio sluoksnis, kuris gali būti siejamas su minėtų arklidžių statybų laikotarpiu (**Sl. Nr. 17**). Galimai statybų metu buvo įkaltas į gruntą medinis kuolas (**Sl. Nr. 26**), kuris kv. D/2 fiksuotas nuo H abs. 93,44 m.

Dėl slenkančio grunto ir avarinės būklės akmenų sienutės, tyrimai toliau buvo tęsiami kv. A–C/1–2. Šioje vietoje, H abs. 92,25–91,52 m, fiksuotas 0,6–0,7 m storio 6 horizontų XIV a. kultūrinis sluoksnis, kurį nuo viršaus sudarė: juoda durpė, melšvas smėlis, gelsvas smėlis, sutrūnijusi mediena, vėl gelsvas smėlis ir juoda durpė maišyta su gelsvu smėliu (**Sl. Nr. 18–23**) (Tyr. Pav. Nr. 226–236). Sumažėjęs tyrimų plotas ir sudėtingos kasinėjimų sąlygos kiek

apsunkina šių sluoksnių interpretavimo galimybes, tačiau juos galima sieti su perkasoje Nr. 2 tyrinėtais durpingais ir smėlio sluoksniais ir datuoti XIV a. Sutrūnijusi mediena (**Sl. Nr. 21**) turėtų rodyti šioje vietoje buvusį, tačiau sunykusį medinio užstatymo lygį, o gelsvas smėlis (**Sl. Nr. 22**) po ja, galimai yra papildtas niveliacinis sluoksnis prieš statybų darbus. Kiti durpingi sluoksniai (**Sl. Nr. 18, 23**) rodo naujai suformuotus žemės paviršius – naujus šios vietos apgyvendinimo etapus. Iš juodos durpės (**Sl. Nr. 18**) surinkta ir inventorizuota keletas radinių: neglazūruoto puodo dugnelis, arklio pasaga, neaiškaus geležinio dirbinio fragmentas, odinio dirbinio atraiža, tinko fragmentas, XIII–XIV a. būdingos avalynės detalės (R. s. Nr. 1415–1419, 1420/1–27; Pav. Nr. 384–387). Melsvame smėlyje (**Sl. Nr. 19**) rasta viena neglazūruoto puodo šukė (R. s. Nr. 1421; Pav. Nr. 384), taip pat surinkta ir inventorizuota 38 vienetai odinių dirbinių (R. s. Nr. 1422/1–38; Pav. Nr. 388–391): padų, vidpadžių, batviršių bei kitų avalynės detalių ar atraižų fragmentų. Abiejuose sluoksniuose (**Sl. Nr. 18–19**) surinkti 43 vienetai gyvūnų kaulų. Kaip ir kituose XIV a. sluoksniuose, čia vėl gi dominavo galvijai ir kiaulės, o avių/ožkų kaulų aptikta mažiau. Įdomesnis radinys būtų lyno kremzlė (IV tomas, Pried. Nr. 10, eil. nr. 90–109, 181–193). Maišytoje juodoje durpėje su geltonu smėliu (**Sl. Nr. 23**) rasti dar du neglazūruotų puodų fragmentai (R. s. Nr. 1423, 1424; Pav. Nr. 384).

H abs. 91,78–90,30 m tyrinėtas melsvo smėlio sluoksnis (**Sl. Nr. 24**). Archeologinių radinių nebuvo, tačiau gausiai kilo gruntinis vanduo, sluoksnyje pasitaikė medienos liekanų (**Sl. Nr. 26**). Galimai šis melsvas – plaukiantis smėlis yra XIII a. pab. – XIV a. I pusėje vykusių urbanizacijos procesų metu judintas įžemis. Visgi, norint tai patvirtinti reikėtų nugriauti 1939 m. statytas arklides ir mažiausiai kelis kartus išplėsti tyrimų plotą.

Apibendrinimas. Po supiltiniais – XX a. sluoksniais (**Sl. Nr. 1–17, 25**), 1,7–3,9 m gylyje fiksuoti XIII a. pab. – XIV a. kultūrinių sluoksnių horizontai (**Sl. Nr. 18–24, 26**), kuriuose daugiausia aptikta minėto laikotarpio odinės avalynės fragmentų, pavienių buitinės keramikos fragmentų ir medinio užstatymą rodančių sunykusių lentų ar rąstų liekanų. Apatiniai horizontai užslinkę ir plaunami gruntinio vandens.

Išvados

1. 2024 m. balandžio 5 – birželio 18 d. buvo atlikti detalieji archeologiniai tyrimai Vilniaus senamiestyje (16073), Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovėje (25504), pastatų – areštinės, garažo, ūkio pastato ir aplinkos Vilniaus m. sav., Vilniaus m., T. Kosciuškos g. 1. Jų metu ištirti 9 šurfai ir 4 perkastos. Viso 177 m² plotas.
2. Archeologinių tyrimų metu nustatyta, kad teritorijoje, po asfalto dangos, 0,2–1,7 m gylyje yra išlikę XIX a. paskutiniu trečdaliu – XX a. viduriu datuojami akmenų grindiniai ir nuogrindos. Šurfe Nr. 4 užfiksuoti penki jų lygiai.
3. Tyrimai parodė, kad teritorijos reljefas stipriai pakito XIX a. viduryje – XX a. Ypač tai pasakytina apie pietinę teritorijos dalį, kur šurfo Nr. 8 tyrimai parodė, kad žemės paviršius šioje vietoje buvo stipriai pažemintas, kadangi užfiksuotas į Kreivojo kalno šlaitą atremtas akmenų grindinys.
4. Šurfluose nr. 5–6 ir perkastose nr. 2, 4, 0,5–2,0 m gylyje fiksuotas geltono arba balto smėlio sluoksnis, kuris galėtų būti siejamas su 1831 m. čia įrengtos Rusijos kariuomenės tvirtovės veikla. Panašu, kad tuo metu čia vyko intensyvūs žemės kasimo darbai, kadangi minėtas sluoksnis daugelyje tirtų vietų yra iš karto virš XIV a. sluoksnių. Tokia stratigrafinė situacija parodo, kad XV–XVIII a. horizontai buvo visiškai sunaikinti.
5. Informatyviausi buvo perkastos Nr. 2 tyrimai, kurie parodė, kad pastatų komplekso kieme, po supiltiniais sluoksniais, 1,3–1,7 m gylyje yra gerai išlikęs medinių statinių ir kitų konstrukcijų viršutinis horizontas, kuris datuojamas XIV a. II puse.
6. Perkastos vietoje intensyvūs teritorijos užstatymo procesai prasidėjo XIII a. pab. – XIV a. pr. Tyrimų metu, perkastos PR pusėje aptiktos medinio rentinio pastato liekanos. Perkastos centre, fiksuota pilnai per perimetrą išlikusi 4,0x3,5 m dydžio rentinės konstrukcijos patalpos pamatinė dalis, o jos viduje, PV kampe išlikęs 1,6x1,3 m dydžio rausvų ir gelsvų plytų krosnies pamatas. Remiantis dendrochronologiniais tyrimais nustatyta, kad didžiausia tikimybė kada galėjo prasidėti pastato statyba yra 1315 m. Mūrinė krosnis, taip pat virš pastato grindų ir jų tarpuose aptiktos peilių geležtės, adata, buitinės keramikos fragmentai ir suanglėjusių kultūrinių augalų liekanos rodo, kad pastatas buvo gyvenamosios paskirties. Prie patalpos su krosnimi jungėsi ir daugiau patalpų: apie 3,5 m pločio, 1315–1330 m. statyta patalpa, apie 1330 m. statyta patalpa ir galimai greta

- stovėjęs pastatas, kuris galėjo būti pastatytas apie 1297–1298 m. Perkasoje Nr. 2 užfiksuoti statinių fragmentai parodė, kad tankus medinis užstatymas tęsiasi ir už perkamos ribų, o taip pat svarbu pažymėti, kad medinių pastatų lygis pasiektas ir perkasoje Nr. 1; 3–4 ir šurfe Nr. 6, o tai rodo, kad tankus XIII a. pab. – XIV a. I puse datuojamas medinis užstatymas yra išplitęs visoje buvusios areštinės teritorijoje ir už jos ribų.
7. Paskutiniu metu sutariama, jog Vilniaus miestas pirmiausia pradėjo kurtis Pilies kalno šiaurinėje papėdėje. Užstačius šią papėdę XIII a. 7-ajame dešimtmetyje ar kiek vėliau, amžiaus pabaigoje miestas plėtėsi toliau palei Nerį iki dabartinės tyrimų vietos. Šios miesto dalies nykimas tradiciškai siejamas su 1390 m. įvykusių Kreivosios pilies užėmimu. Tačiau, šiaurinėje Kreivojo kalno papėdėje urbanizacijos procesas galėjo sustoti ir anksčiau – XIV a. II pusėje, kuomet nauji įtvirtinimai aplink Žemutinę pilį išplečia gynybos žiedą, galimai atsiranda nauja Vilnios vaga. Tuo metu, šiaurinė Kreivojo kalno papėdė lieka išorėje už naujų miesto įtvirtinimų ir tampa sunkiai apginama Vokiečių Ordino kariuomenei pasiekus Vilnių 1365, 1375, 1377 m, ir vėliau.
  8. Tiriant perkasą Nr. 2, jos ŠV pusėje užfiksuota karkasinė konstrukcija, sudaryta iš stambių pušinių rąstų, įtvirtintų kuolais ir užpildytų durpingu gruntu su smėlio tarpfluksniais. Dendrochronologiniai tyrimai nustatė, kad konstrukcija pastatyta apie 1323–1324 m., tačiau naudoti ir antrinio panaudojimo rąstai, kuriems ruošti vienas medis kiristas 1306–1307 m. Konstrukcija buvo skirta šlaito sutvirtinimui, tačiau lieka atvira diskusija dėl jos panaudojimo šios ankstyvojo Vilniaus dalies gynybai.
  9. Perkasos Nr. 2 tyrimai atskleidė, kad XIX–XX a. vykę žemės judinimo darbai visiškai sunaikino XIV–XVIII a. sluoksnius. Pavyzdžiui, kv. B/2–3 atidengtas medinės tvoros apatinės dalies fragmentas, kurio aplinkos analizė parodė, kad tvoros naudojimo metu buvęs žemės paviršius neišlikęs. Dendrochronologiniai tyrimai ir istorinis kontekstas leidžia datuoti tvoros statybą laikotarpiu tarp 1378 m. ir 1390 m.
  10. Perkasoje Nr. 2 buvo atidengtas medinis šulinys/rezervuaras. Pagal surinktus radinius galima teigti, kad šulinys/rezervuaras statytas XVII a., o jo funkcionavimo pabaiga ir užteršimo atliekomis pradžia gali būti datuojama XVII a. II puse. Pilnai iki viršaus jis buvo užpiltas keliais etapais XVII a. paskutiniame trečdalyje – vėliausiai XVIII a. pradžioje. Jį tiriant surinkta gausiai keraminių indų, medinių dirbinių fragmentų, odinės avalynės liekanų. Tuo pačiu gausiai surinkta gyvūnų kaulų, kultūrinių augalų liekanų, aptikta askaridžių kiaušinių ir virš 40 metų amžiaus vyro kaukolė.

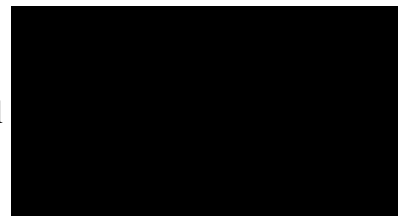
11. Tyrimai perkasoje nr. 1 parodė, kad 1,40–1,45 m gylyje, po supiltiniais XX a. sluoksniais yra išlikę apardyti XIV a. horizontai. Galimai šioje vietoje pavyko užfiksuoti XIV a. medinio kelio fragmentą, kuris vedė iš Kreivojo miesto link Žemutinės pilies. Siekiant patvirtinti arba paneigti šią hipotezę reikėtų plėsti tyrimų apimtį.
12. Tyrimų metu surinkta ir ištirta zooarcheologinė medžiaga, - viso 1725 gyvūnų – žinduolių, paukščių bei žuvų – kaulai, dantys, ragai ir jų fragmentai, tai pat keletas šimtų žuvų žvynų, kurie svėrė 24 kg. Tirtos gyvūnų liekanos išlikę gerai, fragmentai įvairaus stambumo, dalis medžiagos surinkta plaunant grunto mėginius. Dauguma kaulų buvo su kapingimo ir/arba pjaustymo žymėmis, tačiau nedažnai apgraužti šunų ir/ar kiaulių. Ištirta zooarcheologinė medžiaga tolesnei analizei padalinta į tris grupes – XIV a., XVII a. II p – XVIII a. pr. ir XVIII-XIX a. Tyrimai parodė, kad XIV a. grupėje daugiausia yra galvijų, kiek mažiau kiaulių ir avių/ožkų kaulų. Išskirtos ešerių, lyno, lydekos ir karpinių žuvų liekanos. Ypač daug kaulų (1373 vnt.) surinkta XVII a. paskutiniame trečdalyje – XVIII a. pradžioje užpiltame šulinyje/rezervuare. Daugiausia identifikuota galvijų ir atitinkamai gerokai mažiau kiaulių bei avių/ožkų kaulų. Vienintelio laukinio gyvūno – stirnos - terasti du pėdos kaulo fragmentai. Taip pat surinkta įvairių žuvų kaulų, kurie rodo, kad maistui vartoti eršketai, lydekos, karšiai, ešeriai, storkiai, auksiniai karosai ir karpinės žuvis. Išskirtinis radinys – vienintelis iki šiol Lietuvoje rastas silkės kaulas.
13. Tyrimų metu surinkta ir ištirta archeobotaninė medžiaga, apimanti 14 grunto mėginių, datuojamų XIV–XIX a. Informatyviausi duomenys gauti iš XVII a. antrosios pusės – XVIII a. pradžios bei XIV a. datuojamų mėginių. XVII a. antrosios pusės – XVIII a. pradžios mėginiuose identifikuotos importinių augalų liekanos – graikinių riešutų kevalai bei alyvuogės vaisius – liudija aktyvius prekybinius ryšius su užsienio šalimis tiriamuoju laikotarpiu. Kai tuo tarpu XIV a. mėginiai suteikė vertingos informacijos apie vėlyvųjų viduramžių laikotarpį, kuris archeobotaniškai kol kas išlieka menkai ištirtas. Nors tyrimai buvo atlikti vieno namų ūkio rėmuose, jų rezultatai leidžia daryti prielaidas apie anuomet Vilniuje gyvenusių žmonių mitybą: ją galėjo sudaryti lęšiai, rugiai, miežiai, soros, grikliai, o jos įvairovei praturtinti galėjo būti vartojami apyniai, kanapės, salierai. Be to, galima manyti, kad buvo atsigręžiama ir į laukinėje gamtoje galimus surinkti maistinius išteklius – uogas bei lazdynų riešutus. Be to, archeobotaniniai tyrimai suteikė reikšmingų duomenų apie ilgalaikius vietovės paleoaplinkos bruožus. Analizės rezultatai rodo, kad tiriamojoje vietoje šimtmečiais vyravo padidėjęs drėgnumas – šlapynių aplinka.

14. Archeologinių tyrimų metu, perkasoje Nr. 2 atidengus patalpą su mūrine krosnimi bei kitas medines konstrukcijas, buvo paimta 13 mėginių dendrochronologiniams tyrimams. Medienos analizė parodė, kad konstrukcijos priklauso keliems statybų etapams ir yra datuojamos XIII a. pabaiga – XIV a. aštuntuoju dešimtmečiu.
15. Tyrimų metų surinkti ir inventorizuoti 2292 radiniai. Jie perduoti saugoti į Lietuvos nacionalinį muziejų (IV tomas, Pried. Nr. 18–20).
16. Grafinės medžiagos originalai ir ataskaitoje nepanaudota tyrimų fiksacijos medžiaga saugoma tyrimų autoriaus asmeniniame archyve.
17. Aptiktos medinių statinių liekanos yra siejamos su ankstyviausia Vilniaus miesto istorija, todėl tai yra labai reikšmingas objektas, kurį būtų tikslinga saugoti *in situ*, o tyrimus ateityje išplėsti.

Paveldosauginės išvados:

1. Ateityje, pastatų – areštinės, garažo, ūkio pastato ir aplinkos Vilniaus m. sav., Vilniaus m., T. Kosciuškos g. 1 teritorijoje būtina vykdyti archeologinius tyrimus.
2. Rekomenduojamas tyrimų pobūdis yra detalieji archeologiniai tyrimai.
3. Dėl gerai išlikusio ir tankaus XIV–XV a. pradžios medinio užstatymo, aukšto gruntinio vandens lygio ir nestabilaus byrančio arba plaukiančio XIX–XX a. supiltinio grunto, teritorijos kiemą rekomenduojama tirti ne siauresnėmis kaip 6 m pločio perkasomis. Nesant tokių galimybių, siūlau tyrimus vykdyti tik iki medinio užstatymo lygio paviršiaus, jo plačiau neatidengiant, kad medinės konstrukcijos gautų kuo mažiau saulės ir deguonies.

Archeologas dr. Atas Žvirbl

Literatūros ir šaltinių sąrašas

Drėma V. Dingęs Vilnius. Vilnius, 1991.

Girlevičius L., Luchtanienė D., Poška T., Žukovskis R. Archeologiniai žvalgymai Vilniaus senojo miesto vietoje, priemiesčių teritorijoje (A 1610 K) ir urbanistinėje teritorijoje (UV-59) 2002 m. Ataskaita. Vilnius, 2003. LIIBR, f. 1, b. 3896.

Girlevičius L., Luchtanienė D. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai T. Kosciuškos g. 1A Vilniuje 2000 metais. Vilnius, 2000. LIIBR, f. 1, b. 3557.

Kalinauskas A. Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (25504) ir pastato, vad. Horaino namu (27977) teritorijos, Vilniaus m. sav., Vilniaus m., T. Kosciuškos g. 3, 2019 metų archeologinių žvalgymų ataskaita. Vilnius, 2020. LIIBR, f. 1, b. 9820.

Marburgietis V. Naujoji Prūsijos kronika. Vilnius, 1999.

Ostrauskienė D. Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (UK 25504), Vilniaus senamiesčio (UK 16073), Pastato, vad. Horaino namu (UK 27977) ir buv. kareivinių pastatų komplekso teritorijos, T. Kosciuškos g. 3, Vilniaus m., Vilniaus m. sav., 2020 m. archeologinių žvalgymų ir žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita. Vilnius, 2021. LIIBR, f. 1, b. 9852.

Pugačiauskas V. Generaliniai 1831 m. karinių įtvirtinimų planai Plikajame kalne, in: „Lietuvos pilys 2010“, nr. 6, Vilnius, 2011.

Sadauskas I. Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais (u. k. 25504) ir pastato, vad. Horaino namu (u. k. 27977) teritorijos, T. Kosciuškos g. 3 (Vilniaus m.) 2015 metų archeologinių tyrimų ataskaita (I-II tomai). Vilnius, 2016. LIIBR, f. 1, b. 7562.

Sarcevičius S., Valionienė O., Pugačiauskas V. Kreivoji pilis: tarpdisciplininių tyrimų atvejis. Vilnius, 2016.

Sarcevičius S. 1997 m. Vilniuje, T. Kosciuškos gt. Nr. 3 vykdytų archeologinių tyrimų ataskaita. T. 1. Vilnius, 1997. LIIBR, f. 1, b. 2894.

Stankevičius G. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų Vilniuje, Kosciuškos g-vėje Nr. 3, ataskaita. Vilnius, 1993. LIIBR, f. 1, b. 2064.

Vaicekauskas A. Archeologinių tyrimų Vilniuje, T. Kosciuškos g-vėje 3 ataskaita (1995 m.). Vilnius, 1996. LIIBR, f. 1, b. 2474.

Valeckas R. Pastatų (1O2/p, 2G1/p, 3I1/p, 4O1/p, 5O2/p,) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, architektūriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autoriaus suteiktas egzempliorius.

Vitkauskienė B. R. Areštinės (Unik. 1094-0514-6010) T. Kosciuškos g. 1, Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: papildyti istoriniai tyrimai. Vilnius, 2024 m. Autorės suteiktas egzempliorius.

Vitkauskienė B. R. Pastato-Areštinės (Unik. Nr. 4400-2169-4642) esančio adresu T. Kosciuškos g. 1 Vilniuje, taikomieji tyrimai. Dalis: istoriniai tyrimai. Vilnius, 2020 m. rugsėjis–spalis 1 d. Autorės suteiktas egzempliorius.

Vitkauskienė B. R. Buvusi Vilniaus areštinė. Netikėti atradimai. *Pasakojimai apie Vilnių ir vilniečius*, VII. Sud. Zita Medišauskienė. Vilnius, 2025, p. 11–50.

Vitkauskienė B. R. Vilniaus tvirtovė – sukilėlių kalinimo, tardymo ir palaikų slėpimo vieta, in: 1863–1864 m. sukilėlių kelias į mirtį ir atgimimą, sudarė T. Bairašauskaitė, Vilnius, 2019.

Trumpiniai

Brėž. Nr. – brėžinio numeris

KPD – Kultūros paveldo departamentas

LIIBR – Lietuvos istorijos instituto bibliotekos rankraštynas

LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus

MAK – Mokslinė archeologijos komisija

Pav. Nr. – radinio nuotraukos numeris

Pried. Nr. - priedo numeris

R. s. Nr. – radinių sąrašo numeris

Sl. Nr. – sluoksnio numeris

Tyr. pav. Nr. – tyrimų nuotraukos numeris